

szél-járás

X. ÉVFOLYAM 3. szám • 2017. október

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
 Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
 Böröndi Lajos (Feketeerdő)
 Deák Ernő (Bécs)
 Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
 Farkas István (Dunasziget)
 Hornyák István (Pozsony)
 Kepe Lili (Lendva)
 Kovács László (Egyházgelle)
 Tuba László (Mosonmagyaróvár)
 Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námesťie 1. Mája
 10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok
 @csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. boron-
 di@falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/1/8. Levél-
 cím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: be-
 csi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség
megbízásából kiadja: Mosonvármegye Lap-
 és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u.
 11. E-mail: mosonvarmegyekft@gmail.com
 Felelős kiadó: **Böröndi Lajos**. Számlaszám:
 Kisalföld Takarékszövetkezet: HU90 5950
 0155-1108 5733 0000 0000
 SWIFT:TAKBHUHB

Előfizethető a fenti bankszámlára való uta-
 lással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy
 szám ára: 800 Ft, Szlovákiában 2 euró. Előfi-
 zetési díj egy évre: 3200 Ft, Szlovákiában (8
 euró), Ausztriában és Szlovéniában 15 euró.

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó
 Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).
 Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Murányi Veronika

Értő emlékezés

3

irodalom

Böröndi Lajos

Adventváró vers, 1956 (versek)

4

Péntek Imre

Az elérhető messzeség, Halk fazon,

Égi zűr (versek)

5

Kerék Imre

Repülés (vers)

7

Gál Sándor

Feljegyzések elmenőben (napló)

8

Tönköl József

Minden nap és minden órán, Ha

elhagyod Betlehempusztát

16

Duba Gyula

Modern realizmus (Gál Sándorról)

18

Bobory Zoltán

Víz metafora – 1957

21

honismeret

Helle (Kreibich) Mária

Időutazás nagynénémrel

22

Fehér Márta

Nő a magasban – Egy gyönyörű épület

újászületése Szabadkán

36

közművelődés

Bedi Kata

István király élő öröksége Deákin

44

barangoló

Nagy Ildikó

Bosznia-Hercegovinában jártunk

48

Böröndi Lajos

Felvidéki barangolások

54

képzőművészet

Bedi Kata

Magánmitológia (Schrantz György

festészetéről)

59

Bedi Kata

Megmutatni a szépet (Juhász Márta

ékszerei

62

kitekintő

Varga Gabriella

Tízéves az ERGO Európai Regionális

Szervezet (Beszélgetés Ékes Ilonával)

62

szélfúvás

Böröndi Lajos

Árpád szobor köszönti a Rajkára

érkezőket

67

Szárazné Manczal

Erzsébet

Hagyományos kulturális fesztivál

Nagyfödémesen

68

Meser Andrea

Zsigárd új arca

69

- *Külhoni Magyarságért Díjakat adtak át augusztusban* 70
- *Használjuk hitünket, mint a napsugarat (Szoboravatás Királyfiakarcsán)* 71
- Mészáros Magdolna** *Sikeres vetélkedő, emlékezetes tanulmányút* 72
- Varga Gabriella** *Maradj lámpás! Vencser László köszöntése* 74
- Ziacek Adrianna** *A kecskeméti csiperósok Zsigárdon* 78

recenzió

- Böröndi Lajos** *Emlékpróba (Péntek Imre versei)* 81
- Böröndi Lajos** *Orosz fegyverekkel Ferenc Józsefért (Rosonczy Ildikó könyvéről)* 81
- Kimlei Péter** *A magyaróvári Czéh nyomda története (Helle Mária könyvéről)* 83

Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó

Szenc város

BETHLEN GÁBOR
Alap

Megjelenik a Bethlen
Gábor Alap támogatásával

Murányi Veronika

Értő emlékezés

Korunkban – a személyes és szociális identitás válsághelyzeteiben – hagyományaink szerepének felismerése, hagyományaink mibenlétének megfogalmazása, rejtett zugainak láthatóvá tétele és tudatosulása támaszt adhat. Ha értem, honnan jövök, meg tudok békélni önmagammal – mert a hagyomány: értés, *értő emlékezés*, ami valódi alapjává válhat annak a folyamatnak, mely eredményeképp saját, személyes életünk tudatos őreivé és egyben irányítóivá lehetünk.

Ki vagyok és hová tartozom? Miért azt teszem, amit teszek, és miért vonz, ami vonz? Apám, nagyapám és dédapám milyen tettekkel teremtették és hordozták sorsukat? Milyen sorsfordulókat élt meg a táj és a közösség, amelyben élek, és a nemzet melynek része vagyok? És mindez milyen (akár rejtett) nyomot hagyott az életemben? Nehéz és szép tudatosodási folyamat felismernünk, hogy személyes múltunk nem velünk, hanem már generációkkal korábban kezdődött.

A hagyomány: átörökítés és folyamatosság. Legyen szó akár egyetlen apró gesztus ismétlődő megjelenéséről, vagy sorskövekké váló értékítéletekről, döntéshelyzetekről. Az élet ritmusa és egyáltalán: *a ritmusban levés*, a beosztás szokása, a jó, a rossz, az „elég” vagy a „kevés” megítélése – mind-mind az értő és megújuló emlékezés, azaz a hagyomány eredői.

A hagyomány: rétegződés és egymásba épülés. Milliő kisebb nagyobb folyamat esetleg meg-megszakad, de újraindulva egymást átszövő fonala. Mindezek egymáson áttűnő – olykor a régmúltba, máskor csak évszázadra vagy akár még rövidebb időre visszanyúló, de egymásba sodródó – rétegeit gyakran a szakemberek is nehezen értelmezik.

És természetesen e hagyomány-fonál részei a közismert, értékként számon tartott hagyományaink is, melyek közül itt az úgynevezett néphagyományok és azon belül is a népművészet egy talán nem kellően hangsúlyozott jellemzőjét szeretném megemlíteni.

A ma „népművészetinek” nevezett alkotási folyamatot (legyen az tánc, zene, költészet vagy tárgykultúra) azok valaha élt *alkotva örökítői* nem népművészeti alkotásként élték meg, hanem *egyszerűen csak* hordták a ruhájukat (népviselet), létrehozták és használták eszközeiket (népművészet), megélték a naptári év és saját sorsuk fordulóit (dramatikus népszokások), kifejezték érzéseiket, ismereteiket (népköltészet), és átvitt módon még az élet ritmusát, lüktetését is megfogalmazták (népzene, néptánc). Úgynevezett „népművészetet” mindezekből a modernitás kora alkotott, mely ezekre már kívülről – azokat nem megélve, hanem „objektívizálva” - tekint.

Miért és miképp érdemes e népművészeti hagyományoknak kiemelt figyelmet, és igen, egyfajta *mély odaadást* szentelni? Az élet szegmenseit egységbe fonó, alapvetően transzcendens világlátást és világmagyarázatot közvetít számunkra, gyakran *archetipikus*, és mégis egyben az adott táj, történelem és közösség fonálán kibontakozó képekkel dolgozik. Alkotásaik mindezért gyakran tudattalan felhangokat pendítenek meg bennünk. Talán egy rajzolt minta, talán a tánc lendülete, talán a kemence formája szólít meg bennünk valami ismerőst, mely megélése által rejtett összefüggések derengenek – mert a hímzés virága *nem csak* virág, a kemence formája és teste *nem csak* melegít, a tánc középpontot tartó lendülete *nem csak* forgás...

A saját nagyszüleim (Mezőkövesden az 1920-as években) még ilyen keretek közt éltek és alkottak, mai szobám falán pedig a családi kép, melyen ők fiatalon, népviseletben (saját, az adott helyzethez illő ruhájukban) állnak, tartásuk, pillanatba szegeződött mozdulataik a hagyomány mozdulatai (mi más lehetne?) – melyekből én is hozom saját életemet, kezem nagyanyámé, és mintákat hímzek, mint ő, ha nem is fonállal és nem vászonra...

*Böröndi Lajos***Adventváró vers**

Rozsdás levelek hullnak a fákról,
varjúkárogás veri fel a csöndet.
Koppan a dió, lecsöppen
egy vízcsepp az ágról, az ajtón
rossz idő zörget.
Mákot darálunk, diót törünk, mazsola
keveredik a hósínű liszttel.
Sötét van, alig pislákol egy kis fény,
fénylik az arcunk, várakozunk a csöndben.
Advent van, súgja anyánk, belül is
készül a csönd, nem csak odakint,
friss szalma zizeg, készül a jászol,
készül a csoda is: ránk fér.
Mi összebújunk, könyvet lapozunk,
s énekelünk egy karácsonyváró dalt,
míg el nem jön az éjféli.
Lepereg a homokszem az órán,
feslik az idő szövete, közeleg,
akit várunk: jön a Megváltó.
Kész a kalács, forr a bor is már,
bárányok bújnak össze, meleg
a Jézust váró istálló.
Mi hallgatunk, talán alszunk is már,
álunk olyan, mintha valóság lenne.
Fagy csikorog, béke száll alá
állatra és az emberre.

1956

A levert vörös csillag helye
még sokáig látszott,
akár a golyónyomok a falban.
Aztán átmeszelték,
betömték a lyukakat is,
mintha ott sem lettek volna.
Az emlékek azonban nem törölhetők,
a rájuk meszelt festék csak takar,
mint a föld, amely
elsimítja a belé temetett arcot.
Az emlékezőket kell megölni,
ha azt akarjátok, hogy teljes legyen a feledés

*Péntek Imre***Az elérhető messzeség**

a hatvanas évek Lengyelországa
az elérhető messzeség
a vasúti jegy sem drága
s ott még tartanak szentmisét

elterveztük: az irány Warsó
hosszan futott a vonat
kusetka enyém az alsó
ágy tiéd a magasba mutat

és haladtunk a lerombolt
város legendája várt
susogtak az idegen lombok
majd ott eszünk kaviárt

s vártak a megadott ismerősök
egy mérnöksalád baráti láрма
mi voltunk a madzsari hősök
társam a Mutter unokája

oroszul beszélünk a gyűlölt
nyelven törtük facsartuk a szót
elvesztettük a halálos pört
mi az újbóli alattvalók

és én elmentem templomba is
felébredt a hűtlen hívő
amit tettem nem volt hamis
ennyi volt bennem az erő

kövek és romok a belvárosban
a moziban sírtak ez emberek
a felkelés képei felett
értettük egymást egyre jobban

Warsó teljesen a miénk lett
rockot hörgött a Hibridi
a klubban feledtünk minden érvet
mint ki másságát élvez

egy lány ölelt át tánc közben mélán
mozdulata oly otthonos
mellét és ölet rám nyomta némán
a csókja édes díszdoboz

Szerelmem Warsó ma is éget
álomban néha megjelen
átíelve a messzeséget
– ó ti naiv hatvanas évek –
társalkodik velem

Halk fazon

Te már nem lehetsz mintakép,
hallik a hangfalak szózata,
s nem fogad be az óhaza,
kilök a nyájas hintaszék;

elnyel a nyájas semmiség,
amelynek nincs egy jó szava
hozzád, te gonosz nagytata,
ki magadban hordod a szent klisé.

Kéretik egy magán(os) okirat,
melyen mindenki jól mulat,
s hahotázzon egy kan majom

az orfeum ringó páholya mélyén,
s hiába nézel, még távol az éjféli,
távolba vész egy halk fazon...

Égi zűr

A trambulín igen magos,
ahonnan jutni égbe fel,
nem kell ide már hamveder,
csak méter kendernyi rost.

Vannak csalóka állatok,
akikre csábítóan hat
a villózó felhő vacak,
a magaslati állapot.

Mert igaz: kell csipetnyi ég,
melyben kél kis bukolika,
két nőcskét vágnak pariba,
kiknek nem árt ez, semmiség.

De int a jószágos atya,
befejezni a mái zúrt,
mit az angyalkar túrve tűrt,
hogy az égnek legyen igaza.

Kerék Imre

Repülés

Nagy László témájára

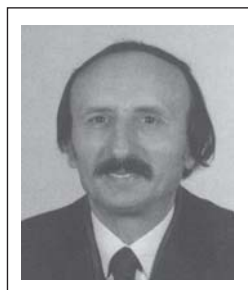
Kondenzcsík-húzó fémmadár
feszül az űri meredélynek.
Alant lapul a földi táj:
hegyormok, völgyek, zöldek vetések.

Kormányát biztos férfikéz
igazítja távoli célra,
suhanó szárnyait merész
ívben meg-megbillenve néha.

Már alig zümmög a motor,
csak a szíved rebben meg olykor.
Új égtáj hív már valahol,
csillagportól behavazódol.

Látlak-e még? – Kis polcodon
félpohár bor, újság, cukorka.
Ha meglegyint az unalom,
belekortyolsz a vörösborba.

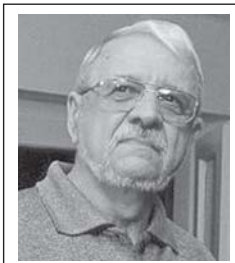
Orgonaillatod után
akár a gyámoltalan állat,
magamban ódöngök sután,
de ha géped visszahoz: várlak.

Gál Sándor

Feljegyzések elmenőben Napló – 2013

November 12. kedd. Bajokról, gondokról beszélek gyakran, mert több van belőlük a kelleténél. Holott – ma ezen gondolkodtam –, talán helyesebben tenném, ha például leírnám, milyen élményt jelent számomra, hogy minden reggel bő tíz percet tornázok. A mozgás könnyebb és nehezebb szakaszait egyaránt képes vagyok még ma is elvégezni. Mondjuk tíz fekvőtámaszt. Igaz, olykor fájnak az ízületeim, vagy a térdem, de a torna végeztével a fájdalmak hamarosan elmúlnak. És ezt követően ízlik a forró tea, a reggeli és a feketekávé is. Szóval ezek a „kicsinységek” a naplóból rendre kimaradtak. És az is, hogy a rák utáni időm öt éve alatt mennyi munkát végeztem el. Az **Egybegyűjtött....** szerkesztése mellett elkészült két új verseskötetem. **A rák évada** és **A most**, a **Kitágult nap** esszé-sorozat és ugye ez a Napló is folyamatosan gyarapszik. Ma már a tizenegyedik füzetbe írom esténként a fontosnak vélt belső és külső eseményeket-történeteket. És még van számos elképzelésem jó tíz évre.

Rövidre fogva, örülnöm kellene annak, hogy még mindenre képes vagyok, hogy pl. egy többszörösen összetett mondatban sem tévedek el, nem gabalyodok bele és hogy eljutok a végére. Amiként ennek a tündöklő mai napnak is, amelynek napszálltát az erdőben éltem meg. Láttam néhány őzet, s egy vén holló éjszakára való készülődésének rekedtes hangját hallgattam. Valahol egyszer régen azt olvastam, hogy a madarak éneke pentaton dallam. Lehetséges! Miért ne lehetne az? A holló lassú szárnycsapásainak suhogása emeli a magasságokig ezt a különös szépséget. Mert a hollók estéli beszéde valóban egészen különös.

November 13. szerda. Csak a rend kedvéért – egész nap dolgoztam. Közben – vagy már korábban – megfáztam és úgy érzem, lázam van: buta hőhullámok borzongatnak. Holnapra meg kéne gyógyulnom, hiszen éjjél előtt érkezik Sándorunk gépe, megyünk érte a repülőtérré. Pénteken délelőtt fogorvoshoz kell mennem, este pedig itt Buzitán egy találkozóm lesz. Hát egy kicsit bajban vagyok, hogy miként abszolválom ezt az egészet. Szombaton pedig ha nem lesz rossz idő Tornagörgőre mennénk, föl a hegyre, vadászni. Hát igyekszem mindenféle italokkal gyógyítani magamat, de az eredmény teljesen bizonytalan.

November 14. csütörtök. Az élet végül is – Öröm!

November 16. szombat. A kert fölszántatlan részét ástam délelőtt és délután is. A görgői vadászat elmaradt, mert Sándornak más programja akadt, én pedig egyedül – az estéli autózást már kockázatosnak érzem – nem vágtam neki, bár a kísértés eléggé nagy volt. A karszt odafent így ősszel csodálatos önmagában is, vadászva pedig egyenesen fenséges, még akkor is, ha az ember a fegyverét föl se emeli. Igaz, tegnap itt Buzitán szerzői estem volt éppen az **Esték és hajnalok** kapcsán. Azt hiszem, kölcsönösen jól szórakoztunk, csak komolyan elfárasztanak az ilyen két órás beszélgetések már. De: még győzöm, s ha egy péntek este megtelik egy terem érdeklődő emberekkel – még a határ túloldaláról is voltak néhányan –, akkor kötelességemnek érzem vállalni az ilyen találkozókát.

November 18. hétfő. Az előbb Sándor hívott – rendben megérkezett Hamburgba, „Csak egy kicsit zötyögtünk”, tette még hozzá. Hát ami azt illeti, úgy 7-8 kilométeres magasságban a „légi zötyögés” nem valami kéjutazás. Emlékeimben őrzök néhány komoly égi zötykölődést itthoni, s főleg amerikai repülésekről – légörvények, viharok. Annakidején az volt a gyakorlat, hogy utána – már a szerencsés földet érést követően –, meg kellett inni egy jó konyakot, vagy - az USA-ban – egy jeges whiskyt.

Háborúk. A normandiai partraszálláskor Omaha Bítben reggel 6,30-tól 9,30-ig, több, mint 4500 szövetséges katona halt meg. A sebesültekről nincs adat. Az invázió első napján (?) 34000 katonát veszítettek a szövetségesek.

Állítólag innen származik az a megállapítás, hogy: „Aki megáll az veszít.” Én azonban ismerem ennek egy másik változatát is: „Aki megáll, az lemarad.” Ugyan melyik született hamarabb? Mindkettőben ott a „megállásban” rejtőzködő kockázat, ami nem csak a háborúkra érvényes.

Tény, hogy a normandiai partraszállás óriási – történelmi – erőfeszítés sikere. Ám ez a „siker” a háború ötödik évében, ismerve az akkori haderők s hadszínterek fontosabb eseményeit, akár el is maradhatott volna, hiszen a partraszállás után alig pár nap elmúltával a szovjet hadsereg kilenc nap alatt bekerítette Berlint. Lényegében ekkorra a német haderő már képtelen volt arra, hogy a szovjet hadsereggel szemben komolyabb ellenállást tanúsítson.

November 19. kedd. Annak ellenére, hogy néhány napot átmásoltam a számítógépbe, minden mást elakasztottak a kinti munkák. Amíg az ősz kedvező, amit lehet, rendbe kell hozni a tél beköszönte előtt. Maradt még ásni való, meg a ház mögött is rendet kellene teremteni. Szóval, ahogy otthon szokták mondani, egy seggel nem lehet két széken ülni. Mert bizony folytatni kellene a **Mítoszi küszöböt** is, legalább olyan rendszerességgel ahogy azt az elmúlt héten végezni tudtam. Csak az a baj, hogy megint nehéz éjszakáim, pontosabban: hajnalaim voltak. S az ilyen éjszakák-hajnalok után nem könnyű felemelkedni komolyabb szellemi munkához.

November 20. szerda. Rengeteget utaztam eddigi életemben, s volt, amikor ezeket a gyakran fárasztó utazásokat élveztem – sőt: nagyon élveztem. Mert a magamfajta búcsi, sikándriai utcából való kölkök még csak nem is álmodozhatott például a tengerről. Hiszen mondjuk Los Angeles, vagy maga a Csendes Óceán számomra hetedhét országon is túl volt. Akadt ezernyi látnivaló, csoda és megannyi megismerni való: tájak, képtárak, városok, múzeumok és igen – emberek. Hogy mondjuk ott lehettem az óceán partján, s bár feltűrt nadrágban, mert hideg volt a vize, bele is állhattam e mérhetetlen, horizontig érő hullámverésbe, ami lehetőségem non plusz ultrájának is tekintető. De például az Ermitázs, a Néva feletti fehér éjszakák derengése, vagy Petrodvorec fontánjai, esetleg Majakovszkij bakancsi az Izvesztyija szerkesztőségében lévő emlékszoba asztalán – batyinki Majakovszkava. Vagy teszem azt Chicagóban a Néprajzi- és Természettudományi Múzeum, Cleveled magyar emlékei, Washington, New York, vagy a Niagara, s egy hajókirándulás a Mississipin.

Mindezt ma délután idéztem fel magamban, amikor arról gondolkodtam, hogy ma minden kisebb utazás előtt tele vagyok aggodalommal, hogy miként és merre, de főleg: hogy minek megyek, ha megyek?! Mintha elfogyott volna belőlem az utazások adta kíváncsiság, valamit megismerni, valamire rátalálni, s végül az egészből valamit megörökíteni...

Ma már az a jó reggel, ha nem kell sehová se utaznom. Az itthonlét nyugalmat és biztonságot sugall és békét kínál. Egyféle megélhető belső távolságot, belső végtelent, ha létezik, ha felfogható az emberi tudatban.

Különben egész nap dolgoztunk bent és kint egyaránt. Majdnem teljesen rendbe tettük az udvart. Az előbb néztem meg az éjszakát: esik az eső, ami jó, s ami kell.

November 21. csütörtök. Fábry Zoltán írta le valamikor, hogy: „Az írás – szolgálat.” Azóta akkorát fordult a világ, hogy az írás szolgálat volta – enyhén szólva – megkérdőjeleződött. Mert maga a „szolgálat” folyamatos és kölcsönös felelősséget kíván, s ez a magatartás, vagy elvárás, ma már szinte nevetség tárgya lett.

A mai „közszellem”, a globalizáció embert hülyítő fertőzésének póce-bűze. Rátapad az emberi tudatra lemoshatatlanul, s minden igényt lebontva butít. Igen! És Fábry írja ezt is: Az igénytelenség – halál! Holnap és holnapután lesznek Kassán a Kazinczy Napok. Kazinczy, Batsányi és Baróti itt indította útjára az első magyar irodalmi folyóiratot a **Magyar Múzeumot**. Akkor lett Kassa a magyar irodalom fővárosa. Ma csupán a magyar irodalom hiányát látom.

November 24. vasárnap. Tegnap Kassa – **Kazinczy Napok**. Évikének szép, tartalmas előadása **Sziklay Ferenc** munkássága kapcsán a Trianon utáni irodalmunk „első” korszakáról, ill. annak kialakulásáról. Sziklay Ferenc sírját is megkoszorúztuk és a Fő utcán Kazinczy emléktábláját, amelyet annakidején az én javaslatom alapján készített el Bartusz György, s a táblán az én szövegem olvasható. De erről más helyen már megemlékeztem. Maga a rendezvény, amiként tapasztaltam, ugyanolyan leszálló ágon van, amiként az un. kassai magyar kulturális élet egésze is. Ennek ellenére, azt hiszem, folytatni kell, még akkor is, ha zöme az igénytelenség és a rögtönzés nehezéke alatt sínylődik. Hiányzik az értő és érdeklődő közeg!

Nem tudom hány magyar középiskolás és egyetemista diák és ezen intézmények magyar tanára-
oktatója van a városban, azt azonban biztosra veszem, hogy ha csak egy-két százalékuk megjelenne az ilyen alkalmakon, akkor esély lehetne a rendezvények megtartására, hasznára és – igen! – sikerére is.

November 25. hétfő. Összekeverem olykor a napokat és a dátumokat – mint most is. Különben a hajnalidő megint megkínzott. De délelőtt néhány fejezetet gépbe másoltam a **Mítoszi küszöbből**. Délután pedig az aktuális adminisztráció – levelek az interneten. Kovács D. írja, hogy nemsokára elkészül a Kazinczy Társaság évkönyve a **Széphalom**, s hogy a Márai és a város lesz benne a nyitó írás, és hogy mennék el majd a könyv bemutatójára. Meg meghívtak a **Hitel** megalapításának a huszonötödik évfordulójára is. Így december 6-7-8-án Budapesten leszek, ha az idő kedvező lesz majd az utazásra. A Hitelnek a levéllel együtt, elküldtem a **Kilenc táltost...** is, amolyan karácsonyi üdvözlésként. Végül pedig, hogy tegnap este egy „ötsorost” is írtam gyakran kísértő belső aggodalmaimról, tehát:

ÖTSOROS

minden befejezetlen
még az is
amit el se kezdtem
a hiány
tövis az értelemben

... És hát ez a „tövis” olykor komoly gondokat és fájdalmakat okoz, s nincs ellenszere – legfeljebb

az alvás órái, amikor igazából az ember kívül van önmagán: lélegzik ugyan, de nem gondolkodik. Na, ez egy derék, Katalin napot záró mondat! Reggelre fagyot jeleztek a meteorológusok. Ma is havazott – északra tőlünk.

Háborúk: Aki megáll – az veszt!

November 27. szerda. Kassa – onkológia. A kötelező havi vitamin-injekció, meg altató tabletta beszerzése. Délután pedig az aktuális adminisztráció – levelek stb. Később az almát válogattam át, s behordtam a spájzba, ne fagyjon meg a garázsban, ha már leszedtem. Merthogy hamarjában tél lett – Aranyida felett a hegy kalapja már fehér. A hetvenes években elég gyakran feljártam oda színi. Jó multság volt. Most meg se merném próbálni a sízést, holott a teljes felszerelésem ma is megvan, odakint a „kócerájban.”

Az előbb Satyával beszéltem, azt mondta, kicsit fáradt, megy aludni. Meg én is! Kassa újabban nagyon elfáraszt, rosszul érzem magamat a városban, rosszul élem mag a városban való autózást, a forgalom szinte – szó szerint – elszedít. Ma már nem tudnék ebben a városban élni. Azt hiszem egyik legjobb döntésünk az volt – az lett! – amikor elhatároztuk, hogy nem fogunk a tizenkettedik emeleten megőregedni.

A híradóban jelentették, hogy egy üstökös közeledik a Nap felé, s hogy ha tiszta lesz az égbolt pénteken esetleg láthatjuk is. Megpróbálom meglesni. Ha sikerülne, ez volna a második üstökös, amelyet megbámulhatok az életem során.

November 28. csütörtök. A nap legfontosabb eseménye: délután lassú havazással – otthoni szóhasználatban: szállingózással – ránk köszöntött a tél. Én pedig elhatároztam, hogy ebben az első havazásban lemegyek a síkra, s az egyik patak mellett megpróbálok lőni „valamit”. A „valami” lehetne vadkacsa, nyúl, fácán, róka és esetleg egy őzgida. Szóval a lehetőségem számos. De a cserkelésnek az eredménye zéró. Két vadkacsát láttam a magasságokban surrogva tovaszárnyalni, a szántáson pedig – elég messzire tőlem – egy őzcsalád igyekezett a szomszéd patakon túlra, a friss őszi búzavetésre. Aztán meg, egészen bambán, egy vadászó bagoly majdnem nekem repült. Ami ugye védett vad.

Más dolog, hogy az ilyen közel két kilométeres séta a terepen eléggé fárasztó, s igen elégedett lettem magammal, amikor be tudtam ülni az autóba.

Közben pedig a hóesés megszűnt – volt tél, nincs tél. Még várhat is.

December 1. vasárnap. Tegnapelőtt átléptem a „kaszás évbe”. Nálunk egykor azt tartották, hogy aki megéri a 77-et, az sokáig fog élni. Nos hát itt vagyok a két kaszás jelében és jegyében. Hogy ez az otthoni hagyomány milyen tapasztalatok alapján keletkezett, arról nincs tudomásom. Holott érdemes volna utána járni, hogy e feltételezés mélyén mi áll. Csakhogy azok akik még esetleg emlékeztükben elraktározták ezt a tudást, vagy babonát, zömmel odalent vannak már a kertünk végén „gyarapodó” temetőben. Mint valahányan tudjuk: onnan visszahozni már semmit sem lehet.

Évával délután voltunk lent a Kanyaptánál sétálni, kellemes volt a kint lét, még őzeket is láttunk, s egy komoly vadkacsa csapatot is. Úgy látszik északon most kezdődik a tél, s az „északi kacsák” várhatóan hamarosan megérkeznek. Még az is megtörténhet, hogy karácsonyra lövök egyet-kettőt. Ha sikerül!

December 2. hétfő. Megint Kassa – kötelező szemellenőrzés. Különösebb baj nincs, csupán fél

dioptriával „erősebb” szemüveg kell az olvasáshoz. Ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy az új szemüvegembe már öt dioptriás lencse kerül. (A számítógéphez még használhatom a 4,5-ös okulárét is.) A legnehezebb feladat persze a hazautazás volt. A délutáni napfény olykor szinte megvakított. Az atropintól kitágult pupillák, akárha sok-sok tű fúródott volna beléjük, égtek-sajogtak... Ha a Kassa – Buzita közötti út kanyarjait, keréknagyságú kátyúit nem ismertem volna, föltehetően az árokban kötök ki. A szemaforok színeit se tudtam megkülönböztetni, Éva irányított: menni és megállni.

Hogy mindezt ide írhattam, igazolja, hogy végül is szerencsésen hazaértünk. Utólag ugyan azt is illik hozzá tenni, hogy így vállalni az autóvezetést, nem csak kockázatos, de felelőtlen butaság is egyben. Megtörtént. De rosszul is járhattunk volna. Hanem ezt nem ragozom tovább. Az azonban biztos, hogy nem ismétlem meg többet.

December 3. kedd. Megint elakadtam a **Mítoszi küszöb**! Nem azért, mert nem tudnám mivel tovább folytatni, hanem, mert mindenféle ügyes-bajos elintéznivalóim akadtak. Ugye, tegnap a szemorvos, ma az új szemüveg megrendelése, aztán készülődés az utazásra... A tegnapi vizsgálat utóhatását – sajnos – most is érzem. Rosszul látok és a szemgolyóim enyhén fájnak. Tele vagyok „kudarcélményekkel”, ha ugyan a kudarc élmény lehet. Élmény is, csak negatív a hatása. Fizikai és szellemi vonatkozásban egyaránt.

Végül is oda jutottam efölötti töprengéseimben, hogy amit használok, az kopik, amit nem használlok az pedig sorvad. És hiába az igyekezet, egyiket sem tudom megállítani. Sem a kopást, sem a sorvadást! De még csak fékezésére sincs módom.

Amikor – korábban – a halálról gondolkodtam, az átváltozást találtam lényegében a legközelebbi lehetségesnek. Feltehetően a szervezet kopása (a munka) és sorvadása (a tétlenség) mértéke jelzi ezt a folyamatot érezhetően és láthatóan ... Tehát: botorkálva butulok, vagy butulva botorkálok. Hol így, hol úgy!

December 9. hétfő. Az elmúlt hétvége: Budapest. Az **MMA** közgyűlése (péntek) és az **Írószövetség** konferenciája (szombat). Vasárnap pedig a **Hitel** megalapításának 25. évfordulója. De, mert hétfőn alaposan meghűltem, nem tudtam, nem mertem este beutazni a rendezvényre. Ma pedig kedvező útviszonyok között jöttünk haza, megállván Miskolcon amolyan karácsonyi bevásárlásra. Fáradt vagyok, és fáj az, ami a gyomron lenne.

December 11. szerda. Beteg vagyok. Megjött a **Magyar Napló** XII. száma. Benne négy versem.

December 13. péntek. A nyavalya tovább gyötör. Délután megpróbáltam másolni a naplót, de folyamatosan összetévesztettem a billentyűket. Amíg nem jövök rendbe, nem folytatok ilyen ostoba kísérleteket.

Kidolgozandó feladat lehetne a következő: vannak zseniálisan buta emberek, akik a pusztítást, a rombolást omlasztották az emberiségre és vannak zsenik, akik a tudást és a tudás szépségét adták a világnak. Talán majd ha eljutok a háborúk természetrajzának leírásához, ott esetleg lehet egy fejezet erről az abszurditásról. A kérdés csak az, hogy eljutok-e odáig?!

December 16. hétfő. Tegnap óta egy verssel vívok közelharcot. Magammal – magamban. Az eredmény: teljes bizonytalanság. Amikor a leírtakat újra olvasom, olyannak tűnnek, mintha nem is én írtam volna. Tele vannak a sorok idegenséggel és a mondatok ebben az idegenségben csikorognának, mintha nem lelnék az egymásra utaltság szükségét, törnek és nem hajolnak. De meglehet a mai,

hétköznapi ridegségben találom ilyennek az egészet! Ha rám virrad, holnap újra megpróbálom a lehetetlent: emberi beszéddé fogalmazni a kaszasuhogást, s az időtlenség örök jelen-idejét! Azt, ami mindig a legnehezebb.

December 17. kedd. Lassan fogy december, s ami ennél is másabb: magamban még lassabban fogyasztom. Mintha az idő jelene, a pillanat, nem volna szinkronban önmagával. Igazából nem is lehet, hiszen, amiként a verslábak is, más – és más módon lebegtetik a költemény sorait, a külső és belső értékzónák között különbségek is létezhetnek, vagy létrejöhetnek. Különben mindez a poétika kimeríthetetlen tágasságából fakad, amiben az a jó, hogy folyamatosan képes önmaga megújítására. Ettől való a szépsége, vagy: maga a szépség!

A Háborúkhöz: Jazon és az Argonauták, nemkülönben Nagy Sándor. Ugyanitt: Fasis, a legenda folyó és az Oxus folyó.

December 18. szerda. Reggel elmentem még Sacára egy-két karácsonyra valót bevásárolni. Az áruházban rosszul lettem, s a hazáig tartó autózásban nem a jeges út okozott gondot, hanem az, hogy egyenesben tudjam tartani a kormányt, vagy hogy a fék helyett ne a gázpedált nyomjam... És a rosszullét, bár enyhébben, de megismétlődött délután is. Le kellett feküdnöm. Szóval kissé megviselt e nap idáig tartó része. Amitől – vagy amelyben – folyamatosan feleslegesnek érzem magamat. Azt hiszem, az ember számára az a legborzongatóbb érzés, amikor azt tapasztalja, hogy senkinek sincs szüksége rá és munkájára. Az öregkor stádiumában – úgy vélem –, ennek a kivédése az egyik legnehezebb föladat. Én legalább azzal vigasztalhatom magamat, hogy mindezt ma még képes vagyok leírni. Azzal a reménységgel, hogy öregségemnek ez a munka adhat némi értelmet - megőrizve néhány használható gondolatot. Amikor egy ilyen felemás napomat sikerül néhány elfogadható mondatban összefoglalnom, akár büszke is lehetnék teljesítményemre. A mai naphoz tartozik az is, hogy **Zalabai Zsigmond** tíz évvel ezelőtt vetett véget – önkézével – az életének. Ha pályáját kifuthatta volna, nagy ívű életművet hagyhatott volna maga után.

A Háborúkhöz: Egy dokumentumfilm fragmentumaiból: 1969-ben az USA „belefáradt a háborúba”. Nixon idejében az „északiak” sorra semmisítették meg az USA katonai bázisait Vietnámban. Az első ilyen bázis, amit elveszítettek a BEN-HET magaslat volt. A jelzett év végére az amerikaiak vesztesége – halottakban – meghaladta a 40 ezret. Nem sokkal később pedig az USA lényegében kapitulált, amikor Nixon elnök bejelentette, hogy Vietnámból kivonják az amerikai erőket. Aki látta a korabeli híradókat, emlékezhet rá, hogy az amerikai hadsereg nem „kivonult”, hanem fejesztetten menekült Vietnámból. Egy amerikai veterán vallomása a dokumentumfilmről: „Mivel meg akartak ölni, meg kellett ölnöm őket”. Igen! De miért ment oda?! És arra a kérdésre sincs válasz, hogy miért kellett megölni 2 millió vietnami embert, s miért lett több, mint százezer amerikai „hősi halott”? Túl ezen: az is tisztázatlan történet, hogy a hazatért „veteránok” sorsa milyen nyomorúsággá lett. Még annyit, hogy ezeknek az ún. amerikai háborús „dokumentum-filmeknek” a kétharmada számítógépes animáció, s az amerikai „hadtörténészek” kommentárjainak jelentős része meg se közelíti a valóságot. Az ellenben történelmi tény, hogy a vietnami háborút az USA csúnyán elveszítette! És ezt a tényt semmiféle animációval nem lehet korrigálni. S főleg nem lehet győzelemmé emelni. Azokat, akik otthon vannak, megölhetik, de legyőzni nem lehet.

December 23. hétfő. Az elmúlt napokban elfogyott bennem az íráshoz való szándék. Csütörtö-

kön éjjelre megérkezett Satya, de poggyász nélkül, mert az a hamburgi gépen maradt, s csak pénteken délutánra érkezett Kassára. Sándor pedig – most már poggyászosztól – egyenes Dubnicára autózott, majd hazafelé: Pozsonyba és Budapestre.

Mi pedig Évával pénteken este Kassán voltunk könyvbemutatón a **Márai-stúdióban**. A Kazinczy Társaság **Széphalom** c. évkönyvéről van szó, amely az én írásommal köszönti az olvasót. A Márai és a város című előadásomnak ez a negyedik közlése, amit akár sikernek is mondhatnék. Főleg azt követően, amit a kötet szerkesztője **Kovács Dániel** mondott róla, meg persze rólam is, a mai kassai polgároknak.

Különben tegnap óta készülünk a karácsonyra. Éva mindenfélét süt, mert e tekintetben a fiatalok roppantul igényesek.

Ahogy az esztendő utolsó napjait fogyasztjuk – koptatjuk, közeledik annak az elhatározásomnak a beteljesítése, mely szerint ezt a 2005-ben megkezdett naplóm az idén lezárom. Különben ez a füzet, amibe most írok, a tizenegyedik, s ma az 57-ik oldalnál tartok benne.

Hogy a következő esztendőben mivel, hogyan és hol folytatom, az még egyelőre eldöntetlen. Bár az is lehetséges, hogy ha másért nem, hát megszokásból esténként azért leírok majd ezt-azt.

Azt is illik ide írni, hogy a **Hitel XII.** száma a tavalyi naplóm java részét közli. Hogy az ideinek mi lesz a sorsa-jövője, afelől nem gondolkodtam. Lehet, hogy elküldöm ezt is a Hitelnek – közhasználatra.

Holnap délre már itt lesznek Évusék is, s elhozzák a Karácsonyt...

December 27. péntek. A lezárhatóság lényegét kellene még átgondolnom, hogy az a bizonyos „pont” a 2005-ben elkezdett szándék szerint a **Feljegyzések elmenőben** megvalósulását jelezze és jelentse. Már korábban is leírtam, most csupán megismétlem: az ünnepek jobban elfárasztanak, mint a hétköznapiak. Mivel okát már ismerem, most feleslegesnek látom a vele való foglalkozást. Se többet, se mást nem mondhatnék a korábbiaknál.

Kínlódva bár, de az elmúlt napokban elkezdett verset – úgy tűnik – sikerült véglegesíteni. Vagyis valódi vers lett. Csak még a címe bizonytalan.

December 28. szombat. Kacsacombot ebédeltem knédllivel, s ízlett is, csak elromlott tőle a délutánom. Tapasztaltam már korábban is, hogy a kelt tésták – a knédli párolt kelt téstából való – néhány órára mindig „megbetegítenek”. Ez történt ma is.

Megörökítendő továbbá, hogy december nem méltó önmagához. Ma is márciusi volt a kinti világ. A kisebbik almafa alsó ágain élnek a tavalyi levelek. Meg a futórózsán is!

December 29. vasárnap. A mai nap szomorú híre – s ezt ma tudtam meg Vilmától –, hogy még az ősszel meghalt **Ibos Barna**, egykori osztálytársam. Tudtam, hogy beteg, maga mondta, hogy a rák. De Vilma azt mondta, agyvérzés volt a halál oka. Barna – vagy ahogy diákkorunkban elneveztem: Kökény –, akárcsak én, november 29-én született, csak pár évvel később nálam. Megdöbbenett Kökény halálhíre, s főleg az, hogy ezidáig senkinek eszébe se jutott, hogy felhívjon. Utoljára valamikor a nyárelőn beszélünk telefonon, nyugodtnak találtam akkor a hangját, s amit főbb gondjának mondott, hogy már nem ülhet biciklire. Kökény Gömörben született, Nagybalogon, s évente több alkalommal haza biciklizett Komáromból szülőfalujába, amit én – túl a hetvenen –, igen komoly teljesítménynek véltem. Az is volt! Most pedig elment végleg.

December 30. hétfő. Az előbb ezt a kérdést tettem fel magamnak: „Tudok-e még írni”? Nem

fizikai vonatkozásban, hanem a szellemieket érintően, bár az előbbit is érinti a kérdés bizonyos részben.

Egyféle válasz lehetne a fenti pár sor, hiszen amit leírtam, bizonyíték és bizonyosság a kérdés mindkét ágára. Az azonban más, hogy lehetséges-e még ez a folytonosság mondjuk további tizenöt-húsz oldalon, vagy egy versben?!

Nos, ha az esztendő utolsó előtti napján az embernek ilyen gondolatai támadnak, akkor annak okát keresi, igyekeztén megtalálni a lehetséges választ, vagyis a lehetséges megoldást. De a tudat és az ösztönök ilyenféle disszonanciája arra is figyelmeztethet, hogy a létezés lefelé hajló ívének a mozgása megnövekedett. Ami leegyszerűsítve azt jelenti, hogy növekszik bennem a halál. Ezt az abszurditást azonban itt lezárom.

Fontosabb, hogy Sándorral Kassán eligazítottuk a fegyverek dolgát – mától Satya lett a tulajdos, ami kizárja a lehetséges hercehurcát, ha elérkezett az „átkelés” ideje. Ugyanezt intéztük el Encsen is a bankban.

Évusék haza utaztak, így hárman maradtunk és még irodalommal is foglalkoztunk, ami azt jelenti, hogy sikerült elküldeni Simonnak a **Kitágult napot**, a **Parnasszusnak** pedig a megígért verset.

December 31. kedd. A bejegyzés szerint 2005. december 1. csütörtöki napon kezdtem újra a naplózást. „Tegnapelőtt, vagyis november 29-én, 68-ik születésnapomon határoztam el, hogy a fél-behagyott napló írását újra kezdem. Ez a döntés – olvasható tovább az akkori szöveg –, amit semmi meggondolás nem előzött meg, nyilván azért esett így, mert az utóbbi időben – pontosabban január óta –, néhány versen kívül szinte semmit se írtam (...) az amit most elkezdek, lényegét tekintve arról szól majd, ami bennem, belül zajlik. A korról – korommal – járó testi-szellemi leépülés belső történéseit igyekszem majd egyebek mellett rögzíteni.”

Nos, ez a szándék mostanáig kitartott, s valóban rögzítettem a „belső eseményekből” mindazt, amit meg- és fölismertem, s amit leírásra méltónak találtam.

A 2008-ban bekövetkezett események – a rák és a műtét – a „leírandókat” jelentős mértékben kitágította, hiszen a létezés – létezésem – horizontja szinte minimálisra szűkült. Most, amikor a rák utáni időm hatodik évét élem, azt hiszem, hogy ennek a küzdelemnek elkészítettem – elkészíthettem! – egy olyan összefoglalását, amely nem vállalás dolga, hanem maga a létezés! Ez a tizenegy naplófüzet így teljességében akár dokumentumnak is tekinthető. Minden, amit benne leírtam, megtörtént – velem, benne és általam. Tárgyilagosságra törekedtem, még ott is, ahol a zúzmarás hegyhátat, vagy egy learatott kukoricatábla színeinek percenkénti változását örökítettem meg. Mindezt pedig azért mondom el ma, mert úgy döntöttem, hogy nem folytatom tovább ezt a munkát. Hogy mi következik a **Feljegyzések elmenőben** után, egyelőre még nem öltött határozott formát bennem.

Néhány évvel ezelőtt azzal zártam a naplót, hogy: legyen holnap. Most 2013 Szilveszterének délutánján se kívánhatok egyebet: **Legyen holnap!**

Tönköl József

Minden nap és minden órán

Domb alatt, Rókadomb alatt szerte fúnám hajadat,
lámpád lángját fehér sziklaüvegen,
hogy ne szálljanak rá bagolylepkék,
csak keringjenek fölötté feketére pörzsölt szárnyal,
egy tiszta szobában elbóbiskol a jávorcsillag,
és már látszik mindenünnen,
omlanak-porlanak menekvő vadludak –
ne menj!

Micsoda eső zuhog az istenfelhők ezüst bundájából,
mintha bádogból volnának az ágak,
kapod össze ruhádat, udvaron körülnézdzelsz, szöksz,
kerécsapában víz vacog, éjszaka volt halálod,
nem jössz vissza többé, terített asztal nem terül,
hegedűkkel, cimbalommal, bőgővel süllyed a bál,
ponyvasátorban erre-arra ütődik az ének, ne menj!

Micsoda hosszú sírásokat hallani, hogy maradj,
mi illatoz úgy, mint rég a birsalma kerti asztalon,
előtted sűrű Farkaserdő, mögötted Malomsűrű,
gyalogolsz végig a patakon, Kismosó patakon,
minden nap és minden órán a süldő őzek,
a lidérc-kezek is eliramlanak az óriási rét túlsópartjára.

Néznek rád homoktetők, kövér domolykók, utcák,
felmagzott vadzabbal üzennek – ne menj!
az ablakok kitárva, indulsz el kinyújtott karral,
szabadon jársz meg minden kátyogós, rázós földutat,
keresed azt a helyet, ahol eléd bólong az akác.

Értelmüket vesztik szavak, hegykapuk, harangok,
emlékeink nincsenek, üszöggé égnek gyapjas lepkék,
hívom csak az én anyámat, forduljon haza,
meg is fészülöm, meg is simogatom.

Nehéz szívvel sóhajtozik,
mintha melencében még mindig a disznóvért keverné.

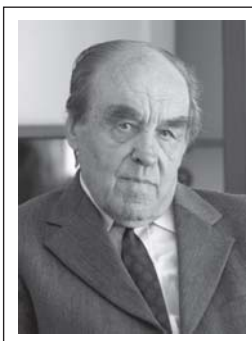

Ha elhagyod Betlehempusztát

Minden, ami fontos, hajnal felé az álmukban történik,
a napok csobogása, kilincsmozdulás, Isten kezeírása
Breughel festményén, lejtőn leereszkedő vakokon,
szétzihált angyalhaj, habkarikák, csak itt lehet a haza,
ragyoghat ránk sötéten a kaszahegyből hasított késsel,
a holddal, mintha kemény köve lenne a fejünk alja,
a világ úgy csapódik arcunkba, mint a gyeptű tüskéje,
alszik piros kakas, úttalan utakon a háromkirályok,
húsig-csontig fagyban az ablak, a kerítés,
hóhálók fehér lenyomata a szemedén, és nyílik az ajtó,
hozza az angyal a karácsonyfát, belefარagja a tartóba,
odateszi az előszoba asztalára, földísízi,
ágai hozzád görbülnek, és semmink sincsen,
de nem ez fáj, hanem a szaloncukrok üres papírja,
vénült réteken elszikrázó csillagszórókat lenget a szél,
a vízdudák minden fala márvány,
itt kell hagyni az ünnepet, valami távolira gondolsz,
kint a pásztorok rólad énekelnek,
lepleket terítenek halottaikra, nincsenek egyedül:
jászol van, Mária, ács, tehenek-szagolta Jézus van,
ha elhagyod Betlehempusztát,
ludak sziszegő nyelve bőrdön, csontjaidban,
nem ott, ahol megszülettél, a majorban,
mely az ólakat, a vermeteket feláldozza, lefényképezi,
ahová akarod, oda visznek a képek,
széles udvarból széncinkék, ott hasad meg alattad a föld.

Duba Gyula

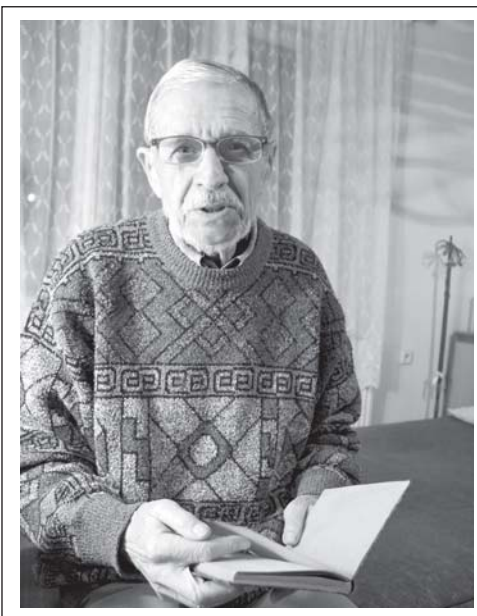
Modern realizmus

Gál Sándornak irodalmunk útkeresésében komoly szerepe volt. Kísérletező alkat, többnyire önmagát vizsgálja, s eredményesen. S némileg rendhagyó módon, mert a sorsa így alakult. A „nyolcak” antológiája szerzőitől később született, nem került be kötetükbe. Három társával – Batta György, Bárczi István, Tóth Elemér – követték a bolyt, ők lettek a „négyek”. Születet alkottak, amely hamar belemosódott az irodalmi folyamba, mert beérték a többiekét. Gál Sándor sajátossága, hogy nem pedagógiai-humán műveltséget tanult, mezőgazdasági szakközépiskolát végzett 1959-ben Komáromban. Faluélményei és parasztsorsa mellé földműves szakmát tanult. Érzékelése és valóságlátása természetközeli formálódott, családi indítékai mellett a vadászathoz vezethette. Ezen forrásokból sokrétűen fogékony életérzés lett, sajátos alkotói vi-

lágkép. Szülőfaluja, Búcs az Alsó-Garammente sajátos tája, Esztergom közelségének kultúrvidéke. Mindezek a Szabad Földművesnél kezdett riporter munkáját is meghatározták, írói kezdeteit formálták. Költészete eszme és valóság ütközésével indult, romantikus érzésekkel árnyalva szövegeit, kétségekkel teli keresés jellemezte. Felfigyelhetők, hogy már ezek is valamiféle eleminek felfogható modernség jegyeit viselik. Abban az időben irodalmunkra az elidegenedés filozófiája – Sartre gondolatvilága – hatott a belső nyugtalanság és személyes másság kifejezésére kínálva lehetőséget.

Az ugyanakkor időszerű Hemingway pedig tárgyilagos stílusból és kemény férfiasságból mutatott példát. Gálnál a korszerű líra első műveinek a címében is kifejeződik: Napéjegylenlőség (1966), Nem voltam Szent (1968), Szabad vonulás (1969), Múmia a fűben (1970). Eredeti szemlélet jegyeit érezzük bennük. A versek és történetek alanya önmagát keresi, mint az irodalom is akkor, egy fiatalember arcélét vázolja fel, akit közösségi sorsa és történelmi léte határoz meg. Konok önvizsgálattal és megélt sorstudattal kísérletezi ki a formát s a stílust, mondanivalóját, melynek közlésére elhivatottnak érzi magát. Gál Sándor alkotómódja sajátosan közvetlen és személyes: mintha stilizáltan, ám egyenesen az emberekkel beszélne! A kritika, időnként jogosan, riportízeket és közhelyeket vetett szemére, de amikor a közvetlenség formagazdagsággal és pontossággal párosult, pompás művek születtek. Magam a Nem voltam szent című novelláskönyvét elemeztem, kezdeti gyengéit is megnevezve, olyan végkövetkeztetéssel, hogy hőse – Görömbeli András is idézi – „... kevés meggyőződéssel vívja szélmalomharcát furcsa életével.” Majd a továbbiakban: „Fölényes és cinikus akar lenni, de feltépett bensője gyógyíthatatlan seb... ez a fiatalember rokonszenves... ismerős figura, itt él közöttünk, naponta találkozunk vele. Talán ő mi magunk vagyunk.” Némi nosztalgia kíséretében érzékelem, hogy Gál-

nál már akkor felmerült a megválaszolhatatlan kérdés: „Ki tudná visszaadni a hitemet? Vannak elérhető vágyaink? Van bizonyosság a halálon kívül? A kérdések indokolatlannak tűntek, a kritika sémának, formalizmusnak vélte őket! Ma azonban, nehéz évtizedek múltán korai intuíciónak, a sors ösztönökben lappangó megérzésének, a jövő zsigeri megsejtésének foghatnánk fel őket!

Akkoriban nyert irodalmunk létfilozófiai öntudatot és értelmet! Novellák, regények és vallomásos versek fedezik fel és jelenítik meg a közelmúltat, művek sora fogalmazza értelmét és tanulságait. Mintegy párhuzamosan a társadalommal, az újságírással, közbeszéddel, melyek úgyszintén a valóság lényegét és az igazságot keresik. Hatvannyolc után egyre nehezebben. Gál Sándor a Kőlapokban, majd A teljes idő dícsérete című versében fogalmazza meg, s végül a Tisztább havakra (1976) című kötete verseiben összegezi filozófiáját. Görömbei András írja: „... az életszeretet empirikus bőségében nyilatkozik meg, teljes szín pompájában látjuk a természetet, a képek pontos, szinte tárgyszerű objektivitása első szinten a világ látványát hordozza... a látvány azonban a tárgyi világból kifejlődő meditáció révén a lírai én önszemléletévé, s ezáltal létértelmezéssé válik.” A költő önmagát írja, művét megélve alkot! Prózája, mint az Első osztályú magány, Múmia a fűben, A Király szimbólumokként, metaforikus történetekként, mítikus erővel jelenítik meg, mélyítik és tágítják életérzését és létfilozófiáját. Mesét mondok, valóságot (1980) című vallomásos könyve, sajátos szociográfikus íze okán különösen megérintett. A mű a szülőföld és a falu, Búcs és környéke képe. Gál a műve füljegyzetében írja: „... más szülőföld nincs, csak ez az egyetlen, bennem élő.” S Búcsnak, „ennek az egynek” számos vonása, mindennapi ténye, történelmi vonatkozásai gyermekkori élmények és egykori dokumentumok tükrében, jogi formulák és az öregek elbeszélései, közösségi megégyezések szövegei révén az emlékezés gazdag és bensőséges tartományában kínál belépőt. Nem tudós elmeként vizsgálva, hanem az újra élőként benne lubickolva, időtávlatukat megsejtetve nyújtja szépségüket és felcsillantja klasszikus emberségüket, tanulságaikat.

Gál Sándor alkotó erői cselekvő természetűek. Hatékony tettekkel járnak együtt. Nem csupán kíváncsiság és felfedező hajlam, hanem cselekvő tettvágy munkál bennük. Kultúrateremtő igénnyel bírnak és közéletiségre készítetik őt! 1969-ben, a kassai Thália színház létre hívásakor az új intéz-

mény dramaturgia lesz. A közösségi elhivatottság tudata rejlik ebben. Az alapozó nemzedékek kultúrateremtő ösztöne! S a keleti metropolis történelmi múltja és kapcsolatrendszere árnyalja és elmélyíti benne az alkotó energiákat. A félévezredes felvidéki múlt és az erdélyi sajátosságok történelmi kapcsolatát időfelettinek érezhetjük, a kölcsönhatásokat, melyek élő volta éppen itt keleten, Munkács, a Szepesség és Kassa vonalán munkálnak leginkább. Az ősi város nyilvános kultúrateremtő lehetőségeket kínál a költőnek. S szenvedélyének, a vadászatnak területet. Nem vadászíró, erről alig ír s csak felvillanó tényeket, részleteket, ilyen vonásai természetközelségében nyilvánulnak meg, létérzékelésének és közösségi együttérzésének jegyeiként.

A rendszerváltás után Keleti Napló címen lapot indítanak Máté Lászlóval. Helyi kultúrlap országos kisugárzással, évekig szolgálja írásbeliségünk folytonosságát. Gál Sándornak a városi- és országos Csemadok szervezetekben vállalt munkája hasonló indítékú. De az egyetemes magyar kultúra szervezésében is részt kér, a „tokaji írótaborozásban”, az Anyanyelvi Konferencia munkájában. Míg nem jön korunk betegsége, a kór, ahogy a Következő halál (1994) című verskötete tudósít. Az emberi lét drámája, túlélés és nehéz sors, melyről a Feljegyzések elmenőben (napló) anyaga tudósít. Tanúságtétel az Irodalmi Szemlében! Egyszerű tények, tárgyilagos szemlélet, mögöttük bizonytalanság, metafizikai létérzékelés. Egyszerűségében súlyos gondolati anyag, „az élet útjának felén” túl járóknak való. Majd eltűnt a Szemléből. A „szél-járás” című, nemzetközi jellegű folyóiratban leltem rá ismét, s arra is, hogy a Szemle nem tart rá igényt. Kortünet? Fogynak a sorsot bogozó művek, melyek nagy, végső kérdéseinket firtatják! Korszakváltás zajlik az irodalomban. Mintha a folyamatos jelen felé tartanánk. Új fogalmakkal szembesülünk, mint „alternatív tények”, „posztigazság”, sőt „érzelmi analfabétizmus”. Vagy „játék a fikció és tények határán”. Töprengeni lehet felettük, értelmezni kevésbé, a kultúra, irodalom ismerte a könnyedséget, de sosem volt játék! Gál Sándor életműve példát nyújthat az utánunk jövő sorsuk elemzéséhez, múltjuk megértéséhez, ha – idéző jelben mondom – „lesz még múltjuk!” Sándornak pedig sok alkotó életerőt kívánok és jó szívvel köszöntöm a nyolcvanasok klubjában, ahová november végén belép!

(Fotók: Gál Sándor, A csemadokosokkal Gál Sándor buzitai otthonában, A Jókai Napokra emlékezik Tőzsér Árpád, Bárdos Ágnes és Gál Sándor.)

*Bobory Zoltán***Víz metafora – 1957**

nagyapáink emlékére

Csörgedezünk, csörgedezünk, Elvtárs? –
mondta titkár elvtárs a hosszú asztal végén,
alig látható, s hallható távolságból...

Tudja Elvtárs, nekünk rohanó víz kell!
Mi az hogy marad...? – félelmetes folyó,
zavaros, hömpölygő, a követ vigye csak el

Mi nem érünk rá csak úgy folydogálni,
álszent, csillogó víztükörrel a felszínen;
nekünk partot kell szakítani, Elvtárs!

Meg vagyunk értve? - ajánlom, Elvtárs!
Mert a sekélyes, gyáva folydogálás
nem jó semmire, nem kooperatív, Elvtárs!

Olyan legyen mint az eszme! Duzzasztani,
duzzasztani! Energiát a dolgozó népnek,
Elvtárs! – Ne nézzen rám olyan hülyén!!!

Maguk csak úgy tekeregnek céltalan,
öntözetik a kispolgári kis kertjeiket,
miközben mi a természetet formáljuk!

Mert mi tudjuk Elvtárs, mi egyesültünk;
Vigyázat, Elvtárs, mi ki is tudunk törni,
zúgva, bőgve, ahogy azt már megírtuk...

Na, hozza bátran ide a kérvényt Elvtárs!
Meglátjuk, kapnak-e vizet ott a falu végén.
A közösben lesz...! na, igyon egy pohárral...

Helle (Kreibich) Mária

Időutazás nagynénémmel

A tizenkilencedik század eleji nagy ide-oda vándorlások sodrában két család – az egyik a burgenlandi Gálosról (Gols), a másik a felvidéki Szakolcáról – itt, a Moson megyei Magyaróváron találkozott össze. A németajkú, evangélikus Güntherek generációkon keresztül kocsmáros, vendéglős, kereskedő foglalkozást űztek. A Pozsonyban, Győrben és Burgenlandban élő rokonok családi és üzleti kapcsolataikat még az ötvenes években is ápták. Günther Adolf a mosoni búcsúban meglátta a szép Tomecsek Terézt, beleszeretett, Teréz pedig hozzámment feleségül.

A szlovák katolikus Tomecsek család Szakolcán (Skalica) élt. Tomecsek István foglalkozására nézve szűrszabó volt, árujával vásárookra járt. Magyaróváron telepedett le, a szűrszabóság azonban itt nem volt éppen jövedelmező foglalkozás. Tomecsek egy lóval és egy szekérrel kénytelen volt új lehetőség után nézni. Feleségül vette Újhelyi György, szintén szűrszabó, Anna nevű leányát, és ketten együtt nagy szorgalommal és kitartással egy kisebb vagyont dolgoztak össze. A századfordulón már földjei és nagy majorja voltak a város szélén.

Mindkét családban a családtagokat generációkon át erős szálak fűzték össze. A viszontagságok

ellenére ez az időszak volt a család fénykora. Adolf és Teréz leszármazottai szétszéledtek Európa és az USA különböző tájaira, akik meg itt maradtak, már régen kivándoroltak a magyaróvári temetőbe. Ezt a történetet Hofmann Lujzi nagynéném beszélte el nekem 1978-ban egy hosszabb interjújában.

Ahogy elkezdődött

Az Ópapa technikai dolgokban nagyon ügyes volt, de rossz üzletember, és rossz gazdálkodó volt. Amikor megházasodott, kapott otthonról 90 hold földet Darnózseliben, ott kellett volna gazdálkodnia. De azt ő nem szerette, nem neki való volt.

Azután jött a fűszerüzlet a Magyar utcán a Tomecsek-házban. De ez sem volt neki való. Ő inkább ült egy sarokban vagy egy kamrában, és csinálta ezeket a kísérleteket, vegyészeti dolgokat, mert az volt az ő mindene. Hát ő neki vegyészmérnöknek kellett volna lenni. Akkor ő egy prima feltaláló lett volna. Ő a cipőkrémeket sokkal előbb feltalálta.

Gyerekkoromban voltak ilyen kis fadobozok, és úgy hívták, hogy viksz. Olyan fekete kenőcs volt. De ezt egy félóráig kellett kefélni, hogy fényes legyen, ez valami rettenetes volt! Tudom, sokszor, mikor már nagyobbak voltunk, és az anyám azt mondta, „pucoljátok meg a cipőtöket!”, az olyan keserves volt! Csak keféltük! Pláne, hogyha eső volt, és kicsit nedves volt a cipő, az nem lett fényes. Ez borzasztó volt! Aztán föltalálták a cipőkrémeket, a Benes Győrben, és mikor kijött a cipőkrém, hát persze az ember bekeni, és mindjárt fényes. És akkor az Ópapa azt mondta, ő azt már régen tudja. Hát, hogyha ezt tudta volna, mondjuk üzleti szempontból nézni, és beadja azt a találmányt ugye, ő lehetett volna az első cipőpaszta-gyáros. De hát a szülők azt mondták, „te kereskedő leszel!” Hát kereskedő lett. Dehát az üzlettel se törődött. Akár bejött az alispán, akkor is csak otthagya a segédeknek, vagy az inasoknak, szolgálják ki, és ő meg babrált a sarokban.

Elképzelhetetlen, hogy ha az alispán, aki olyan nagy úr volt, bejön a boltba, de a tulajdonos feléje se néz, hanem hagyja, hogy akár az inas kiszolgálja. Az Ómama nagyon okos asszony volt, és látta a dolgokat.

Az Ópapa azt csinálta, hogy a számlákat csak mindig berakta az íróasztal fiókba. Aztán jöttek a felszólítások, hát hogy fizessen. De ő nem alulról vette el a fizetnivalót, hanem ami a tetején volt, azt vette, és fizetett. Mert akkor úgy volt, hogy hitelre vásároltak mindenhol, és akkor utólag kellett fizetni. Azért mert az alsó számla mindig maradt, nem is tudom, hány ezer korona lett már az adósság. Akkor az Ómama fogta az összes számlákat, fölvelt pénzt a Takarékbán, és kifizetett mindent. És ezután ő vette a kezébe a dolgokat. Amikor jött az áru, akkor ki kellett fizetnie. Na, hát aztán ő intézte.

Hát azt mesélték.

A mozi

Ópapa elment Pozsonyba, és ott volt egy Günther-rokon. Pozsonyban ekkor indult az első mozi. És ő ezt látta, és akkor evvel az ideával jött haza, hogy azt fogja megcsinálni itten. És hát ez jó idea volt az ő részéről, mert akkor emlékszem, a Tomecsek-házban a Magyar utcában volt először egy olyan kis mozi csak. Ez 1908-ban volt.

Az embereket eleinte hozzá kellett szoktatni, hogy moziba járjanak, mert hát nem is tudták, hogy az micsoda, szóval nem láttak ilyent. Hát úgy kellett az embereket, majdnem azt mondom, behúzni, hát hogy nézzék meg a vetítéseket.

Akkor ilyen egyfelvonásos filmeket játszottak csak, ilyen rövidket. Tudom, hogy volt egy film, A megfagyott gyermek. Hát, az olyan szép volt! De hát az is rövid volt ugye. Aztán már kezdtek járni az emberek, és felfigyelni, és tetszett is nekik.

Később a Magyar utcai üzletet eladták, aztán az Ómama kapott pénzt az örökségéből. Az apja már akkor nem is élt, de hát a vagyon megvolt ugye, a Pista kifizette az ő örökszűket. Kapott pénzt, és akkor megvették a mozi házat, és fölépítették ezt a mozi. Hát így kezdődött. És hát akkor az emberek is már hozzászoktak, és emlékszem, mikor megnyílt a mozi, akkor az első előadáson én is ott voltam, nem sejtettem, hogy valamikor nekem valami közöm lesz ehhez.

(Az első mozit Bioskop Színháznak hívták, és Günther Adolf és Tömecsek István együttesen hozták létre. 1912-ben a Günther-tulajdonos az új helyen Uránia néven egy 200 személyes új mozit indított.) (Mosonvármegye újságcikke)

És az emberek olyan irigyek voltak a mozira, hogy „a Güntherék milyen gazdagok” meg mit tudom én, és minden volt. Pedig nem úgy volt. Mert ugye jó, volt film, ahol sokan voltak, mondjuk lehetett keresni. De volt olyan, amire rá kellett fizetni, amikor rossz film volt, nem jöttek, a kiadás meg megvolt ugye. Aztán pláne mikor a hangosfilm jött, akkor sokat kellett befektetni.

És hát akkor bizony nemigen maradt haszon. És akkor voltak veszekedések, és az Ómama, hogy jaj! akkor szidták a Lajost. De hát már az emberek követelték, hogy mikor lesz már hangosfilm. Hát kellett haladni a korrallal, nem lehetett még mindig némát játszani, mikor már köröskörül mindenhol hangosfilm ment.

Az első hangos berendezés, az nem jól sikerült, mert ez szinkronizált volt. Akkor sokszor a hang késve érkezett, szóval más valamit mutatott a film, és mást beszélt a szereplő. Hát örökké kellett valakinek ott lenni, és a gépházba felcsöngetni, hogy fönt beállítsák. Ez borzasztó volt, mert semmi

sem stimmel, vagy gyakran hiányzott valami a filmből. Hát szóval evvel nagyon sok baj volt. A Lajos sokszor nem tudom, meddig dolgozott ott mindenfélen, ugye próbálgatott ezt-azt.

Hát akkor kellett egy másik, akkor már jött ez az igazi hangosfilm, ahol már a filmen rajta volt a hang. Szóval ott aztán már nem volt az, hogy mást mond és mást játszik. De az megint egy csomó pénzbe került, és akkor az Ómama úgy odavolt, hogy „hát most nincs pénz! Nincs pénz!” És hát a Lajost okozták. Az Ómama spórolós volt, az nem szívesen adta ki ugye a pénzt. A főzésnél is olyan kevés zsírral főzött, szóval ahol csak lehetett, csak spórolni, spórolni, és összerakni a pénzt.

Lajos nem tudott velük jól kijönni, azt mondta, hogy ő elmegy máshová, és bérel magának egy mozit valahol, de aztán mégis gondolta, hát a szülők már öregek, hát most itthagya őket? Ahhoz se volt neki lelke.

(A 20-as években beszereztek egy hanggépet. Ez egy 2 méter magas és másfél méter széles szerkezet volt, beleépítve zongora, orgona, dob és xilofon. A műsort perforált papírtokercsek adták. A városban nagy népszerűségnek örvendett és „jégszekrénynek” becézték. – az 1980-as, a gyártó cég érdeklődött, hogy megvan-e még a gép, szívesen visszavásárolná. De sajnos már régen szétszedték. Az Uránia moziban az első valódi hangosfilm előadása 1931. januárjában került sor.) (Günther Viktor írása Össz-Családi Vállalkozás.)

Az egész család bedolgozott a moziba. Eleinte Margit meg a Frida voltak a pénztárban. Hát később aztán a Pammer Annus lett a pénztárosnő. Hát szóval a Lajos vizsgázott, hogy a gépeket tudja kezelni.

Hétfőn este volt mindig az elszámolás az Ómamáéknál, és akkor Frédi beírta a tételeket a könyvbe. Vagyis ő végezte a könyvelést. Azon kívül, amikor még ez a szinkronizált film volt, ahol mást beszéltek és mást játszottak, az Ernővel föl váltva voltak szolgálatban, hogyha megint szétcsúszik a kép és a hang, akkor csöngettek egyet a vetítőbe, és azok megigazították.

Frida összeállította a jegyeket, és felvitte a Városházára, mert vigalmi adót kellett fizetni utána. Az Ómamák nem akarták itt berakni a pénzt a Takarékbába, ezért a Frida utazott mindig Győrbe. Mert hát, úgyis már irigyek voltak az emberek, hát hogy ezek minden héten tudnak pénzt berakni. De hát nem is volt minden héten, mert volt, mikor ráfizetés volt ugye, nem mindig volt nem tudom, milyen nagy haszon. Vagy éppen annyi jött be, mint amennyi a kiadás volt, hát szóval Frida a győri bankba vitte a pénzt.

Kezdetben az Ómama volt a filmbeszerző, ő utazott Pestre meg Bécsbe. Az Ópapa nem foglalkozott ilyesmivel. Később a Lajos átvette tőle. Lajos is dolgozott a moziban. Gépész volt, aztán ha jött a közönség, mindenkit helyre vezetett, és hát ő dirigált, hogy így-úgy legyen. Megcsinálta a filmek beosztását, aztán tárgyalt a vigécekkel, mert akkor idejöttek, néha fél napig ültek, és gyúrták egymást – mert voltak jó filmek, akkor a jók mellett mindig rosszat is kellett venni. És hát a rosszat nem akarta, aztán anélkül nem adták, szóval úgy köllött alkudni, hogy csuda! Néha a gépeket kellett Pestre vinni fölülvizsgálni vagy valamit megcsináltatni rajtuk. 1920 után, amikor már elszakadtunk ugye, mikor már nem Monarchia volt, akkor már benn Pesten csinálták.

Mindig jött az a moziújság, benne voltak a filmek, ki játszik vagy milyenek. Hát voltak ilyen füzetek a színészekkel. Már úgy tájékozva volt az ember.

A közönség is elmondta, hogy tájékozódott a moziújságokból. Például volt itt a P. Béla. Az Ómama úgy haragudott rá! Mert ez ügyvéd volt, de igen nagyszájú. És akkor már előre mondta, ha voltak nagy filmek. „Mikor lesz már ez a film?” Vagy „mikor játsszák ezt a filmet?” Vagy ha rossz volt a film, akkor szidta a filmet! Szidta a mozit, hogy micsoda vacak darabokat adnak, hát hogy miért nem ezt, és miért nem azt, és mikor lesz már ez, és mikor lesz már az.

Családi Pénzügyek

Aztán volt egy eset – arra úgy emlékszem, akkor még nagyon fiatal voltam – nem tudom, melyik évben, talán a 20-as években, amikor mindenki részvényeket vett. És a Kornaiék is vettek részvényeket, vettek, eladtak, és így lehetett keresni. Aztán egyszerre jött a nagy krach, a pénz semmivé lett. Persze egyszerre vége volt mindennek, és hát a Kornaiéknak is volt adósságuk, én nem tudom, mennyi, de sok.

És hát akkor a Kornai Kari kérte az Ómamát, hogy segítse ki őket, adjon ennyit és ennyit, mert adósságuk van, és ők azt nem tudják kifizetni. És arra emlékszem, hogy a Frida ült a konyhában, az Ómamánál a cselédágy volt a konyhában, ott ült a Frida, és a Károly föl-alá járt. És akkor a Frida azt mondta a Károlynak, „tudod, hogy én kezelem a pénzt, én vagyok a pénzügyminisztere a mamának!”

A testvérek, akik a moziban dolgoztak valamennyi százalékot kaptak a tiszta jövedelemből. Lajos is a munkájáért, Margit is kapott, mert hát a Frédi a könyvelést csinálta. És a Frida is kapott, mert az meg a jegyeket kezelte, meg fölvitte a Városházra az elszámolást. Lajos kapott 5 százalékot, Margit is meg a Frida is kaptak 2,5-et, így valahogy. A pénz nagy része, megmaradt az Ómamának. A húszas évek közepén valamelyik gyermek építkezni kezdett, és kapott az Ómamától 3 millió koronát. (Ez megfelelt a pengő bevezetésével (1925-ben) kb. 240 pengőnek.) Na és akkor a mama azt mondta, hogy hát akkor minden gyereknek kell annyit adni, hogyha ők kapnak, akkor a többieknek is kell adni. És akkor mindenki kapott.

Hogy ki mire költötte a pénzt? Hát szóval a Fridaék, azok akkor építkeztek, hát addig berakták a Takarékbba. A Kornaiék kifizették a tartozást. Margit talán még nem is volt férjnél és később evvel a pénzzel ment el Velencébe. Akkor már a Kornaiéknak is volt megint pénzük, és akkor hát a Margit azt mondta, hát ezt a pénzt elkölti, és akkor elment Máriával és Károllyal Velencébe.

Nem volt ez olyan nagy összeg, mert akkor már a pénz nagyon esett, nagyon lefelé ment az értéke. Nem sokat lehetett venni belőle. De hát mi összespóroltuk, ugye. És ezt az üzletbe befektettük a Lajos.

Később aztán az Annáék építkeztek, akkor ő kapott 12 ezer pengőt, és hát akkor a Frida is kapott, mi is kaptunk, és Margit is kapott.

Amikor a hangosfilm jött, akkor hát az nagyon sokba került. Akkor a Frédi adott ehhez pénzt. (valószínűleg 1937-ben, egy újabb felújításra) Én nem tudom, hány ezret adott. Hát kölcsönadott a mozinak.

Az Ómama'43-ban halt meg nyáron, és Lajos örökölte a mozit. Ekkor Lajos renováltatott kívül mindent, mert nagyon kopott, csúnya volt, és átalakíttatta, merthogy ne kelljen az udvaron állni az embereknek. Az örökségből Máriának is jutott volna 8 ezer pengő, de hát ők már akkor Amerikában voltak, és (a háború miatt) akkor már nem lehetett semmit se küldeni. Mária sohasem kapta meg az örökségét. Mert ugye ki tudtuk volna őt fizetni, de hát nem lehetett elküldeni Amerikába. Később a mozit államosították, és megszűnt már minden. Tudod? Hát így.

A Fűszerüzlet

És hát ezt már a múltkor mondtam ugye, és az Ópapa csak fölülről vette ki mindig a számlákat, kifizette, és ami lent volt, az mindig maradt. Aztán jöttek a felszólítások, akkor a mama a kezibe vette a dolgokat.

Hát volt ez a hitelezés szokás. A vevő azt mondta, „kérem, azt írja be, majd megfizetem!”, ez volt a hitel. Mindenki hitelezett, persze, aki nem tette, ahhoz nem jöttek vásárolni. Aki rendesen fizetett, mondjuk minden elsején vagy minden héten – mert a gyári munkások minden héten kapták a fizetést, azok százalék kedvezményt kaptak. De hát voltak, akik mindig hátra maradtak, mindig maradt, csak maradt. Aztán mikor már sok volt az adósság, elmentek máshova és nem fizettek semmit. Így sok veszett el, ilyenformán.

Például volt itt egy járásbíró, nem tudom, hány gyerekük volt, valami öt vagy hat. Én ismertem őket, ezek is minden üzletben adósságot csináltak, hát végig, az összes üzletekben. Mikor itten már aztán nem volt hová menni, akkor elköltöztek Mosonba, és ott kezdték előlről. Tudom, nálunk is vásároltak kenyeret. Mások sütöttek kenyeret, tehát az olcsóbb volt. És ők meg mindennap vettek egy ilyen nagy gömbölyű kenyeret, hogy „tessék beírni!” Hát aztán eleinte fizettek, aztán a végén már mindig több lett az adósság, és akkor már mikor már nincs tovább, akkor megint odébb álltak, máshová.

Volt egy segéd, az minden héten hazaküldött egy nagy csomagot Somorjára. Hát az Ópapa nem nézte, hogy ez mit küld. Becsomagolta, és jött a kocsis, aztán ki tudja, mennyit küldött haza. Aztán egyszer véletlenül találtak egy levelet, ahol azt írja az anyja, hogy most küldjön, nem tudom, kávét meg rumot, meg így meg úgy, és akkor jöttek rá, hogy az minden héten csomagot küldött haza. Hát az is már kitett valamit, nem?

Aztán volt egy asszony, a padláson volt nekik sok szappan. Mert a friss szappan, az nagyon hamar

elkenődött. Hát mindig úgy volt, hogy vettek többet, és hogy jól kiszáradjon, és száraz szappant adjanak el. Akkor az asszony, hát észrevette, hogy itt valaki szappant lop. El volt kerítve léccel, de hát ezt lehetett kinyitni. Egy szöggel oda volt szögelve, hát az nem probléma, ezt kivenni és bebújni. Aztán volt egy szomszéd, egy egyházfi. Ezek ott laktak. Lajos fölszórt homokot, és megfigyelte, és látta a nyomokat. Hát ezek lopták a szappant a padlásról. Hát ilyen dolgok voltak. Hát szóval sok kicsi sokra megy, azt mondják.

És akkor abban az időben volt ez a Frank kávé, ilyen rudakban, még dobozban is volt. Egyik-másikban volt valami pénz is, egy korona. És az egyik inas lopott. Mindig kibontotta ezeket a Frank-rudakat, és a pénzt kivette belőle, a kávé meg bedobta a szemétkébe. És egyszer aztán, a szemétszállítóknak föltűnt, hogy miért van ennyi kávé a szemétkében. Hát szóvá tették a főnöknek, hogy mennyi kávé van a szemétkében. És akkor a főnök behívta egymás után őket, hogy ki tudja, ki lopja el ezt? Hát mindegyik azt mondta, ő nem tudja. És mindenki tudta, hogy melyik csinálja, csak nem mondták meg. És a Lajos, az volt olyan őszinte, és megmondta, hogy melyik inas csinálja ezt már régen. Lajosnak ebből problémája lett. Ő ezeket a dolgokat itthon nem bírta, hát elment, jelentkezett önként tengerésznek. Persze aztán sírt az Ómama, hogy hát elment tengerésznek. De hát ő elhatározta, hogy elmegy drót nélküli távírásznak, mert neki ahhoz volt kedve.

Szerelme

Volt Lajosnak egy szerelme korábban a tánciskolában. Hát szóval, annak a lánynak udvarolt. Erzsinek hívták, a nagynénjéék bérelték a Fekete Sast, és ő segített a konyhában. Helyes, szőke lány volt, ismertem, mert mosoni volt. Lajos bevonult a tengerészethez, és évekig távol volt. Eközben a barátai mindenfélét írtak neki a lányról, ami talán nem is volt igaz. És ő végül szakított a lánnyal. Lajos hazajött, és már nem ment el hozzá, pedig a lány mondta, hogy jöjjön el, mert szeretne vele beszélni, de ő nem ment. Később aztán mégis találkoztak megint, Erzsi bejött az üzletbe, ott aztán beszélgettek. Hát mindig tudtam, hogyha itt volt. Lementem az üzletbe, ránéztem az arcára, mondom, „ugye itt volt az Erzsi?” Az valahogy az arcára rá volt írva. Hát jól van, nem voltam féltékeny, mégis csak első szerelme volt, hát megértéssel voltam iránta.

Lajos leszerelt, és már harminc éves lett, az Ópapa és az egész család akarta, hogy már megnősüljön. De valahogy nem ment a dolog. És akkor az Ópapa elment a Schmickl bácsihoz, hogy „nem tudna-e a Lajosnak valakit”, mert ő evangélikus lányt akar a Lajosnak. Szerinte otthon az nem volt jó, hogy az Ópapa evangélikus volt, az Ómama meg katolikus, és valahogy nem volt összhang. Hát aztán így valahogy összehoztak bennünket, és aztán lettem a felesége. De nekem annyi kérőm volt, de mennyi! Az én ideálom, hogy egy magas, fess embert akarok férjnek.

Jól éltünk, nagyon jó házasság volt, és minden ment, nem panaszkodhatunk egyik a másikra se. Szóval mindig azt mondták a gyerekek, hogy egy ideális házasság volt ez. Nem voltak differenciák.

Ha egyszer megöregszünk

A régieknek nem volt nyugdíjuk. Amikor megöregedtek, átadták a vagyont az utódoknak, de megmaradt rajta a haszonélvezetük. Egész életükben spóroltak, és amikor összegyűlt egy kis pénz, vettek egy-egy hold földet, gazdálkodtak. A Tomecsek nagyszülők darabonként vettek tehenet, a tejet eladták. Tartottak sok tyúkot, a tojást eladták. Végül volt vagy 40 hold földjük. A Tomecsek megvette a nagy házat a Magyar utcán. Itt volt az első mozi, és az Ómamáék fiatalon itt is laktak.

A Günther Samu (dédapa) szülei kocsmárosok, vendéglősök voltak. Neki kávémérése volt, azt hiszem, Mosonban. De erdőmunkát is vállalt, és a várostól mindenféle megbízásokat. Neki is volt földje a Szigetközben.

Az Ómamáék vásárolták azt az emeletes házat a Fő utcán, amelyet később a Margitnak adtak. A lakásokat bérbe adták, és ebből is volt bevétel.

Háború, 1944

(Günther Lali, 16 éves, levente, a nyilas hatalomátvétel utáni a leventékre vonatkozó parancsra bevonult a gyűjtőhelyre, innen Németországba vitték, ahol meghalt.)

Egyik nap fölszólítottak, hát hogy mindenki, aki '28-ban született, annak mint leventének jelentkeznie kell, őket elviszik. De úgy emlékszem! Éjjel jöttek a nyilasok! Itt laktunk a nagy házban, tizenheten voltunk itt. Éjjel jöttek a nyilasok, és mindenkit igazoltattak, és mindent összekerestek, hogy nem-e dugtunk el valakit. Hát most hogy dugtam volna el a fiamat? A moziban nem lehetett eldugni, ott laktak a rendőrök a szobában, az irodában. Hát oda nem vihetem, hát hová? Szóval nem volt olyan hely, ahová elhelyezhettem volna. Hogy a Fridáék hogy csinálták, azt nem tudom. De ugye az Ernő bedugta egy katonaruhába, mert ő itt volt katonatiszt, itt a kiegészítőben, és akkor az Ernőt, mint aki ügyis katona, nem vitték el, gondolom. Hát szóval, a szegény gyerek, hát elment. És akkor ez lett a vége, hogy már nem jött vissza. És hiába, mert ez is, az is azt mondta, hát hogy

lehetett volna. Hát, nem tudtam. A Lajos Győrben volt katona, lehet, hogy oda kellett volna vinni. Na de hát hogyan tudhattam, hogy mit csináljon az ember?

Azért borzasztó volt, a Viki Pesten maradt, nem tudtunk semmit. Haza akart jönni karácsonyra, és a vonat már csak Budaörsig ment, és már nem ment tovább, és vissza kellett mennie. Utólag hallottam – a háziasszony mesélte el a dolgot. Még egy ilyen diák lakott ott náluk, elvitték mind a kettőt, kabát nélkül, csak kiskabát volt rajtuk, és egész éjjel hordták a sebesülteket meg a halottakat. És aztán azt hitte, már sose fogják visszahozni, aztán mégiscsak visszamentek. Hát ugye most ez is olyan borzasztó.

És akkor a Mariann elment. Hát ezek szörnyű dolgok voltak! Három gyerek elment, és egyikről se tudtam, hogy hol van.

A Göllner Laci (Mariann vőlegénye) hazament megkeresni a szüleit, mert Bicske ki volt ürítve, hogy él-e valaki, hát persze éltek, de semmijük nem volt. A patika szétverve, mert ott nagy harcok voltak. Hát borzasztó szegénység.

Jancsi nyolc hónapos volt akkor, és nem lehetett cuclit kapni itten. Megkértem a Lacit, hogy hozzon cuclit, aztán ő meg olyan vicces volt, hogy bement egy üzletbe, és kért a sógorának egy cuclit. És azt mondták, „ugyan, ne vicceljen!” Azt mondja, „hát nem viccelek, hát van egy sógorom, annak kell egy cucli!”

Mariann és Laci esküvője nagyszombatra volt tervezve. Mert el kellett menniük, ezért itt a Városházán megtartották a polgári esküvőt, és másnapra rendezték volna az egyházit. Hát volt egy

kakas, mondom, azt levágom, és lesz az egyházi esküvő, meg volt már beszélve a pappal. Hát aztán szerdán éjjel el kellett nekik már menni, és Laci azt mondta, hogy nem hagyja itt a Mariannt. Így szerdán gyorsan összeszedett egy pár embert vagy kollégát, és nem is tudom, a Mariannak ki volt a tanúja, és a Városházán összeesküdtek, és elmentek. Hát aztán szombaton meg Rajkán volt a temp-lomi esküvő, és mentek tovább.

De néhány hónap múlva történt, hogy az alsó szomszéd szól nekem, hogy itt van két alak és engem keresnek. Kérdezi tőlem: „ismeri ezeket ott?” Hát Laci és Mariann, olyan rongyosan, mint a koldusok, meg annál is rosszabb, hát csupa folt meg rongy, meg luft, meg minden. Nem is az egye-nes úton jöttek, hanem valahol ott a földúton, hát úgy.

Háború, 1945-46

A nagy házból átköltöztünk a régi Ómama-féle mozi házba, mert a mi házunkban nem maradt senki. A Ráczék, akik lent laktak, azt mondták, hogy ők elmennek.

Az ember nem tudta elképzelni, hogy milyen egy háború. Úgy képzeltük, hogy innét jönnek, és pont mi leszünk a célpont. Ugye? Most jobb, ha mi odaát vagyunk. Ha a nagy házban esetleg kapunk egy bombát, senki se fog minket keresni, ki se tudunk menekülni. Viszont ott, a mozi-pince alatt, ott háromfelé volt kijárat. Ugye az udvar felé, a Honvéd utcába, meg itt ebbe az utcába. Szóval három lehetőség volt, hogy valahogy ki lehetett mászni, vagy nem tudom, de ha itt maradunk, akkor sehol, akkor el vagyunk temetve. És azért mentünk el, és főleg azért is, mert a Lajos azt mondta, hát hogy, ugye a gépek, a mozigépek, hát az nagy pénzbe került, hogy azt megmentik, hát az lesz a megélheté-sünk. Hogy ott nehogy csináljanak valami bajt. És tulajdonképpen az volt az igazi ok, hogy aztán odamentünk, és valóban nem is jött be egy orosz sem. Hétfőn reggel kinéztem az ablakon ottan, a középső szobában, hát láttam, már sétálnak az oroszok, „ó, jaj, jaj – mondom –, már ott vannak!” És a Lajos haza akart menni, és akkor puskát fogtak rá. Ültünk a pincében, és csak hallottuk, hogy beszélnek, kiabálnak. De nem jött be egyik se, senki sem. Ha akartak volna átmászni a kapun, átmászhattak volna, mert a Vécseyék, akik itt laktak az Ómama lakásában, elmentek a Lajta spicce-hez, ott valakihez. Vittek egy kis ruhát meg egy kis ennivalót, meg amit gondoltak.

Hát aztán másnap, akkor volt hétfő, bejött egy ruszki délelőtt, és azt mondja, „ur, ur, ur!” Lajos ott volt. Én meg azt hittem, „úr, úr, úr!”, és akkor közben az órát leemelte hogy ez az ur! Na, hát jól van! Akkor lement a pincébe, ott állt egy üveg konyak és egy üveg denaturált szesz, mert volt egy olyan kis spirituszmelegítő, kölcsönkértem, hogy valahogy a Jancsinak tudjak egy kis teát melegíte-ni. Hát ott meglátta, és a spirituszt elvitte. Mondom, mutatom neki, „ne ezt, a másikat vigye!” – Dehogyan! Ezt a spirituszt elvitte, a konyakot nem vitte el. Mutattam neki, hogy itt a pici gyerek, hogy ennek köll melegíteni, de hát... de az mind hiába volt, elvitte. Hát mást nem vittek onnét el. Azt mondják, azt itták meg.

És kedden reggel látom, hogy viszik a bútorokat meg mindent, akkor mondtam, „most mégiscsak hazamegyünk!” Lajos azt mondja, ő nem megy! Mondom, „én nem bánom, én megyek!” Aztán hát jöttem is. És volt egy olyan kis orosz, hát magyarázta, hogy „mit akarok én itt?”, mutogatta. Én is mutogattam, „hát ez a mienk!” Azt mondja, „hát hogy a civil azt mondta, hogy mi elmenekültünk”. Mondom, „nem, itt vagyunk szembe!” – így mutattam neki. Hát aztán meg olyan kedves volt! Hát mutogatta, hogy mit akarok vinni, hogy ő segít. Aztán hívott két orosz, és átvittük a varrógépet – mert gondoltam, ha varrógépem nincs, nem tudok varrni. És akkor vittünk egy ilyen sezlont, mert a földön feküdtünk a szalmán, és hát egyet s mást.

Ja, és akkor mutatta, hogy menjek vele. Hát gondoltam, most hová megyünk, hová fog ez vinni?

Két házzal arrébb ott lakott az Őshegyiné, és ott voltak a bútoraim, volt egy szép perzsaszőnyegem, meg függöny meg rekamié meg fotelok, minden ott volt, azt mind odavitték, ott lakott Tolbuchin, az orosz főparancsnok. És odavitt, és megmutatta, hogy minden itt van, de ők pénteken továbbmennek – lehet, hogy tudott németül beszélni –, és akkor mindent visszkapok. Hát a bútort visszakaptuk, de a szőnyeget, azt szépen összecsavarták, és láttam, hogy ott fölrakták a teherautóra, és elvitték.

Hát aztán szerdán akkor jöttek az oroszok, hogy játsszunk mozit. Voltak még filmek itt, hát lejátszottuk. Az oroszok bementek a moziba, és ott volt az összes bicikli. Négy biciklink volt, szépen ki voltak olajozva, minden rendbe hozva. Igen, négy, mert egyet már előbb le kellett adni. Lajos gondolta, hát ha el kell menekülni vagy mi, hogy mégis a biciklire föl lehet valamit pakolni. Hát az embernek fogalma se volt, hogy milyen a háború! Tudod? Fogalma se volt.

És aztán mikor vége volt a mozinak, mindegyik fogott egy biciklit, és már fuccs volt, már egy se volt! Na! – mondom. – Ha levittük volna a másik pincébe, akkor - mert oda nem járt senki – megmaradtak volna. Egy bicikli volt még lent, szétszedve, hát úgy köllött összeállítani. Lajos aztán összeoperálta, hogy tudott vele menni. Hát az enyém, azt nagyon sajnáltam.

Orosz Vendégek

Mert volt egyvalaki a Városházán, az olyan rosszindulatú volt velünk szemben. Ha valami kellett, valamit leadni, akkor már jött mihozzánk, hogy azt köll leadni, ezt köll leadni, szóval... Pedig annak idején ő is volt a moziban jegyszedő, és olyan rosszindulatú volt! Aztán jött, hogy takarítsam ki a lakásunkat. Hát én majd elájultam, mikor láttam, hogy itt hogy néz ki minden! Merthogy ez a szoba, ez az átmenő oroszoknak lett az éjjeli szállásuk. Hát mit csinálhattam, hát ki kellett takarítani. Elkészítettem, és attól kezdve minduntalan jöttek újabb oroszok, akik rövidebb-hosszabb ideig ott laktak. Mi bezárkóztunk, lezártuk az ajtót, és visszavonultunk a megmaradt szobába.

Aztán voltak olyanok, akik persze ettek finomakat itten, és mi úgy ki voltunk éhezve, de aztán nem kínáltak meg semmivel se! Ugye hát se hús, se ez, se az, semmi nem volt! Hát elég az hozzá, hogy volt egy orosz, mindig kijött hozzám a konyhába. Odaült a konyhaablakba, kinézett, és tudott németül is. Talán az első világháborúban lehetett valami orosz-német keverék. Kérdeztem, hogy az anyja szokott-e templomba menni, vagy ő? Azt mondja, ő nem, de a mamája igen. És attól kezdve mindig ott volt, és olyan otthonosan érezte magát! Hát rendben van, megint itt van. Azt mondta, most elmegy Pozsonyba. Jól van! Kis idő múlva visszajött, aztán megint itt volt egy darabig. Egy nap azt mondta, menjek el vele sétálni. Hát mondom, sétálni? Mit szólnak az emberek, hogy mindenki gyűlöli az oroszokat, én meg menjek vele sétálni! Hát nem tudtam semmit kitalálni, hogy már miért nem megyek. Nem mondhattam neki, hát hogy nem mehetek, mert hát... Hát aztán vasárnap délután elmentünk a vásártér felé sétálni.

Mit volt mit tenni? Aztán, hát megint eltűnt, azt mondom, „hát hová megy?” Valamit mondott oroszul. És akkor megint visszajött, és megint „hát hova megy?” És közben itt volt az orosz katonai parancsnokság a járásbírószágon, és már vagy besúgta valaki vagy látták. Aztán jött onnét az őrség, és kérdeztek engem, hogy „hát ide szokott-e jönni valaki, orosz? – Hát – mondom – szokott, hát mindig vannak itt”. Amikor jött, mondtam neki „itt voltak ám a parancsnokságtól, keresték!” Ekkor elment, és már többet nem jött vissza. Mert gondolta, hogy biztos becsukják, meg mit tudom én, vagy meg akart szökni vagy valami.

Egy időben lakott itt két nő is. Volt nekik egy gyerekük. De ezek tudtak magyarul. És hát a gyereket mindig itt hagyták, és összepisilve minden! Nem törődtek vele. Akkor itt, a parancsnokságon főztek. A padláson lógott egy fél marha. De hogy ennyit adtak volna belőle ... nem, hát én nem

is vettem belőle, nem adtak. Hát aztán a konyhában is főztek. Aztán ezek elég sokáig voltak itt, és úgy hívtuk, hogy a két trampli. Hát egyszerre csak jönnek megint az oroszok a parancsnokságról. Hát, hogy „akarnak beszélni velem”. „Hát hogy itt vannak-e azok ketten, a két nő?” Mondom, „Igen. – Hát hogy mit tudok róluk? Mert hogyha ezek a németekkel idejöttek, akkor rögtön agyonlövik őket!” Ezek a németekkel jöttek-e, nem tudom. Pedig már korábban jöttek, és már voltak a Szigetközben egy darabig, mert már jól beszéltek magyarul. De én nem mondtam. És aztán eltűntek ők is, és már nem tudom, honnét hallottam, hogy Győrben vannak, és ott valami üzletet nyitottak.

Egy német fiatalember is volt itt, és ő volt a tolmács. Egyszer elmondta nekem a történetét. Őt elfogták Lébényben, és útközben mindig akarták már agyonlőni. És ő aztán, hát tudott oroszul is, és akkor mindig könyörgött, hogy még ne lőjék agyon, hanem hát várjanak még. Akkor megint mentek egy darabig, akkor megint beszéltek oroszul, hogy most agyonlövik. Akkor hát ő ezt megértette, azt mondta, hát könyörgött megint, akkor megint nem történt meg. Akkor már majdnem itt voltak, akkor megint, „most már nem viszik tovább, hanem egy golyót beléje...” És akkor mondta, hát hogy vigyék a parancsnokhoz. Mert tudott németül a parancsnok mellé került, és nem lőtték agyon, hanem a parancsnok megtartotta tolmácsnak. És sokszor gondoltam, vajon hazaért-e vagy elesett a pozsonyi harcokban? Nem tudom, hogy sikerült-e valahogy megszöknie esetleg.

Egyszer bejött ez az orosz, az Évi itthon volt. Az Évi hamar elbújt az íróasztal alá. Az orosz meglátta, és mondta, nem köll - így mutogatta - „nem köll félni, ő nem bántja!” És aztán ez is mindennap jött megnézni, hogy mit csinálunk. Aztán ott állt egy kosár tojás, akkor fogta egymás után, és megitta nyersen. És mutogatta, hogy ennek a kicsinek, Jancsinak is adjunk ilyen nyers tojást, mert attól erős lesz. Attól kezdve mindennap tényleg odajött, ott megállt az ajtóban, beszélni nem tudtunk vele, csak mutogattunk. Azt mondta, ahogy ott álltunk, akkor mutatta, hogy az Évi menjen vele. Úgyhogy mondom, „nicht, semmi!” Mondom, „szaladj hamar át a moziba – ott volt a papa, mondom – szaladj haza!” Gondoltam, persze, hát most az kéne neked! És aztán elszaladt haza, és mondom, semmi.

Új Világ

A mozi államosítása után minden megváltozott. Lajos mindenféle munkával próbálkozott. Később elment éjjeliőrnek az építkezésekre, de ott meg mindig loptak, és őt okolták. Aztán az OMI-hoz ment fűtőnek. Télen fűtött, nyáron meg máshol keresett munkát. Hát ő abban a hiszemben volt, hogy ő folytatólagosan van bejelentve.

Lajos szívbeteg volt, és mikor már nagyon rosszul volt, akkor már én mentem neki segíteni. Én annyit dolgoztam! Mindennap fölkeltünk fél ötkor. Emlékszem, egyszer olyan hófúvás volt, hogy térdig mentünk a hóban! Hol az egyik oldalra kellett menni, hol a másikra. Mert ő nem tudott már szemet vinni, hát én vittem, húztam a szemet minden reggel. És a hamut kivinni. Na, hát ez ment két évig. Hát aztán azt mondta, „na, most már megvan a tíz év, most megyek nyugdíjba”. És akkor sült ki, hogy fél év után őt mindig kijelentették, és a másik fél év nem lett beszámítva. Azzal kapta vissza a nyugdíjkérelmét, hogy még köll neki dolgozni.

Hát aztán már sehogy se tudott dolgozni és aztán hát így valahogy, ha én mentem szabadságra, akkor őt beírtuk helyettem. Szóval apránként, ilyen apró-cseprő időkkal, úgyhogy a végén valahogy mégis meglett a tíz év. És a halála előtti napon, akkor azt mondta, „na, most beadom a nyugdíjkérelmet”. És másnap meghalt. És nem kapott semmi nyugdíjat, semmit. És amit dolgozott, meg amit az erdőben dolgozott, azt se ismerték el. Mert a tanúk, azok ki lettek telepítve, és meghalt már egyik-másik. Szóval minden olyan rosszul végződött.

A Lajos meg a gyerekek is mondták, hát hogy „olyan tökéletes az anyu”. Mindig mondtam, „de-hogy vagyok tökéletes, hát csak van erőm”. Hát szóval három helyen is dolgoztam. Korán reggel mentem a bankba befűteni, aztán takarítani. Amikor hazaértem, tudtam reggelizni, valamit főzni, egy kicsit pihentem, rohantam a kertbe, és este tízig dolgoztam. Annyit dolgoztam, és hála Istennek, hogy bírtam ezt a sok munkát.

Elmondta Günther Lajosné, Hofmann Lujza 1978-ban. Az interjút készítette Helle (Kreibich) Mária. Megszerkesztve 2017-ben.

A történetben szereplő családtagok:

Ópapa: Günther Adolf (1862-1939), Ómama: Tomecsek Teréz (1869-1843), gyerekeik:

Günther Anna (1889-1939), férje Scheitz Oszkár, gyerekeik: Márta, Viktor, Éva

Günther Viktor (1890-1914)

Günther Lajos (1892-1967), felesége Hofmann Lujza, gyerekeik: Mariann, Viktor, Lajos, Éva, János

Günther Mária (1893-1984), férje Kornay Károly (Kari)

Günther Frida (1898-1990), férje Hebenstreit Ernő, gyerekeik: Ernő, Magdolna

Günther Margit (1901-1975), Kreibich Alfréd (Frédi), gyerekeik: Margit, Márta, Mária

Pista: ifj. Tomecsek István, testvér

1. kép: Családi kép 1913 körül. Álló sor balról jobbra: Günther Viktor, Günther Anna, Scheitz Oszkár, Günther Irma, Günther Lajos. Ülő sor: Tomecsek István, Günther Adolf, Günther Adolfné Tomecsek Teréz. Lent: Tomecsek Istvánné Újhelyi Anna, Günther Frida, Günther Margit

2. kép: Az első mozi a Magyar utcai Tomecsek házban

3. kép: Magyaróvár, a Magyar utca, 1900 körül. A sarkon a Tomecsek ház és a Günther-féle fűszerüzlet. Az ajtóban a Günther fiú áll.

4. kép: Günther Lajos

5. kép: Margit és Frédi esküvője 1928-ban. Álló sor balról jobbra: Kornainé Günther Irma, Kornai Károly, Günther Lajos, Günther Margit, Kreibich Alfréd, Hebenstreitné Günther Frida, Hebenstreit Ernő, Scheitz Oszkár. Ülő sor: Scheitz Viktor, Günther Lajosné Hofmann Lujza, Günther Adolfné Tomecsek Teréz, Günther Adolf, Scheitz Oszkárné Günther Anna, Scheitz Márta, a gyerekek: Günther Mariann, Günther Viktor, Scheitz Éva.

6. kép: Günther Lajosné Hofmann Lujza, 1978.

Fehér Márta

Nő a magasban

Egy gyönyörű épület újjászületése Szabadkán

Sok lenyűgöző részlete van ennek a történetnek. Az apró részecskék úgy épülnek egymásba, mint egy végtelen puzzle, amihez mindenki hozzáteheti a maga impresszióit. A vajdasági Szabadka kisugárzását érezni kell, látni kell, tapintani kell. Rácsodálkozni. Virtuálisan nem elég. El kell jönni. Egyszerre falu és város. Poros és nagyvilági. Szomorú és életörömtől sugárzó. Lepukkadt és elegáns. Kihaló és megújuló. Magyar és balkáni. Elszerbesedő és az egyszer-volt magyar polgári létbe kapaszkodó. Sokan menekülnek innen. Mások pedig itt érzik igazán otthon magukat és ahogyan erre mondani szokás, csak olyan messzire mennek, hogy a városháza tornyát még láthassák. Valami kimondhatatlan érzés szorítja össze az ember szívét-lelkét, mikor egy hosszú út után végre megpillantja a távolból. Akkor is így van ez, ha az európai létbe beleszá-

dült nyugati vendégmunkás egy hét után már nem kap elég levegőt itt. De legközelebb ugyanígy hatalmába keríti Szabadka. Van, akit el sem enged a város.

Kisgyerekként szerettem meg. Sokat sétáltunk szüleimmal a városban vasárnap délutánonként. Rabul ejtettek az utcái, a parkjai, az épületei. Belengte egy különös hangulat, amit Kosztolányinál szívszorítóbban senki sem fogalmazott meg. Erre a gyerekkori hangulatra épültek rá a későbbi élmények. A 80-as évek elejének a boldogsága és jómodúsága, a 90-es évek borzalmi, az új évezred első éveinek reményei és optimizmusa, az azt követő csalódás és kijózanodás. S mindez ráépült évszázadok történelmére.

A gyerekeimmel sokat sétáltunk, mikor kicsik voltak. Rácsodálkozásuktól lett újra szép a város. Aztán már nélkülük is kerestem a szépet. Micsoda öröm volt kora reggel biciklivel dolgozni menni, és észrevenni az épületeken jelenlevő csodákat. Mindig van új és új megtalálásra, megismerésre váró díszítés. A szecessziós Szabadka lényege a részletekben lakozik. Potyoghat a vakolat, beboríthatja a por – lélegzetelállítóan szép. S maga a csoda, a szépség, amikor egy-egy felújítás után újjászületik egy épület, és hosszú hetek, hónapok munkája után egyszer csak eltűnnek az állványok, a homlokzatot a kíváncsi szemek elől elrejtő anyagok, s teljes egykori pompájában ott áll!

Életem egyik meghatározó élménye volt a Szentháromság-szobor megújulása. Gyerekkoromban ott állt a székesegyház mellett elrejtve. Elhanyagolt állapotban is gyönyörűnek láttam. Három éve megújulva került vissza eredeti helyére, a város központjába. Újságíróként ekkor ismertem meg Biacsi Karolinát, a fiatal okleveles kőszobrász-restaurátor művészt. Az ő kezei között kelt életre a csoda.

A szecessziós Szabadkán a nyáron egy nem szecessziós épület született újjá. A Donát Mór-ház a két világháború között épült. Néhány méterre van Szabadka történelmi városmagjától, főterétől, az út Makszim Gorkij nevét viseli még mindig, egyik irányba Magyarországra, a másikba Belgrádba vezet. Monumentális épület, hatalmas korinthuszi oszlopokkal, millió-egy ablakkal és legalább annyi gyönyörű díszítőelemmel. Szürke az idők nyomán ráakódott kosztól. Most kiderült, hogy eredetileg világos bézs. Üresen állt éveken át, ősz óta a Vajdasági Magyar Képző, Kutató és Kulturális Központ kap helyet benne.

De ki volt Donát Mór? S mit lehet tudni erről az épületről? Rá kellett döbbernem, hogy igencsak hiányos a tudásom. Milyen jó volt újra könyveket, internetet bújni, Szabadkáról kutakodva! Donát Mórt Mavro Donatként találják meg a világhálón. A két világháború között Szabadka már nem tartozott Magyarországhoz. 1878-ban született, mérnök volt, a legjelentősebb szabadkai részvénytársaság, az ezer munkást foglalkoztató Ferrum Rt. vagon- és mozdonygyár igazgatójává 1925-ben nevezték ki. A legnagyobb részvényesek közé tartozott, de másutt is voltak érdekeltségei, például a Bácskai cementárugyár és építő Rt.-ben. Korábban Bródban, régi magyar nevén Nagyréven (horvátul: Slavonski Brod) dolgozott, ez most Horvátország hatodik legnagyobb városa. De Magyarországon is hasonló munkakörben tevékenykedett, itt is, ott is voltak részvényei.

Az 1920-as évek végén jutott hozzá ahhoz a telekhez, amelyen megépült a háza. 1944-ben zsidó származása miatt deportálták. Sikertelenül túlélte a borzalmakat, és hazatért, de a betegségek és a kimerültség erősebbnek bizonyultak tőle, és 1945-ben meghalt Szabadkán.

A Donát Mór-házról nem rendelkezünk elegendő adattal, mivel a levéltári nyilvántartásban nem szerepel a tervrajz, így nem tudni sem a tervező nevét, sem az építés évét. Gordana Prcic Vujnovic – Viktorija Aladzic – Mirko Grlica: Gradotvorci/Városteremtők című, kétkötetes, 2004-ben, illetve 2006-ban megjelent könyvéből egyebek mellett a következőket tudhatjuk meg (érdeemes a teljes tanulmányt elolvasni, igazából pedig mindkét kötetet sokszor elővenni):

Az épületen jól láthatók a két háború közötti építészet jellegzetes elemei: a helyiségek elosztásának aszimmetriája, az építkezés első szakaszában alkalmazott díszítés, amely a korábbi stílusirányzatok, különösen az eklektika elemeire támaszkodik, a leegyszerűsített, goromba vonalvezetésű masszív dekoráció, a magas, tagolt manzárdtető, a homlokzatsík tartós, nemes habarccsal történő megmunkálása, a homokszerű homlokzat. A két világháború között a Manojlović utcában megépült bérházak sorából díszítésével, hatásával mindenképp kimagaslik Donát Mór háza. Monumentalitását még jobban kiemeli,

hogy két szerényen megformált épület között áll.

Donát épületének erőteljes, rusztikus homlokzatát, a létesítmény teljes magasságában húzódó pilaszterek uralják. A középrizalit szimmetrikus, a homlokzat szimmetriáját pedig a földszinti mező sarokrészei bontják meg. Az egyik oldalon a gyalog- és kocsibejáró helyezkedik el. A másikon pedig, az alagsori részen, bejárat nyílik a pincébe. A létesítmény alapját a magas lábazat képezi, amely masszív, félkör keresztmet-szetű pilasztert hordoz. Kifejezetten magastalappal és korinthoszi oszlopfejezettel, azon attikával és balusztráddal, a pilaszterek felett két-két vázával. A pilaszterek között helyezkednek el a szegmensekből kialakított erkélyek, három-három egyszárnyas ablakkal, amelyek a földszinten szögletesek, az emeleten pedig félkörös ívvel készültek. Az ablakokat alig érzékelhető, félkör végződésű tagolással fogták kerek egésszé. Az ablakok parapét részében medalionok helyezkednek el. A középső részen két-két boltíves, háromszárnyas ablak nyílik a balkonra, amelynek csillagmintás korlátja ugyancsak jellemző a két hábo-rú közötti időszakra. Az épületnek tagolt manzárd fedélszerkezete van. A tervező a homlokzat középső részét még inkább kihangsúlyozta a magas, lépcsőzetesen kialakított attikával, amelyen félkör alakú nyílás talál-ható. Felette az oromzat félkör alakú motívumban végződik, nappal, kagylóval vagy pávatollal.

A ház helyiségének eloszlása is aszimmetrikus. Az oldalt elhelyezkedő szárazbejáratból nyílik a lépcső-ház, a földszinten egy lakással, az emeleti lakások számára pedig két-két ajtóval. A többi lakásba az udvarról lehet bejutni, illetve az emeleti függőfolyosóról. Tervrajz híján nem lehet elemezni a lakásokat, de feltehetően azok luxusszintje nem tért el a homlokzat megmunkálásától.

A restaurátori munkálatokat a főkivitelező Yumol Építőipari Kft. megbízásából a Restauro Művé-szeti Műhely végzi. Ennek tulajdonosa Biacsi Karolina, okleveles kőszobrász-restaurátor művész és műemléki szakmérnök. Az épület elé beszéltük meg a találkozót, a felújítás elején. Abban bízom,

hogy vele bemehetek Donát Mór házába. Kérésemet azonban kénytelen volt visszautasítani, így végül egy közeli hangulatos kávézóban kötöttünk ki, amit nem bántunk meg, mert így egy kicsit visszacsöppentünk az egykori polgári Szabadkára. Az elébünk tett dzsezzában illatozott a kávé.

– *Hogyan, mikor találkoztál először ezzel az épülettel?*

– Felfigyeltem rá már korábban, hiszen majdnem minden épületet megfigyelek! Nem tudok csak úgy elsétálni vagy elbiciklizni az utcán! Ez pedig egy nagyon érdekes épület, nem sok ilyen korinthuszi oszloppal, medalionokkal ellátott épületünk van. Érdekes, mert a szecessziós Szabadkán ez pont nem egy szecessziós épület!

– *Van egy ilyen szakmai ártalom, hogy az épületeket figyel, hogy á, ezen ezt meg ezt kellene rendbe hozni, amason pedig...*

– Van, van! Ismerőseim most jártak Lengyelországban, s mutatták nekem az utazásuk képeit. S mit vettem észre? Hogy jaj, nézd, milyen rossz állapotban van ott az az épület! Nem tudok úgy elmenni egy épület mellett, hogy ne sírjon a lelkem azért, milyen rossz állapotban van.

– *Bőven van alkalom arra, hogy sírjon a lelked, nem? Ha végigsétálsz Szabadka utcáin...*

– Bőven! De annak nagyon örülök, hogy azt látom, lassacskán, a Magyar Kormány támogatásával és a Magyar Nemzeti Tanács (a szerbiai magyarok országos kisebbségi önkormányzata – a szerk. megjegyzése) aktív részvételével az ilyen épületek, nyilván a fontosabbak, helyreállítodnak. A Zsinagóga, a Szentháromság-szobor, ez az épület, amin most dolgozunk... Dicséretes és példás mind a Magyar Nemzeti Tanács, mind pedig a főkvitelező Yumol részéről, hogy védett műemlékeken szakemberek dolgoznak, akik elhivatottak, s akikre rá lehet bízni egy műemléki homlokzatot. Egyszerűbben fogalmazva: hogy nem kőműves- és piktorgárda végzi ezt a nem egyszerű feladatot – és ez nem azt jelenti, hogy lenézem ezeket a szakmákat. Örülök, hogy így kerül újrahasznosításra, egy új funkcióba helyezés által. Minden bizonnyal sokkal több épületet kellene megmenteni, de ez a munka nagyon nagy költségekkel jár, ha műemlékről van szó, mind a külső, mind a belső felújítás. De az egyetlen lehetséges megmentésük az újrahasznosítás. Sokszor a műemlékeknél az a gond, hogy funkciót kell találni az épületnek. Ha nincs funkciója, nem tudjuk átalakítani a mai igényeknek megfelelően, akkor nyilván nem válik fenntarthatóvá az épület. S csak azért, hogy nézzünk kívülről egy szép homlokzatot és megmentünk egy épületet, ami önmagában egy szép és nemes dolog... Hát... Nehéz eset... Lényegében ezt kellene tenni, de sajnos nem tartunk ott, mint Nyugaton, ahol akkor is, ha nem lakik senki az épületben, ha nincs benne tartalom, nem kerül bele intézmény, az utca-képhatás érdekében helyreállítják az épületet. Sok helyen láthatjuk, hogy mennyire rontja az utcaképet, ha egy sor ház közül öt meg van csinálva, egy pedig nincs. Sajnos az elmúlt száz év kifogott rajtuk...

– *Térjünk rá konkrétan erre az épületre. Mi a te feladatod?*

– A csapatunk feladata, hogy eredeti állapotában, lehetőség szerint az eredeti anyagokhoz minél közelebb kerülve egészítsük ki azokat a részeket a homlokzaton, amelyek hiányosak, vagy amelyeket, mint korábbi kiegészítéseket, el kell távolítani. De a teljes restaurálásba beletartozik a teljes körű

tisztítás, hiánypótlás, új elemek öntése, felületi védelem. Tehát mindent olyan állapotba kell állítani, ahogyan eredetileg is állt. Ennek az épületnek szerencsére nem volt korábbi, nagy változtatással járó homlokzati restaurálása, helyreállítása...

- ... vagyis *nem rontottak el semmit.*
- Így van! Nem kell korábbi restaurálások, helyreállítások szakszerűtlen dolgait helyreállítani, csupán kis léptékű szakszerűtlen javítgatásokat végeztek. Ebből a szempontból szerencsés így dolgozni.
- *Egyébként fognád a fejed, nem?*
- Hát igen! Mert amikor úgy egészítenek ki, vagy cserélnek ki valamilyen elemet, hogy például hitvány betonelemek kerülnek a helyükre, akkor elszomorodik az ember, hogy jaj, Istenem...
- *Szomorú lesz vagy dühös?*
- Hát én inkább szomorú vagyok. Nyilván mindent meg lehet oldani, csak sajnálom, hogy x év alatt az a szakszerűtlenül felhasznált anyag tönkretette a mellette levő eredeti anyagokat... Ha az a helyreállítás akkor kimaradt volna! De hát minden helyreállítással, legyen az szakszerű vagy szakszerűtlen, nyilvánvalóan az épület életét próbálták hosszabbítani. Tehát én nem kételkedem a jó szándékban. De nyilván fejlődik a szakma is, a műemlékvédelem nagyon sokat fejlődött az elmúlt évtizedekben, ez nagyon fontos. Ma már szerintem ott tartunk, hogy megválogatják, hogy egy ilyen műemléki épületnek a homlokzatán ki dolgozhat és ki nem. Szerintem eljutottunk arra a szintre, hogy nem dolgozhat bárki.
- *Egyértelmű tehát, hogy ha műemléki felújítás, akkor te jössz?*
- Hát kezd az lenni! Kezdünk bejönni a köztudatba. De persze nem régóta vagyunk céggént jelen Szabadkán, és el kell teljen egy idő, amíg egy csomó szakember tudomására jut, hogy létezőnk, vagyunk és érdemes bennünket alkalmazni. Garancia vagyunk arra, hogy ami helyreállításra kerül, az tényleg a megfelelő anyagokból készül, és amit csak lehet, azt megmentünk, esztétikailag mindent a

legszebbre csinálunk. Vagyis nem csak jövőnk a spaklival, és bekenünk valamit cementtel, hogy ott ne legyen lyuk. Esztétika is van a világon, és a műemlékvédelemnek ez is egy fontos oldala, nemcsak a konzerválás, az anyagában megtartás és a pótlások, hanem az esztétika is.

– Amikor együtt dolgoztok más építészekkel, építőipari vállalatokkal, munkásokkal, hogyan néznek rátok? Hogyan viszonyulnak hozzátok? Mint olyanokhoz, akik akadályozzák az ő munkájukat? Vagy partnerek vagytok?

– Különböző helyzetek vannak. Nagyon sok élethelyzet adódik, hiszen ez egy nagyon komplex feladat. Általában ezt a fajta komplexitást nyilván nehezebb megérteni azoknak, akik nem ezt a szakmát tanulták. De az építész a restaurátorral, a konzervátorral együtt dolgozik, tehát mind a kettőnek egy kis fogalma kell, hogy legyen a másik munkájáról. Néha vannak csörték! Azzal kapcsolatban, hogy mit hogyan... Ők nyilván az egyszerűbb, én pedig a szakszerű oldaláról közelítem meg a dolgot. De a végén mindig kompromisszumot kötünk! Egyszerű is lesz, meg szakszerű. Sokat kell beszélgetni arról, hogy egy-egy problémát hogyan kell megoldani. Ha önfejlően akarnánk mi is végezni a munkánkat, meg ők is, akkor valószínűleg sehová sem jutnánk. Egy építkezésen, egy ilyen épületen értelemszerűen külső és belső munkálatok is zajlanak. Miénk a külső, de csak át kell vezetnem a csövet a belsőn! Ugyanúgy átmegy az a dolgozó is az állványom alatt, vigyáznom kell rá is, de nekik is vigyázniuk kell arra például, hogy nekünk vizünk, áramunk legyen, az ne legyen kihúzva és egyebek. Együtt kell működnünk, főleg ha rövid a határidő és sok csapat dolgozik egyszerre. Az más, ha hosszabb határidővel dolgozik az ember, és fázisokra oszthatják a munkát, értelemszerűen az ütemterv szerint, ahogyan azt a főtervező előlátja. Néha nem egyszerű!

– Te fiatal vagy, nő vagy. Ez hátrány vagy előny?

– Mondok két példát! Néha ront a helyzeten, néha nem. Amikor arról van szó, hogy van egy nehéz kőelemünk, és azt nem tudjuk arrább vinni, mert mondjuk, négyen vagyunk hozzá, de kellene egy ötödik vagy egy hatodik is, akkor elég csak lemenni a földszintre és a fiúknak szólni, hogy kellene egy kis segítség, nagyon hálásak leszünk érte... Ilyenkor van az, hogy egy nőnek természetesen hamarabb mondanak igent. Rögtön összenéznek és kettő kilép a sorból, jönnek, segítenek. A másik pedig, hogy a szakmában hosszú évek óta jelenlevő férfiak - mert hogy ez alapján véve egy férfiszakma - megpróbálják az emberrel azt a munkát elvégeztetni, ami egyébként nem tartozik a mi körünkbe, nyilván arra gondolva, hogy a hölgy egy kicsit engedékenyebb lesz...

– De nyilván nem...

– Igen, ilyenkor nyilván nem, és ilyenkor általában az van, hogy igen, mert az a csaj nem akarta megcsinálni! Nehéz, de nem érzem magam hátrányos helyzetben. Inkább azt mondom, hogy mindig megoldásra készen kell állni, mindenkinek kezet kell nyújtani, és innentől kezdve mi is várhatunk segítséget másától. De persze vannak határok, hogy mi az, ami hozzánk tartozik, és mi az, ami nem tartozik hozzánk. Kell, hogy egy határozott kiállása legyen az ember lányának. Talán az is fontos, hogy legyen „vezéregyéniség” vénája az embernek. Hiszen vezetni kell egy egész csapatot, akik arra mennek, amerre vezeted őket! Szóval időnként nagyon férfiasan azt kell mondani, hogy nem, ez nem a mi dolgunk, vagy pedig hogy ezt vagy azt tessék nekünk megoldani, mert anélkül nem tudunk haladni. Ez egy kemény világ, de én szeretem a kemény munkákat! Egy kis vakolatillat, amikor az embert megcsapja, érzi, milyen jó is itt dolgozni!

– Csapatról beszéltél. Milyen profilú emberek dolgoznak a csapatodban?

– Ez egy bonyolult dolog, hogy ki dolgozzon egy ilyen profilú cégnél vagy egy ilyen műhelyben. Ugyanis Vajdaságban restaurátorok, főleg köves vagy gipszes területen, nincsenek. Aki van, az fa, orgona, festő. Meg kell keresni azokat az embereket, akik tudnak. Ha kell, össze tudnak szerelni egy vízvezetékot vagy két csavart össze tudnak csavarni, tudnak barkácsolni, nem félnek a gépektől, nem

félnek a magasságtól, rögtön megérzik, ha valahol gond van és szólnak azonnal a vezetőnek. Kell egy olyan ember csapatban, akinek szépérzéke van – rajtam kívül, hiszen egy személyben én sem tudok mindent, vezetni a csapatot, dokumentálni, vezetni a naplót, hogy melyik nap mit csináltunk, mit dolgoztunk, ki hova ment. Az embernek folyton csöng a telefonja... Nekünk most van egy kezdőnk, aki egyelőre nagyon jól bevált, és úgy tűnik, maradandó lesz. Ehhez persze, hogy megtartsuk a munkakerőt, amit már egyszer megtaláltunk, s folyamatosan képzünk is, az kellene, hogy egyik munkából a másikba mehessünk, folyamatosan biztosítva legyen a munka, ne legyenek hat hónapos vagy egyéves kieséseink. Azok nagyon rosszat tesznek, szétszéled a csapat, újra össze kell verbuválni. Ez egy speciális terület. De lehet, hogy az idő hozza meg a megoldást, illetve az, hogy ilyen homlokzatokon bemutatkozik a csapat és leteszi az asztalra azt, amit le kell tennie.

– ***Ez a munka az a bizonyos asztalra letevős? Vagy inkább a Szentháromság szobor volt az?***

– A Szentháromság is az volt, csak a kettő különbözik. A Szentháromság is egy olyan nagy kaliberű munka volt, amely miatt nagyon sokan hálálkodnak és fel is néznek ránk, hogy Uristen, ezt hogy lehetett megcsinálni, merthogy itt még nem volt ilyen „műemlékköltöztető” dolog, legalábbis szakszerűen nem, és nem is volt ezzel kapcsolatban tapasztalat. De megcsinálni egy 350 négyzetméteres homlokzatot, helyreállítani magaslati munkával, megoldani pótlásokkal, sok-sok emberrel együtt dolgozni egymás hegyén-hátán... Ez már egy más kategória! De most azt gondolom, hogy itt a lehetőség!

– ***Mit érzel munka közben? Amikor befejezel valamit, kialakul egyfajta hiányérzet vagy csak a boldogság van?***

– Nagyon megerőltető, minden napban kell valami pozitívumot találni. És valami pici sikerélményt produkálni. Nemcsak magamnak, hanem a többieknek is. Ez kulcsfontosságú, csapatban különösen, hiszen ha valaki a csapatból elkezd lelohadni, akkor neki kell valamilyen más feladatot adni, hogy kimozdítsuk, hiszen egy ember képes az össze többit lehúzni, ami aztán munkateljesítmény-csökkenést és minőségcsökkenést okozhat. Ez a munka fizikailag megterhelő, de van benne kreativitás is! Van egy monoton része, amikor csak kopogtatunk valamit három napig, de akkor azt kell csinálni, még ha süt is közben bennünket a negyven fokos nap. De van olyan része, amikor viszont tényleg nagyon elő kell venni az ember kreativitását, hogy valamit hogyan oldjunk meg. Ezért ez a munka változatos is. Nekem az a jó, ha van lendület! S vannak olyan pillanatok, amikor leülök mintázni egy részt, akkor borzasztó nagy nyugalom van. Akkor ne hívjanak, ne szóljanak, lehetőleg úgy intézem, hogy minden el legyen intézve, s akkor én aznap bemegyek 9-re a műhelybe, s tudom, hogy mára nincs semmi, ma nem jön senki, sem anyag, semmi más, mindenki megy, csinálja a dolgát a fiúk közül, én pedig leülök, és megmintázom azt a hiányzó darabot. Ez a nyugalom! Ilyenkor az az érzés jön vissza, hogy milyen jó volt akkor, amikor egyetemre jártunk, és csak az volt a dolgunk, hogy portrékat mintázzunk, szobrokat mintázzunk, építészeti elemeket mintázzunk a szobrász műteremben! Azok fantasztikus évek voltak, de nem láttuk akkor, milyen jó helyzetben vagyunk! Most amikor benne vagyunk az iparban, a körforgásban, akkor látjuk, milyen jó volt, te Jóisten! És visszakívánjuk! Fél napra, egy napra, vagy napokra kapjuk vissza azt a mintázást, vagy az ilyen típusú faragás élményét, a nyugodt művészi munkát. Ez óriási kielégülést okoz az emberben! Persze amikor vége van, és megcsináltunk valamit, és az eredményes – de más nem is lehet, csak eredményes! –, akkor felszabadul egy csomó energia, és csak sétálni kívánok, kifelé nézni a fejemből, a semmittevést megélni, kicsit lenyugodni... De eltelik egy-két hét, és hiányzik! Megint mennék, csinálni az új feladatot!

Biacsí Karolina a vajdasági (bánati) Nagybecskerekben született 1984-ben, egy közeli településen, Magyarcsérnyén nőtt fel. Újvidéken, az Ipari és Formatervezői Szakközépiskola festő szakán érettségizett, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Rajz-történelem szakán tanult, majd a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátorképző Intézetének Kőszobrász-restaurátor szakán diplomázott, ahol jelenleg doktori tanulmányait folytatja, de a budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszéken a

Műemlékvédelmi szakmérnöki tanulmányokat is elvégezte. Közben a kecskeméti Katona József Múzeumban restaurátorként dolgozott, jelenleg pedig a Restauro Művészeti Műhely tulajdonosa, vezetője. Tagja a Restaurátor Kamarának, a Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének. 2015-ben Podmaniczky Frigyes-díjat kapott, amit a város- és faluvédők szövetsége, a Hungaria Nostra adományozza mindazon magánszemélyeknek és közösségeknek, akik a legtöbbet tették épített és természeti környezetünk, kulturális örökségünk értékeinek megismertetése, védelme érdekében. Számos nagy projekt résztvevője, vezetője, részt vett az Aracs kutatási projektben, vezette a szabadkai Szentháromság-szobor áthelyezését és restaurálását, a Vajdasági Kormány Festival of the Mind projektjének magyar-szerb kapcsolattartója. Számos restaurátori munka fűződik a nevéhez, Vajdaságban ő restaurálta az 1848/49 szabadságharcosoknak állított legnagyobb délvidéki emlékművet, a törökbecsei Hungáriát, a horgosi 18. századi Nepomuki Szent János mész-kőből készült barokk szobrot, a magyarcsernyei Biacsi Pál kápolna vezető restaurátora volt, a Vajdasági Magyar Képtár állandó kiállítás több szobrát restaurálta. De Magyarországon, Németországban is letette névjegyét.

A Donát Mór-ház homlokzati restaurálása 2017. július 1-jén kezdődött. Az épület a felújítást követően, őszől a Vajdasági Magyar Képző, Kutató és Kulturális Központ nevű intézmény és a Szekeres László Alapítvány otthona. Teljes felújítására a magyar kormány 400 millió forintos anyagi támogatásával került sor. A Magyar Nemzeti Tanács koordinálásával megvalósuló beruházás során tantermekké, irodákká, könyvtárrá, számítógépes szaktanteremmé alakultak át a belső terek, az alagsorban fiataloknak szánt klubhelyiséggel. Inkluzív, fejlesztő szakpedagógia szakirányú továbbképzés, fejlesztő gyógypedagógiai konduktor képzés és mechatronika mesterképzés folyik az épületben, anyaországi intézmények szervezésében. Mindezek új anyanyelvű képzési kínálatot jelentenek Vajdaságban.

mechatronika mesterképzés folyik az épületben, anyaországi intézmények szervezésében. Mindezek új anyanyelvű képzési kínálatot jelentenek Vajdaságban.

Bedi Kata

István király élő öröksége Deákin

Deákin a hely szelleme szinte kötelez a szent istváni hagyaték őrzésére, életetésére. A község a román kor jelentős települése volt: István király bencéseket telepített ide, ettől kezdve a Pannonhalmi Bencés Főapátság birtoka volt. Az alapítólevélben 1002-ben Wag néven szerepel, s Szent László 1090-es oklevelén is így említik. A 12. és a 13. században a település felváltva Vag (Wag) és Sala néven található, mai megnevezése a 13. század második felében alakult ki. 1228-ban épített kéttornyú román stílusú temploma ma Szlovákia legrégibb műemléke. Az 1103-ban épített kör alakú szentély a templom legkorábban épített része, a mai Szent István kápolna, amelyet II. Paszkál pápa

1103-ban kibocsátott bullája említ. Téglából készült, egyhajós, alig öt méter hosszú és három méter széles épület, amelynek keleti végéhez félköríves szentély csatlakozik. Bejárata a déli oldalán nyílt, a félköríves béléttű, korai román stílusú kapuzatot utóbb befalazták. Fölötte és az apszis déli karéján egy-egy tölcserablak nyílik, a fal két szakaszán függőleges falsávok – lizénák – láthatók.

A Serédi Jusztinián érsek által az 1940-es években kezdeményezett felújítás során Kontuly Béla freskói kerültek a falakra. Ezeket ma eredeti állapotukban láthatjuk, a közelmúltban Dolán György vezetésével végzett restaurálásnak köszönhetően. Ez azért hangsúlyos, mert a bársonyos forradalom előtti időszakban egy kis részlet kitakarásával volt látható az a jelenet, melyben István felajánlja országát Máriának (ennek ünnepe augusztus 15. Nagyboldogasszony napja): a szent koronát tartó kép helyett, egy imádkozó, összetett kéz volt látható.

A templom padlásterében feltemplom van, itt találhatók a szerzetesek cellái. Deákiban őrizték a Halotti beszéd másolatát, melyet az itteni bencések használtak. A huszadik század jelentős egyháztörténésze és kánonjogásza, Serédi Jusztinián hercegprímás is kötődött Deákihoz, hiszen innen származott. A második világháború alatt jelentős segítséget nyújtott a Magyarországra menekült lengyelországi zsidó lakosságnak.

A községi krónikából kiderül, hogy címerének egy, a 16. századtól mintegy 100 éven keresztül használt hivatalos pecsét szolgált alapul, amelyet valószínűleg az egyházi hivatal használt. A községhez való kötődést az is bizonyítja hogy DE AK formában a falu neve is megtalálható rajta. A címerben egy arany kereszt látható, körülötte ezüst színű felirat: SOLUS.CHS.SPES.MEA (Krisztus az én reményem). A felirat négy részre van osztva, az egyes részeket pont és S-betű választja el. A címer alján látható S.S jel a Szentlélek jele.¹

Deáki tehát egy olyan, Árpád-kori gyökerekkel bíró település, amely a további évszázadok során is meg tudta őrizni örökségét.

S láthatóan ma is fontos számukra a múlt értékeinek az őrzése, hiszen a Csemadok új országos rendezvényének, az Országos Szent István Ünnepségnak a megszervezésére is vállalkoztak. Augusztus 26-27-én került megrendezésre a kétnapos esemény, melynek programja a deáki művelődési házban vette kezdetét Görföl Jenő felvidéki Szent László ábrázolásokról készített fotóiból nyílt kiállítással, majd előadások következtek: dr. Font Márta a pécsi egyetem professzorasszonya, Gál Péter népművelő és Kovács László történész vizsgálták más-más szempontból a kora középkor időszakát, hogy a kort megismerve érthessük meg István és László király életművét. A professzorasszony István uralkodásának idejét tágabb kontextusban, az akkori hatalmi viszonyokat láttatva mutatta be. Előadásának talán legérdekesebb része az volt, amikor rávilágított, hogy az ezres évek

elején nem volt ellentét a német-római császár és a pápa között, sőt, szoros együttműködés volt köztük. A szembenállás pár évtizeddel később keletkezett. Gál Péter a Szent László hagyomány népi továbbéléséről tartott fotókkal illusztrált vetítést, főleg a csángó hagyományt bemutatva. Kovács László pedig a kora középkori szentek életéről és szentté avatási körülményeiről, ennek jelentőségéről beszélt. Az előadásokat szentmise, majd az Ad Libitum kamarazenekar koncertje követte a deáki templomban, zenei élménnyel zárva az ünnepség első napját.

Az ünnepség ünnepi istentisztelettel folytatódott a deáki templomban, amit Tóth László kánonok atya és Édes Ákos deáki református lelkész közösen celebráltak. A kánonok azokról az értékekről beszélt, melyek István Intelmei közé is bekerültek. A király azért tudott olyan jelentős uralkodóvá válni, mert életét és országát is szilárd erkölcsre építette. Ezek az értékek ma is ugyanúgy irányadóak számunkra, mint akkor voltak. Az istentisztelet Szent Istvánhoz kapcsolódó énekeit a galántai Kodály Zoltán Daloskör adta elő. Az igehirdetést követően zoboraljai diákok szerepeltek népdalokkal, végezetül Farkas Iván Nyitra megyei képviselő mondott beszédet, majd a deáki Nefelejcs énekkar és zoboraljai éneklő csoport közreműködésével megkoszorúzták Nagy János Szent István szobrát. Az ünnepség elején Jakócs Krisztina polgármester és a végén Farkas Iván, Muzsla polgármestere is István egyik ismert intelmének érvényességét hangsúlyozták: „Semmi sem emel fel, csakis az alázat. Semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség.” Értelmezve ezt a legszűkebb emberi kapcsolatokra, és a tágabb, nemzetek közötti együttműködésre is.

¹ A falu további története a diakovce.sk oldalon olvasható: A 17. századi feljegyzésekből kiderül, a század elején felekezeti ellentét alakult ki: a katolikusok és a kálvinisták a templomért és az iskoláért harcoltak egymással. A templomot 1700-ban javították, és valószínűleg akkor kapták jelenlegi formájukat a templomtornyok. Abban az évben építették a helybéliek által máig csak kastélynak nevezett „rezidenciát”, a megújított perjelség székhelyét. Ezt később magtárrá alakították át. A 18. század végén a községnek kb. 800 lakosa volt. 1791-ben a Türelmi pátens aláírása után a kálvinisták Deákiban imaházat és iskolát építettek. A következő évben a református templom is felépült. Időközben a katolikus templommal szemben, a régi iskola helyén katolikus plébánia is épült. 1822-ben a katolikus templom mellett kálváriadombot emeltek. A kastélynak kiterjedt gazdasága is volt a községben, kitűnő marha- és juhtenyészettel. A faluképhez hozzátartozik a régi harangláb, a Peredi út mentén 1883-ban felállított kőkereszt, az 1798-ból származó temetői nagykereszt, a 19. és 20. század fordulóján felállított Szent György szobor, a templom mellett álló, 1905-ben felszentelt Szentháromság szobor. A falu határában álló Nepomuki Szent János szobor, King Kálmán alkotása, 1936-ból való. 1898-ban megalakult az első malomtársaság, és üzembe helyezték a gőzmalmot, amely még a 20. század 50-es éveiben is üzemelt. 1908 körül kezdték építeni az új katolikus iskolát, amelyet 1911-ben szenteltek fel. 1931-ben a katolikusok és a kálvinisták is emlékművet állítottak az I. világháborúban elesetteknek. 1928-ban felépült az új református iskola. A 20-as években villamosították a községet.

Nagy Ildikó

Bosznia-Hercegovinában jártunk

Az egykori Jugoszlávia utódállamai közül talán Bosznia-Hercegovina az, amelynek a legszebb természeti adottságai vannak, de amelyet a történelem viharai a legtöbbet téptek. A régmúlt és a közelmúlt csatái, háborúi sújtották, népek, nemzetek találkoztak, keveredtek és menekültek el e területről. Nyelvek-kultúrák segítették vagy épp elnyomták egymást. Vallások találkozóhelye volt és maradt mind a mai napig ez a térség: a bosnyákok iszlámja, a horvátok katolicizmusa és a szerbek ortodoxiája itt jól megfér egymás mellett.

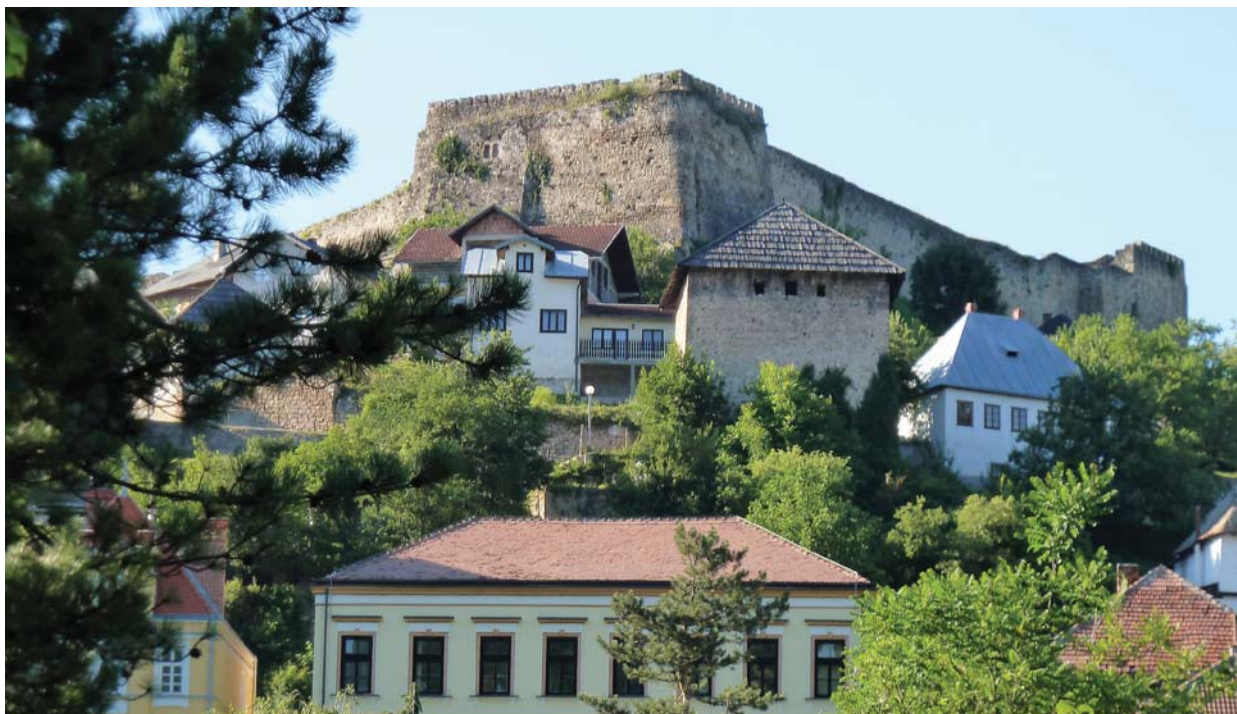
Utazásunk célja e nem túl nagy ország természeti szépségeinek, műemlékeinek felfedezése, és bonyolult történelmének megismerése volt. A mai Bosznia-Hercegovina egy 3,8 millió lakosú, 51 000 km²-en elterülő ország, amelyet Szerbia és Montenegró határol, és Horvátország ölel körül. Délen egy kis üdülőközpontján, Neumban az Adriai-tengerrel is érintkezik az ország. Az északi, boszniai részt a hegyvidék uralja: a Dinári-hegység legmagasabb csúcsa eléri a 2386 méter magasságot. Gyönyörűek a magasból lezúduló vízesések, közülük egyik legismertebb a Neretva-folyón, a jajcei vár lábánál lévő Jajcei-vízesés. Csontváry Kosztka Tivadart is ez a látvány ihlette meg. Délnek haladva Hercegovinába jutunk, amelynek éghajlata mediterráni, ennek megfelelő a növényzete is. Itt kevesebb a szikla, de a meglévőkön komoly serpentinek vezetnek keresztül. És ezeknek az utaknak a minősége első osztályú! Bár a két országrész némileg különbözik, Bosznia-Hercegovinára egységes egészként kell tekinteni. S hogy a helyzet közép-európai szemmel nézve még bonyolultabbnak tűnjön, beékelődve itt van a Szerb Köztársaság (nem tévesztendő össze az önálló Szerbiával), amelynek létrejöttéről a későbbiekben még szólnunk. Fővárosában, Banja Lukában kezdtük ismerkedésünket az itt élő magyarokkal.

Milivojević Irén, a Szerb Köztársasági Magyarok Egyesülete Magyar Szó elnök asszonya bemutatta magyar-szerb nyelvű lapjukat, az Új Dobost, amelyre nagyon büszkék. A 2006-ban alapított folyóiratból (bár csak 300 példányban jelenik meg évente egyszer) szerezhetnek tudomást az országban szóróanyagban élő magyarok egymásról és a közösségi munkáról. A városi Nemzeti Kisebbségek Klubjában van az itteni magyarok találkozóhelye, s itt folyik a Magyarországról, a Petőfi Sándor Program keretében érkezett lektor vezette magyarnyelv-oktatás is. A kilenc hónapos nyelvkurzus sok fiataalt ide vonzott, ami friss lendületet adott a szervezetnek is. A magyarországi lektor kezdeményezésére jött létre a kapcsolat a Banja Luka-i és a szarajevói Magyar Polgári Egyesület, a HUM között. Azóta az Új Dobosban mindkét magyar szervezet munkájáról tudomást lehet szerezni. A lapban Muratović Irma elnök mutatta be a HUM tevékenységét, amely a szarajevói Magyar Házban zajlik. A magyarországi Bethlen Gábor Alapnak köszönhetően van könyvtárunk, rendezvényeiket havi rendszerességgel tartják meg, itt is van magyarnyelv-oktatás, és jó a kapcsolatuk az anyaországon kívül élő magyar kisebbségek szervezeteivel.

Utazásunk következő napját Szarajevóban töltöttük, és kiderült, hogy a város alapos megismeréséhez több napra lenne szükségünk. Végh Zoltán személyében nagyszerű idegenvezetőnk akadt, aki a város jelenét, közeli és távolabbi múltját kitűnően ismeri, és ezt át is tudja adni. A kis Jeruzsálemnek

nevezett Szarajevóban szembeötlő az iszlám és a kereszténység találkozása, de jelen van a zsidó és a görögkeleti vallás is. Meg is néztük valamennyi felekezet templomát, mecsetét, zsinagógáját, ahová csak bejutottunk. A 400 000 lakosú városra minden történelmi korszak rányomta bélyegét. Az 500 éves oszmán uralom idején rendelték el a 40 ház – 1 mecset építkezést, s a mecsetek többsége még ma is áll. Ebből az időből származik az akkori körülményeknek megfelelő csatornahálózat kiépítése és a rézműves mesterség elterjedése. Utóbbinak mind a mai napig számos követője és csodálója van a Bascarsiján, a bazársoron működő műhelyekben. A 15. században nőtt itt meg a török nemzetiség létszáma, ugyanis hivatalnokok, katonák és imámok kellettek az iszlám állam fenntartásához. E népesség jelentős része kitelepült, miután az Osztrák-Magyar Monarchia 1878-ban annektálta Boszniát. A városképre rányomta bélyegét az ezt követő időszak is. Szállodák, nagy lakóházak épültek, kialakult a vasúthálózat, beindult a kereskedelem a Monarchia többi részével. Még áll – bár romos – a régi vasútállomás épülete, ahová befutott a Ferenc Ferdinándot szállító vonat azon a végzetes június 27-én. Az I. világháborúig tartó időszakban a Monarchia egész területéről érkezett ide munkaerő, s így hamarosan – mai szóval élve – egy igazi multikulturális, soknemzetiségű város lett Szarajevó. Városnéző sétánk során láttuk a kórházat, ahová Ferenc Ferdinándot és feleségét, Zsófiát szállították az őket ért halálos lövések után, megnéztük a gyilkos Gavrilo Princip szerb nacionalista fiatalember emléktábláját a tett színhelyén, és megkóstoltuk a híres szarajevói sört a ma is működő, több mint 100 éves sörgyárban. Titkuk állítólag mindössze annyi, hogy itt van a legjobb víz a városban. Kiruccantunk a Szarajevó közelében lévő Ilidzsa üdülőközpontba is. Az itteni szép szállodák egyikében szállt meg a merénylet előestéjén Ferenc Ferdinánd trónörökös. A tiszteletére adott díszvacsorán állítólag elhangzott a figyelmeztetés: el kellene halasztani a másnapi hivatalos szarajevói látogatást, amelynek nem

titkolt célja az osztrák fennhatóság láttatása volt. Június 28-a ugyanis a szerbek gyásznapja. 1389-ben a rigómezei csatában e napon verték szét a törökök Lázár szerb király hadseregét, miáltal megszűnt a középkori szerb királyság. Az újkori (osztrák) hatalom képviselőjének jelenlétét a szerbek provokációnak tekintették. A következmények közismertek: a trónörökös lelövését hadüzenet követte, majd az I. világháború, amelynek 8,5 millió katonai áldozata volt, az eltűntek száma meghaladta a 37 milliót.

A szocializmus időszakában Szarajevóban is vasbeton lakótelepek épültek, ugyancsak szürke panelház a szarajevói rádió és Tv épülete. A közelmúlt egyik legérdekesebb építménye a város legnagyobb, bekerített, modern mecsetje, amelyet Szaúd-Arábia építtetett. Szaúdi bankot többet is látni a városban, állítólag gyorsan nő itt a gazdasági, de főleg a pénzügyi szférában a befolyása ennek a rendkívül gazdag arab államnak.

A város számos épületén még mindig ott a nyoma az 1992-95 között zajló, testvérgyilkos háborúnak, amely Szarajevó, de egész Bosznia-Hercegovina 20. századi történelmének egyik legtragikusabb időszaka volt. S hogy mi volt az előidézője? A szerb nagyhatalmi törekvések, amelyek nem fogadták el a Jugoszláviából kiszakadó, önállósodni akaró, új államokat.

A hajdani Jugoszlávia Tito vezetésével több nemzet és nemzetiség egységes állama volt. A II. világháború után az amerikai Marshall-tervnek köszönhetően részben semleges állammá vált, nem kellett csatlakoznia a szocialista táborhoz. Tito 1980-ban bekövetkezett halála után egy hattagú tanács irányította az országot, majd 1989-ben a szélsőséges szerb Slobodan Milošević vette át a hatalmat. A kemény szerb nacionalizmust elutasítva Szlovénia és Horvátország 1991-ben kikiáltotta függetlenségét. Boszniában 1992. április 5-én népszavazás döntött az elszakadásról. Csakhogy az itt élő, viszonylag nagy számú szerb kisebbség (33 %) ezzel nem értett egyet, és április 6-án kikiáltották a Bosznia-Hercegovinán belüli Szerb Köztársaságot Banja Luka fővárossal. Ez a politikai berendezkedés áll fenn a mai napig.

A boszniai népszavazással egy időben a szerb hadsereg megtámadta a szerb határ közelében fekvő

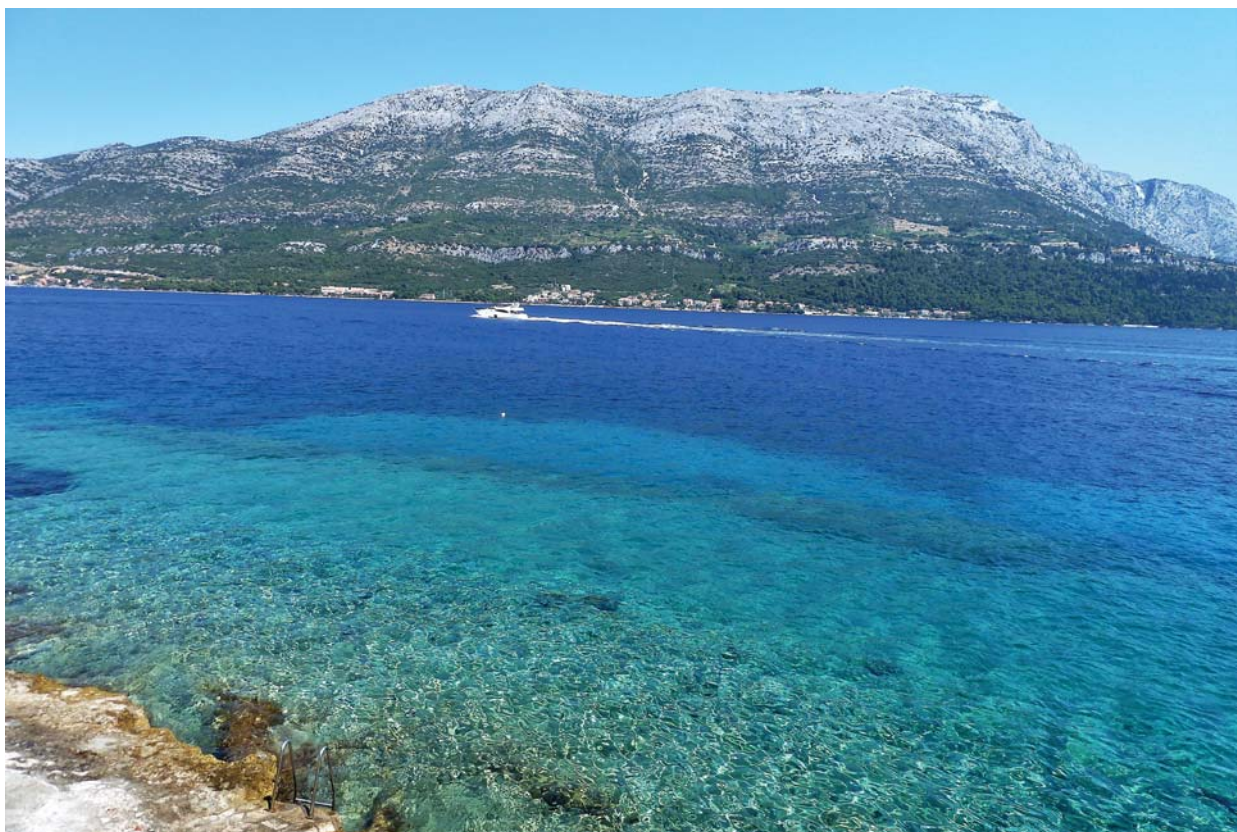

Srebrenicát. A faluból menekülő lakosságot a közeli, nemzetközi békefenntartó SFOR erők táborába nem engedték be. A Tuzla felé menekülőket Radko Mladics tábornok csapatai üldözőbe vették, utolérték, és módszeresen valamennyiüket legyilkolták. Sorsuk a nácik által üldözött zsidókéhoz lett hasonló: a folyóba lőtték őket vagy megásatták velük a tömegsírt, ahová tucatjával lőtték be a férfiakat. Áldozatok tizenévesektől ősz hajúakig egyaránt voltak. A srebrenicai mészárlás néven elhíresült tömeggyilkosság kitervelői a Hágai Nemzetközi Bíróság elé kerültek, de méltó büntetést eddig egyikük sem kapott. Hollandiában mind a mai napig zajlik a társadalmi vita arról, hogyan kellett volna a holland SFOR-katonáknak viselkedniük, miért adták meg magukat Mladicséknak. Saját bevallásuk szerint nem tudtak a tömegmészárlásról, amely miatt anyák-feleségek százai perlik őket. A holland állam pedig anyagi kártérítést fizet az elhunytak hozzátartozóinak, ami persze nem kárpótolja őket a fiak, férjek, testvérek elvesztéséért. A szarajevói múzeumban döbbenetes dokumentumfilmet láttam erről az eseményről: valaki lépésről lépésre rögzítette a történeteket, Radko Mladics gúnyos kijelentését, hogy Bosznia ismét szerb lesz, a kétségbeesetten menekülő, sebesült embereket, majd a kivégzéseket, s végül a sírok feltárását, az exhumálásokat. A megszólaltatott asszonyok közül azok voltak a legboldogtalanabbak, akik hozzátartozóik csontjait sem találták meg (DNS vizsgálatokkal azonosítják a feltárt sírokban talált csontokat). Eddig 8 000 áldozatot tudtak azonosítani, nevük a múzeum falán olvasható, képeik azoknak a falvaknak az emlékszobáiban vannak kiállítva, ahonnan származtak.

Szarajevo lerohanása 1992. április 5-én történt. A szerb hadsereg tankjai körbezárták a várost, az ostrom 1425 napig tartott, és 11.541 áldozatot követelt. Mindez a 20. század utolsó évtizedében történt, amikor mi kezdtünk beleszokni a demokráciába, elindulhattunk a nagyvilágba, megszűnt bezártság-érzésünk. Ugyanakkor tőlünk pár száz kilométerre, a szarajevói reptér kifutópályája alatt a helyi lakosok a „remény alagútját” vájták, hogy ezen keresztül menekülhessenek ki a folyamatosan lőtt városból. Végigmentünk mi is ezen az alagúton és mondhatom, megrázó élmény volt. A bányatárnákhoz hasonló vájatokban élelmiszerraktár, katonai központ de orvosi rendelő is volt. Hogy hány embernek sikerült megmenekülnie ezen az alagúton keresztül, nem tudom. De reményt nyújtott a szenvedőknek, és fontos mementó a jövő számára.

A következő napon kissé vidámabbra hangolódva elindultunk a Neretva folyó mentén a tengerhez. Útba ejtettük a Buna folyó eredőjénél lévő, sziklába épült blagaji kolostort. Maga a település római kori, később a bosnyák királyság fővárosa volt. A muzulmán szúfi testvériséghez tartozó dervisek a világtól elzárva, elmélkedve, szerényen éltek a kolostorban évszázadokon át. Szertartásaik során gyakran estek extázisba – ez a híres dervis tánc. A kolostorban egy szentély is van, így ez az egyik legfontosabb szúfi zarándokhely a világon. A helyiségekbe csak mezítláb, fejünket, vállunkat kendővel befedve léphettünk be. A szerényen berendezett, ám komoly művészi értékű kisebb és nagyobb termek elkápráztatóan szépek voltak. Tengerparti szálláshelyünkre, Neumba késő délután értünk, épp maradt időnk egy kis úszkálásra az Adriában. A nyílt tengert a számos apró sziget miatt ugyan nem láttuk, de a sós víz így is tengeri volt.

Korcsula szigete volt a következő napi úti cél. Ám eljutni a pár kilométerre lévő horvát szigetre nem volt egyszerű, hiszen az utazás egyúttal az Európai Unióba való érkezést és onnan történő távozást is jelentette. Bosznia-Hercegovina ugyanis még nem tagja az EU-nak, míg Horvátország már igen. (Az útlelvizsgálat procedúrájának egyébként a több napos út során elég sokszor ki voltunk téve, és bizony itt derült ki, mennyire elszoktunk már az ilyen macerálástól.) Korcsulát már a rómaiak felfedezték, sűrű tölgyesei miatt sötét szigetnek nevezték el. Az azonos nevű város középkori erőrendszere az UNESCO jegyzékében is szerepel, s valóban nagy élmény körbejárni a szép belvárost. Igaz, mi 35 fokos melegben tettük ezt, ami lelkesedésünket némileg nehezítette, de azért felkutattuk Marco Polo szülőházát. A felújítás alatt álló kicsi reneszánsz épületbe nem jutottunk be, de mindenütt bele-

botlottunk a Marco Polo-kultuszba. A 12. századi nagy utazóért Velence is verseng, ugyanis valóban ott nőtt fel és apjával, nagybátyjával onnan indult a Kelet felfedezésére. El is jutottak a mongol birodalomba, és Marco Polo 17 évig ott maradt. Életét, munkásságát kiállítások, múzeumok, de könyvek, plakátok is igyekeznek Korcsulán közkinccsé tenni. Az esti órákat ismét tengeri fürdőzéssel töltöttük Neumban (visszafelé megint útlelvizsgálat stb.), másnap indultunk Medzsugorjébe. A pár évtizede még teljesen jelentéktelen falucskában 1980-ban néhány gyermeknek megjelent Szűz Mária. A jelenést a helyi pap nem akarta elhinni, mire pár nap múlva ő is hasonlót tapasztalt. Ettől kezdve a falu a katolikus hívők egyik fontos búcsújáró helye lett, bár a pápa hivatalosan még nem nyilvánította azzá. A helyi templomban több nyelven zajlik a szertartás, (mi épp egy angol misébe hallgathattunk bele) a gyóntatófülkékben is saját anyanyelvén bánhatja meg mindenki bűneit. Végig a falu főutcáján üzletek tucatja kínálja Szűz Máriás áruit: rózsafüzért, szappant, illatos gyertyát, de pólót, táskát, krémet és bármi egyebet is. A látogatóban azért felébred a gyanú, hogy a hívők pénztárcájából is jól meg lehet élni.

Észak felé véve az irányt következő úti célunk Mostar volt. Ez az oszmán birodalom idején is jelentős város ma Hercegovina legnagyobb települése, a boszniai horvátok kulturális és politikai központja, és az ország legmelegebb pontja. Mi is kifogtunk egy 40 fokos délutánt, annak ellenére megnéztük a látnivalókat: a bazársort, a Neretva felett ívelő Öreg-hidat a róla pénzért vízbe ugráló fiatal emberekkel együtt. A tűző nap elől menekülve egy érdekes barlangkávézót fedeztünk fel, ahol lehűltünk, ittunk egy finom török kávét majd elmagyaráztattuk a barlang és a belőle kivezető folyosó jelentőségét. Kiderült, hogy hasonló megfontolásból, mint Szarajevóban, itt is a föld alatt menekültek az emberek a szerbek, majd a horvátok támadása elől. A völgyben fekvő város könnyű célpontja volt a

támadóknak, akik 1993-ban lebombázták a város nevezetességének számító, 1566-ban épült Öreg-hidat is, amely az UNESCO világörökség-listáján is szerepelt. Újjáépített mását 2005 júliusában avatták fel. Ez a híd is megihlette Csontváryt. A belváros kis temetőjében itt is láttunk turbános, fehér kőfejfákat, rajtuk a háború áldozatainak képeivel. Valamennyien 1992-95 között haltak meg. Mostarban előbb bosnyák-szerb majd bosnyák-horvát háború dúlt, amelynek több mint 1000 áldozata volt. Diplomáciai úton kötöttek békét, ennek eredményeként ma a város politikai felosztása: 3 bosnyák és 3 horvát terület, van külön horvát és külön bosnyák egyetem, és mindkét nemzetiségnek van saját focicsapata. Nagy utazásunk utolsó célpontja a Kopácsi-rét volt. A Duna és a Dráva összefolyásánál kialakult rendkívül értékes természetvédelmi területen hajózva megcsodáltuk a félénk, gyönyörű szürke gémekeket, a fákat ürülékükkel tönkre tevő kárókatonák telepeit, miközben megfigyelhettük kitűnő halászó képességüket is. Láttunk sast és hallgattunk ismertetőt az itt található, több mint 2000 védett növényről, állatról és arról, miért szép az érintetlen természet, s mit kell vagy kellene az embernek tennie e gazdagság megőrzéséért. Mintegy 700 km megtétele után egy éjszakai órán megérkeztünk kiindulási helyünkre, Galántára.

Rendkívüli élményekkel gazdagodva gondolok ezután erre a zajos történelmű, soknemzetiségű országra, ahol a közelmúlt testvérháborúja ellenére megpróbálnak békésen együtt élni az emberek. S ha majd kipihenem és elfelejtem a hosszú út fáradalmait, talán visszamegyek megnézni ezt a változatos, nagyon szép országot.

Böröndi Lajos

Felvidéki barangolások

Van úgy, hogy csak megkíván az ember egy tájat, egy hajdani vármegye nevét forgatja szájában és olthatatlan vágy ébred benne annak látására. Azt hiszi, hogy odahaza hagyhat minden nyűgöt és bajt, acsarkodást, féltékenységet és nyomorúságot, s belekanalazva a jó szlovák káposztalevesbe olyan ízék érzésére is képes, amelyekről már közeli felmenői is elfeledkeztek.

Tavaly, karácsonyt követően néhány napnyi csavargásra vágytam, s hóra. Egy cseppnyi igazi Felvidékre, ami nekem nem a Csallóközt jelenti, hanem az igazi Felső-Magyarországot, ahogyan valaha nevezték. A Fátra környékére gondoltam, s Árva vármegyére, ahol még soha nem voltam – gondoltam, ezért is unszoltam a szél-járás főszerkesztőjét, hogy barangoljunk arra, hadd borzongjak a magas hegyektől, hadd kóstoljam meg az ottaniak étkeit, s egy kicsit pihenjek, hiszen a vezetés örömeiről már az indulás pillanatában lemondtam. Így a kedvenc fehér italomat hajthattam le étvágygerjesztőnek étkezések előtt.

Aki fotóssal indul kirándulásra, az készüljön fel arra, hogy hosszú percekig időzik egy-egy romos épületnél, néz a semmibe. Hogy fontosabb egy hegygerinc lefotózása, vagy egy hervadó mezei virágé, mint az útitárs korgó gyomrának csillapítása. Így hát minden szépre és jóra felkészülve szálltunk be hárman Görföl Jenő mellé, aki kalauznak is vállalkozott, bár jómagam már tudtam, hazajövet nézek utána a látottaknak.

Azt tudtam, hogy Árva a történelmi Magyarország legszegényebb vármegyéi közé tartozott, az viszont csak az utóbbi két évtizedben rögzült bennem, hogy ebből a vármegyéből csatoltak el néhány települést Lengyelországhoz Trianon után, így Lengyelország is részesült a vesztes háborút követően Magyarországból. (Az már csak hab a tortán, hogy az ugyancsak vesztes Ausztria is kiharaphatott egy

darabkát belőle. Másét elajándékozni nem volt nehéz a második világégést megágyazó győzteseknek.) A vármegye egyébként a 14. században alakult ki a zólyomi erdőispánság egy részéből, de magas hegyláncai miatt határai nem igazán módosultak.

Autóból könnyű bámulni a csodálatos tájat, s mikor először kiszálltunk belőle, elkezdett esni a hó. Karácsony után lévén ez nem tűnt ritka jelenségnek, s Jánosik falujában tértünk be egy könnyű ebédre a híres betyárról elnevezett fogadóba.

Terhely még Trencsén vármegyéhez tartozott Árva vármegye szélén, s ez az irtásfalu valódi gyönyörűségében tárult elénk, a havas domboldalak síksághoz szokott szemnek igazi felüdülést jelentettek.

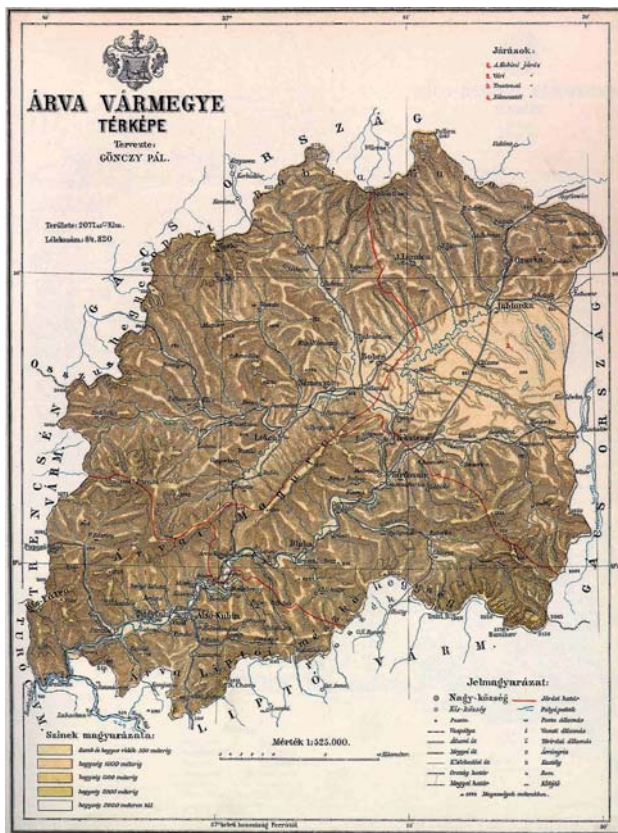
Ebéd közben hallgattam meg a híres betyár történetét, s a mesemondó főszerkesztőbe beléfojtva a szót előbb azért az étlapot tanulmányoztuk át. Miután – eleddig – a szepességi borovicskát tartottam a legnemesebb fehér italnak, azt próbáltam kérni, de a leányka kiigazított, csak árvai van. Ez nem Szepesség.

Levesként maradtunk a káposztalevesnél, másodiknak természetesen haluskit kértem. Egyszerre három félét is, hiszen brindzás, káposztás és szalonnás is volt. Volt aki sört ivott, én fehér bort kértem, bár nem emlékszem, hogy a Felvidéken kedvemre való bort ittam e valaha.

Ezek után már jobb kedvvel tértünk vissza Jánosikhoz, már csak azért is, mert a fehér víz hamar lecsúszott, ismét rendelni kellett.

Jánosikról eleddig nem tudtam, most a legendává vált betyár egyik mesés megmenekülésének történetét kaptam ebéd mellé. Természetesen fehérnépek segítették szökését a pandúrok elől, akik borsót szórtak azok lába elé. Később ezt babnak olvastam, de bab vagy borsó egyre megy két évszázaddal később.

Juraj Jánosik (Terhely, 1688. január 25. – Liptószentmiklós, 1713. március 17.), a magyarul Jánosik Györgynek nevezett tót (szlovák) betyár alakját a tót népköltészet és a romantikus művészeti alkotások is tovább gazdagították, árnyalták. Trencsén vármegyében, a szülőfaluja környéki hegyi tanyákon nőtt fel. Tizennyolc évesen beállt Rákóczi seregébe. Amikor 1708-ban, a trencsényi csatában fogságba esett, és kényszersorozás útján a Habsburgok szolgálatába került. Raborként szolgált a bitcei várban, ahol megismerkedett az egyik fogvatartott zsványkapitánnyal. Jánosik később visszatért szülőfalujába, de amikor barátja 1711-ben megszökött, beállt a bandájába. Többek között lovakat csempészett Lengyelországból. Később őt választották vezérré, de nem sokáig töltö-

hette be ezt a tisztséget, mert a lipptói pandúrok 1713-ban elfogták. Fosztogatás és a Rákóczi-szabadságharcban való részvétel vádjával halálra ítélték és kivégezték. (Állítólag egy otromba húskampót vágta a hátába, majd fölhúzták, s addig lógatták rajta, amíg kiszáradt.)

Az ebéd elköltése után két napos kalandozásba fogtunk, amelyből a helyhiány miatt csak néhány mozaikdarabkát lehet kiemelni.

Még aznap föllettük a Zuberec melletti hegyi tisztáson található árvai falumúzeumot (Múzeum oravskej dediny), amelynek közepén a Studeny patak csordogál, s ahol árvai régiók jellegzetes népi

épületeinek az összessége megtalálható. Itt megnéztünk néhány gazdasági épületet, egy gyönyörű fatemplomot. Nem tudtunk ellenállni egy népviseletbe öltözött férfi csalogatásának, s a házban bent az egész család fogadott bennünket, népdalokkal s pogácsával. Mintha otthon lettünk volna, elbeszélgettünk, s hallgattuk a népes család muzsikáját.

Éjjel hó esett, s az Árva folyó csobogása mellett – félig nyitott ablaknál – ragyogóan aludtunk.

Amerre mentünk, már mindenhol a szilveszteri készülődés jeleit láttuk. Rápillantottunk Árva várára is, amit persze minden szögből le kellett fotózni.

Maga a vár Alsókubintól tíz kilométerre található, az Árva folyó mellett egy 112 méter magas szirten. Feltételezik, hogy ez is a tatárjárás után épült, s a templomos lovagok építették.

Aztán csordogálva hazafelé Nagybecskere kanyarodtunk be. Ezt a Zsolna alatti települést most láttam először, s hogy tudatlanul ne haljak meg, fotósunkkal bejártuk a város központját. Megtudtam, hogy vízivárát 1454 előtt Szentmihályi Pongrácz építtette, majd 1571-ben Thurzó Ferenc nyitrai püspök négy saroktoronyos reneszánsz várkastéllyá alakította át. A XVII. század elején utódai tovább építették, palotája mellé Thurzó György egy külön nászpalotát is építtetett, ahol a lakodalmakat ülték. 1611-ben itt ítélte várfogságra Thurzó György a szadista őrülnök nyilvánított Báthori Erzsébetet. Később az Esterházyaké lett, akik elhanyagolták. A csodálatosan felújított esküvői palota a város gyöngyszeme, érdemes volt megörökíteni.

A barangoló tudatlanságára jellemző, hogy miközben többször is elautóztam már Vágbeszterce mellett, nem gondoltam arra, hogy Mikszáth regényének helyszínén járok. Azt hittem, hogy a Beszterce ostroma Besztercebányán és környékén játszódik. Tévedtem. Vágbeszterce várának maradványa még az autópályáról is jól látszik, egyszer érdemes lesz oda is felmenni.

A napi fő étkezést Beckó vára alatt költjük el – így határoztunk. Aztán ebből semmi sem lett. Nem mintha a várat nem leltük volna meg, ahol már több ízben is jártunk, az alatta lévő étterem volt zárva. Viszont csodálatos fényekben játszott a táj, a sokszor megörökített vár, amelyet a többihez

hasonlóan az elmúlt évtizedekben felújítottak – ismét lencsevégre kaptott.

Poszpony felé száguldva egyre kevesebb remény látszott az ebédelésre, vacsorának is késő volt már, mire Nagyfödémesen (!) megszántak bennünket, s egy jó beszélgetés és falatozás mellett próbáltuk feldolgozni a két napot.

Hazatérve aztán másnap jött a telefon: hatalmas havazás volt a Fátrában, utakat vágott el az ítéletidő. Lehet, hogy két nappal később kellett volna arra járnunk?

(Fotók: Árva vára, A falumúzeum egyik épülete, zenés fogadtatás, Esküvői palota Nagybiccsén, Nagybicse vára, Beckó vára két felvételen. Görföl Jenő felvételei.)

Bedi Kata

Csallóközi magánmitológia

Schrantz György festészetéről

Mindenekelőtt az erős kontúrok ragadnak meg, mintha ezek fognák össze Schrantz György legfrissebb képeit. (Melyekből Klaukova Nagy Gabriella válogatott, és a Csemadok pozsonyi székházának Rákosi Ernő-termében kerültek bemutatása a Szív a palettán című kiállításon.)

Témáját tekintve három fő csoportba sorolhatók a most bemutatott alkotások: a női test, a csallóközi világ és a mitológiai ihletésű képeit láthatjuk, de egy-egy képen a vallás és az irodalom is feltűnik. Ha részletesebben megfigyeljük a képeket, akkor persze az erőteljes vonalvezetésen túl feltűnik más kapcsolódás is: például a geometria különböző megjelenési formái. Azaz geometrizáló emberalakokat is látunk, de a kompozíció részeként megjelenő geometriai formák is feltűnőek Schrantz képein. Festészetét nem a perspektíva szervezi, az ábrázolás ereje a szinte szimbólummá absztrahált figurák megjelenítéséből, a naiv festészetet idéző őszinte megformáltságból, a kifejezés közvetlenségének erejéből fakad. Schrantz képeinek témái sokfélesége a megformáltság változatosságával jár együtt. Sőt, a témák és a kifejezőmód között is szoros kapcsolat figyelhető meg. Szembetűnő, hogy a csallóközi témájú képek a naiv festők látásmódját idézik. (Például a Rőzsehordó, a Csölösztői pásztor vagy az Anyóka címűek).

A naiv művészet ismerveit bátran felsorolhatjuk ezeket a képeket látva, hiszen a spontán kifejezőmód, a közvetlen környezetre vonatkozó tartalom, az elbeszélő jelleg dominál, melyet aránytorzításokkal, a tiszta színnek és a perspektíva szabad alkalmazásával ér el. Ezek a képek szemet gyönyörködtető, egyszerre „felfogható” és befogadható alkotások. Színvilágukban a tiszta, erőteljes színek és az okkerek, sziénák, umbrák meleg árnyalatai dominálnak, melyek hitelesen utalnak a szülőföldre. A csallóközi világot megidéző képeken általában egy-egy alak látható: az anyóka, az éjszakában görnyedő, a pásztor, a disznóról álmódó Feri, a gazda. Ikonikus alakok, akik a Csallóköz eltűnt, vagy eltűnőben lévő világáról mesélnek. A ábrázolásnak köszönhetően azonban mentesek mindenféle borongó íztől, sokkal inkább ennek a világnak a szerethető voltát mutatja meg egy-egy pillanatban. Amikor a gazdavilág letűnt idejéről beszél, akkor sem csak ténymegállapítást tesz: a gazda pipázik, bajszának egyik szára felfelé, a másik lefelé áll, s mindez sajátos humort csillant meg. Csendes látomás. Ahogy a többi kép is: nem harsog, valamiképpen a nyugalomról beszél. Mintha valami olyasmi tünne fel ezeken a régi, csallóközi világból merítő képeken, amit úgy nevezhetünk meg, hogy derű. Annak a derűje, hogy ezeket a (belső) képeket már senki nem veheti el a megfestőjüktől. Alakjai szimbólumokká váltak, melyeken egy va-

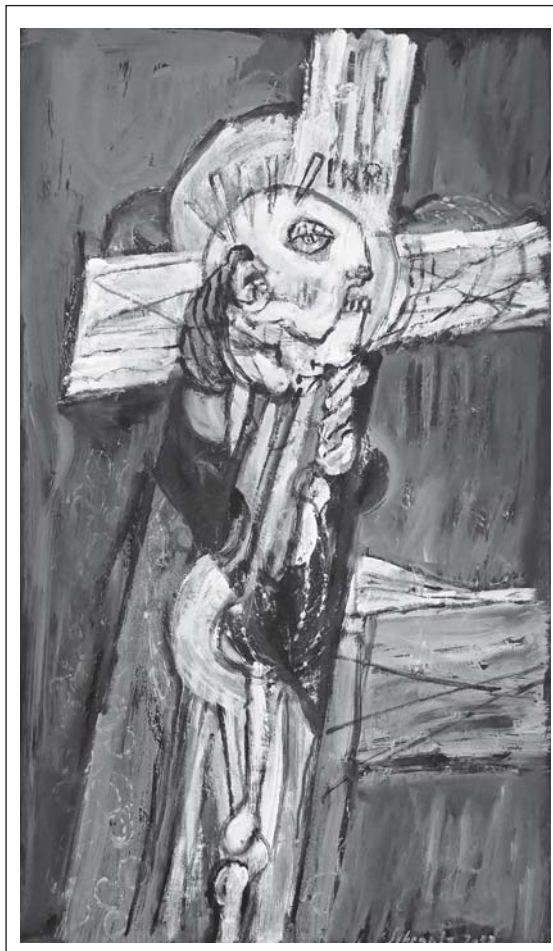

rázslatos és mitikus világba láthatunk be a kifejezés szabadsága, az alkotás játékos öröme keresztül. Ennek a játéknak része az is, amikor Schrantz rákérdez egy-egy szereplőjére. Például a tyúkra, s ezeket a képeket egyszerre lehet a csallóközi, a filozofikus, és a női képek sorába állítani. A Három pipi-grácia című kép ironikus mosolyt csal az arcunkra direkt ábrázolásával, ahogy a „Historia est magistra vitae” feliratú újsággal a hóna alatt a tyúk és a tojás viszonyán elmélkedő filozófus alakja. A Csölösztői pásztor képén pedig az arányok eltúlzása a népmesék hangulatát idézik fel – a fehér tehén pedig mintha utalás lenne „az utolsó magyar parasztfestő”, az egyébként Munkácsy-díjas Diószegi Balázs munkásságára, akinek ikonikus alkotása a Fekete tehén című kép. A csallóközi világból kiragadott alakok úgy válnak szimbólumokká, hogy nem akarnak többet jelenteni, mint akik: a vidéki élet szereplői, akik egy mitikus világ részévé váltak Schrantz művészetében. Hogy ezt a gyermekkorban magába szívott világot elbeszélhesse, Schrantznak a naiv szerepébe kellett bújni, hogy gyerekrajzszerű képeivel kifejezhesse azt a közvetlen viszonyt, ami őt fűzi a vidéki élethez. De tudjuk, ő csak álnaiv lehet, hiszen 1971-ben szerezte meg diplomáját a monumentális és dekoratív festészet szakon a Pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán. A Somorján, 1942-ben iparos festőcsaládba született művész Losoncon az építészeti középiskolába is járt, és a főiskola elvégzése után főként homlokzatfestéssel és belső díszítéssel foglalkozott. Az életműve jelentős részét teszik ki tehát a nagyméretű alkotások, az elmúlt években viszont kisebb méretű, főként farostlemezeire fest. Talán a monumentális festészetéhez való közvetlen viszonyában kereshető az oka erős kontúrokkal dolgozó, legtöbbször nem részletező, „tömondatokban fogalmazó” festészetének. Főként a női testet megjelenítő képein feltűnő ez a letisztult fogalmazásmód, amikor a formákban meglelt geometria segítségével láttatja a szépséget. Az Akt a tükörből, a Diagonális akt c. képeken a lineáris vonalvezetéssel rajzolódik ki a forma, de hasonló

hatást ér el az Esti akt című képen a hangsúlyos fekete kontúrral. A testrészek formáiban felismert párhuzamok és átlók adják a kompozíció alapjait, ebbe helyezi el az egyszerre ártatlanságot és bujaságot sugárzó alakjait, ahogy két fontos képen a Cigánylányka és a Léda hattyúval címűn is. A Cigánylányka lábait felhúzó alakja négyzetbe komponált: tulajdonképpen három, homogén színű négyzetbe szorult, testének feszes vonalait a fekete kontúr hangsúlyozza. A Léda hattyúval képen az egész háttér fekete, erős fény-árnyék kontraszttal hangsúlyozva a nőt és a szimbólumként melléhelyezett hattyú azonosítását, melyet a hattyú nyakának és a nő testhelyzetének párhuzamos vonala is erősít. Ez a sötét világos kontraszt teszi nagyon plasztikussá az alakot. Ezt az Ölelés II. című képen is láthatjuk, melyen ráadásul a kissé alulnézeti perspektíva is kiemeli a domináns női alakot, melynek mintegy háttérként szolgál csak a férfitest. A jelenet itt is egy négyzetes háttér előtt zajlik. Schrantz festészetében különös jelentőséggel bírnak ezek a négyzetesen kijelölt helyek, hiszen ezek – mintegy színpad- és keretszerűen – ráirányítják a figyelmet a képen hangsúlyozni kívánt részletre. A Genézis c. képen szintén találkozhatunk ezzel a konkrét megoldással, mely az emberi élet kezdetére irányítja a figyelmünket. Schrantz festményeinek mozgatórugója a geometria és a figuraábrázolás viszonyának feltárása: miként lehet keretezni a képen belül geometrikus formákkal, és miként lehet ezekből a formákból építkezni úgy, hogy ne absztrakt festménnyé váljon a kép. Azaz miként őrizheti meg plasztikusságát, hiszen főként a nőábrázolásoknál érezzük ennek jelentőségét. A formákat analizáló látásmódnak köszönhetőek azok az izgalmas nyomatok, melyek Schrantz játékos kedvében születhettek: A hosszúlépés, vagy ugyanannak a nyomatnak egy-egy értelmezése: A nő vasgolyókkal, és a Rózsa Sándor a lovát ugratja címűek.

A játékoság mellett ugyanakkor a komolyabb/komorabb hangvétel is megjelenik a tárlaton bemutatott képeken: a Hódolat és az Agónia a kereszten című képeken, melyek a keresztény vallás, Krisztus születése és halála pillanataira reflektálnak. Ugyanakkor az európai kultúrkör görög gyökerei is érdeklik: például a pásztorok istene, Pán alakja, akit kecskén lovagolva ábrázol sípját fújva, vagy a babérkoszorús Poéta, vagy a Bűvös dallam című képen az orosz-lán-szelídítő nimfa, gyerekrájnak ható megformáltságban, erős vörös és fehér kontrasztban egyértelműsítve a kifejezőmód tudatosságát. S talán ebbe a körbe sorolható Toldi alakja is, akiről szintén láthatunk egy portrét. S talán ezek a mitológiai témák adnak kulcsot Schrantz világához: a csallóközi emberek, a görög-keresztény kultúrkör (és a magyar irodalom alakjai), a nők/nimfák magánmitológiává állnak össze, melynek közlésére szívesen tette magát naivnak a festő, hogy átadja azt a derűt, mely mindennek a birtoklásából fakad.

(Képek: Meditáció tájban II., A gazdavilág letűnt ideje, Agónia a kereszten)

Bedi Kata

Megmutatni a szépet

Juhász Márta ékszerei egyszerre nagyon elegánsak és karakteresek. A fiatal ékszertervezőre az adventi pozsonyi Urban Market résztvevői között figyeltem fel, és azt hiszem, még hallani fogunk róla.

1988-ban született Pozsonyban, a Duna utcai gimnáziumban érettségizett, gimnazista korától készít ékszereket. Kollekcói a Juhász Márta Jewelry márká alatt találhatók meg.

– Hogy lettél ékszertervező?

– Anyukámmal mindig is csináltunk valami kézimunkaszerű dolgot, de nem ebbe az irányba mentem tovább. Magyar-esztétika tanári szakra jártam a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán, de végül is nem diplomáztam, mert közben elkezdtem dolgozni egy grafikai stúdióban, ahol nagyon tetszettek a feladatok; az egyetem meg egyre kevésbé. Akkoriban az ékszerkészítéssel is felhagytam, folyton munkában voltam. Aztán a barátom figyelmeztetett, hogy csináljak már valamit, mert kibírhatatlan vagyok, ha nem tudok alkotni. És akkor új lendületet kapott az ékszerkészítés. Pár évvel később felvételiztem a Művészeti Főiskola ékszerész szakára is, de ide nem vettek fel. Nem próbálkoztam újra, úgy döntöttem, energiámat inkább az ékszertervezésbe fektetem.

– És miért éppen ékszereket készítesz?

– Nagyanyám kötni, horgolni tanított, anyukámmal meg egész évben készítettünk karácsonyfadíszeket. Ő szerette ha a dolgoknak van funkciója, és ez bennem is megmaradt. Persze ez nem jelenti azt, hogy pl. a festészet ne lenne fontos számomra. Nagyon is! De én valami olyasmit szeretek létrehozni, aminek van gyakorlati haszna, szeretem, hogy az ékszereim jelen vannak a tulajdonosaik hétköznapijában, lényegében életre kelnek ez által. A karácsonyfadíszek kicsi objektumok, kicsi lakásunk volt, és ez azt hiszem, ez a kettő összefügg azzal, hogy én is kicsi dolgokat készítek, mert az ékszerekhez nem kell feltétlenül nagy hely. Persze maradhattam volna a karácsonyfadíszeknél, de az ékszerek a nővé válással egyre fontosabbak lettek. Amikor kamaszodtam, és mindenfélét magamra aggattam volna, csak nem volt rá pénzem, akkor kezdtem elkészíteni a vágyott ékszereket. Kipróbáltam a lehetséges összes technikát: csomózás, gyöngyfüzés, de mindig megyek tovább, tudatosan keresem az újat. A kedvenc anyagom a fém. Csodálatos dolgokat lehet létrehozni. Az alumínium sörösdobozkorszakomat élem, ezeket alakítom, illetve PET-palackokkal dolgozom, valamint polimer gyurmával. Utóbbit illetően nagyon élvezem, hogy lehet keverni a színeket. Ebben most rengeteg új lehetőséget látok még. Szeretem én kitalálni a technológiát is az ékszereimhez. Persze az ékszerészet technikai alapjait meg kellett tanulni, és én is ebből dolgozom, de mindig új alapanyagokkal kísérletezem.

– Azt mondod, újrahasznosítás az ékszerkészítéssel. Miért?

– Anyukámmal abból alkottunk, amink volt. Én 88-ban születtem, és a rendszerváltás után még nem volt annyi és olyan alapanyag, amit szerettünk volna, vagy nagyon drága volt, és nem tudtuk megvenni. Az ezüst és arany-papír hiányra emlékszem nagyon – ezeket mi kifordított tejes dobozokból nyertük. De más csomagolásokat is felhasználtunk, hogy ezüsthóliához jussunk. A szerszámokat illetően is ez volt a helyzet, csak a nagyon alapvetőekhez jutottunk hozzá. Bennem megmaradt, hogy abból dolgozom, ami van, hogy abból kell kihozni a legjobbat, amihez hozzájutok. Szeretek és tudok is ezüsttel dolgozni, de úgy érzem, hogy ez egy járt út, és nem az én utam. A körülöttem lévő dolgok újrafelhasználásban ott a lehetőség, hogy újraértelmezzek egy anyagot. És körülöttem van egy csomó olyan anyag, ami már szemét, és ki kellene dobni, de számomra még rengeteg lehetőség van benne. Nem tudok

meglenni anélkül, hogy alkossak valami számomra szépet – és ez a körülöttem lévő anyagokból nagyon egyszerű. Az egész arról szól, hogy keresem a világban a szépet. Hogy létrejöjjön valami, amit amúgy nem talállok meg a világban.

– **Hol, milyen környezetben készülnek az ékszereid?**

– Otthon, és a lakásunkon ez meg is látszik, mert semmit sem dobok ki. Egy ideig. Legutóbb a karácsonyra kapott kutya miatt rá kellett szánnom magam, mert elég veszélyes hely volt számára a lakás. És aztán rettenetesen sajnálom ezeket a dolgokat, de az alapanyag mindig adott, és a régi dolgokhoz nem tudok azért én sem mindig visszanyúlni.

– **Sok fémot használsz. Alakításához milyen felkészültség kell?**

– Én nagyon élvezem a technikai végrehajtás részét is egy ékszer létrejöttének, és ezen soha nem gondolkodtam, de eddig még mindig megoldottam. Sokáig például nem hordtam maszkot sem, de nemrég ráébredtem, hogy a csiszolás során keletkező apró fémszemcsék nem tesznek túl jól a szervezetemnek.

– **Hány ékszert készítesz egy hónap alatt? Kényes kérdés, de felteszem: meg lehet ebből élni?**

– Már középiskolás koromban arról álmodtam, hogy ékszerkészítésből fogok élni. Aztán szembe kellett néznem a realitással: az előállításához kellene szerszámok, és idő, hogy elkészüljenek. Ha nincs mit eladni, akkor nem lehet megélni belőle. Szóval nekiálltam a készítésnek, és most már csak részmunkaidőben dolgozom, és főleg azért maradok még, mert sok inspirációt kapok itt. A 2016-os év elég sikeres volt az eladás szempontjából is, sok új helyre jutottam el az ékszereimmel, voltam Brünmben, Prágában többször is, Pozsonyban az Urban Marketen, a Kreativitás és Hobby, a Jó Vásáron.

– **Hogyan jön létre egy kollekció?**

– Egy kollekció mindig egy darabra, pontosabban az első darab ötletére épül. Tulajdonképpen az ötletnek a variációit valósítja meg, így mindegyik darab más és más. Azzal a technikával, amivel én dolgozom, nem is tudnék két teljesen egyforma darabot előállítani.

– **Hol lehet az ékszereidet megtalálni?**

Design vásárokon szoktam ott lenni – mindig személyesen. Azért is, mert olyan kérdéseket tesznek fel az emberek, amire más nem is tudna válaszolni. Egy csomó olyan kérdés merül fel az emberekben, ami nekem eszembe sem jutna. Szeretem ezeket a találkozásokat. Sokszor olyan embereken látom, hogy értik amit csinálok, akik nem jártasak a témában. Ennek nincs köze iskolai végzettséghez, vagy tudáshoz, kell képzelőerő és nyitottság. Lehet, hogy nem tudnák elmondani, miért tetszik nekik, de látom rajtuk, hogy értik, még ha nem is vesznek semmit. Olyanokkal is találkozom, aki csak a technikát látja benne, na meg olyanokkal is, akinek van pénze és megveszi az ékszert. Az nagyon feltölt, ha olyanokkal találkozom, akik értik amit csinálok.

– **Van aki segít?**

– A konkrét feladatokban nincs. Egyelőre az is probléma, hogy kiadjak bármit is a kezemből. Mindig látok valamit, amit még jobban ki lehetne dolgozni. Az ékszereket is magam csomagolom, az oldalamhoz a fotókat is magam készítem. Amikor egy vásáron ott állok az ékszereimmel, akkor látom az általam készített dolgok által kiváltott reakciót, és az nagyon jó érzés. Én nagyon tudok örülni a dolgoknak. Nem is tudnék máshogy élni. Azzal, hogy látom magam körül a szépet, közölni is akarom az ékszereimben.

Varga Gabriella

Tízéves az ERGO Európai Regionális Szervezet

Ékes Ilona: A biztonságunkért, a megmaradásunkért dolgozunk

„Igent mondunk az életre, a családra, az időn és téren átívelő összetartozásra” – így fogalmazta meg hitvallását tíz évvel ezelőtti megalakulásakor a budapesti székhelyű ERGO Európai Regionális Szervezet. A kitűzött céljainak megfelelően azóta is az egészséges életkezdet, az ifjúság, a család, az emberi jogok védelme és a mindezt károsan befolyásoló tényezők elleni küzdelem szolgálatában álló, a Kárpát-medence és a világ magyarságára egy egységként tekintő szervezet elmúlt évtizedéről és jövőbeni terveiről Ékes Ilona elnök asszonyt kérdeztük.

– **Milyen alapvető célokkal alakult meg az ERGO 2007-ben?**

– Kezdetben Civil Egyeztető Fórum volt a neve. Amikor 2010-ben az elnökséget átvettem, az arculatváltás mellett a nevünket is ERGO Európai Regionális Szervezetre módosítottuk. A célunk az, hogy megteremtünk egy olyan polgári réteget a társadalomban, amelynek tagjai érzékenyek egymás problémáira, kíváncsiak egymás életére, segítik egymást, különös tekintettel az emberi jogokra és a hiteles információkhoz való hozzájutásra. Nagyon hangsúlyosan segítjük a családokat, azok motorjait: a nőket, a gyermekeket és a fiatalokat. Ahogy a honlapunkon is olvasható, „azért fogtunk össze, hogy megismerve egymás életét, gondjait, problémáit, erőt merítsünk a találkozásból, hogy reményt, biztatást, örömet vigyünk otthonainkba, kisebb és nagyobb közösségeinkbe. Hogy a kapcsolatok, mint kis patakok, csermelyek, behálózják a Kárpát-medencét – Európát”.

– **Milyen aktivitások voltak jellemzők a szervezet életében az elmúlt tíz év alatt?**

– Munkánkat azzal kezdtük, hogy összegyűjtöttük és kapcsolatokat építettünk a magyarországi civil szervezetekkel, hogy egyáltalán tudjunk egymásról. Ez az időszak meglehetősen forráshiányos volt, emiatt nehéz volt a működésünk. A kormányváltás után nagyobb lehetőségek tárultak fel előttünk, attól kezdve tudtunk jelentősebb programokat, projekteket megvalósítani.

Magyar nők a nagyvilágban címmel 2014-ben a Magyar Parlament felsőházi termében konferenciát szerveztünk, amelyre 17 országból érkeztek magyar hölgyhonfitársak. Ezzel is szerettük volna demonstrálni, hogy összetartozunk, hogy fontosak számunkra a világban szétszórta élő magyar nők és családok. Meg akartuk ismerni, hogyan élnek, milyen örömeik és nehézségeik vannak, miben tudjuk egymást segíteni. A konferencia utódkiadványaként egy könyvet is megjelentettünk és azonos címmel kéthavi hírlevelet is szerkesztünk azóta.

A Rejtett kincs Európában: az aktív nő európai uniós programba hét ország kapcsolódott be. Konferenciánkat ezúttal a Magyarország Házában tartottuk. Ebben az időszakban indult el a *Nyitott szemmel az ifjúság védelmében* projektünk, amely a prostitúció megelőzésének, fiatal lányok megsegítésének a fontosságára hívta fel a döntéshozók figyelmét, törvénymódosítást is elérve. Az egészséges életkezdettel összefüggő törekvéseink jegyében többek között *Áldás, népesség*-konferenciát szerveztünk 2015 júniusában a Lakiteleki Főiskolán és 2017 októberében Torockón a Duna Házban.

Programjainkhoz kapcsolódóan kiadványokat is rendszeresen megjelentetünk.

Elfogadta meghívásunkat és ez év májusában eljött hozzánk a test teológiájának egyik világhírű előadója, Christopher West; Budapesten a Jégpalotában tartott, *Isten, szex és az élet értelme* című hatalmas sikerű előadását kétezer fiatal hallgatta.

Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy elnyertük az ENSZ ECOSOC státust. Ez a kiemelt konzultatív státus feljogosít arra, hogy részt vegyünk az ENSZ civil munkájában és ajánlásokat fogalmazunk meg. Idén májusban ott voltunk New Yorkban az ENSZ Nők Helyzetével Foglalkozó Bizottságának 61. ülésén. Sok hasznos kapcsolatot építettünk hasonló értékrendű civil szervezetekkel – reméljük, hogy a későbbiekben ez gyümölcsözővé is válik.

– *A női egészség és családtervezés kérdésével kiemelten foglalkozott az október eleji torockói Áldás, népszerűség-konferencia is. Önök mire gondolnak, amikor az egészséges életkezdet fontosságára igyekeznek ráirányítani a figyelmet?*

– A szülés a szülő nő életének és családjának kivételes eseménye, amelynek körülményei a gyermek életkezdését és a nő anyává válásának folyamatát, lelki egészségét alapvetően befolyásolják. A szülés kimenetele, a szülést követő, kórházban töltött időszak és a kapott ellátás a szoptatás sikere, vagyis a csecsemő egészsége szempontjából is meghatározó. Az apák kötődését, a család összetartozását, a nők gyermekvállalási kedvét is nagyban befolyásolja a szülés milyensége. A szülés éppúgy misztérium ma, mint ezer évvel ezelőtt. A háborítatlan szülés támogatói szem előtt tartják a tiszteletet a születés csodájával, az anyasággal, vagyis az Élettel szemben. A szülés bizonyítottan akkor zajlik a legnagyobb eséllyel komplikációk nélkül, ha a szülő nő biztonságban érzi magát, ehhez pedig elengedhetetlen a megfelelő körülmények megteremtése, valamint hogy azok a személyek legyenek mellette és lássák el, támogassák, akiket ismer és akikben megbízik. Fontos olyan szülészetek kialakítása, ahol tiszteletben tartják a nők, a gyermekek és a család jogait, támogatják a vajúdás és szülés természetes élettani folyamatát. Az egészséges életkezdetet ez jelenti, továbbá annak az alapelvnek a követése, hogy az édesanya és a kisbaba elválaszthatatlan egységet alkot egymással, érdekeik nem választhatók szét, nem lehet őket külön kezelni.

– *És ez a kötődés kettejük között a továbbiakban erősödik, szélesedik, erősödni-szélesednie kell...*

– A korai kötődés már a születés, szülés előtt, illetve a szül(et)és pillanatában megkezdődik. Elengedhetetlen, hogy a gyermek és az anya elválasztását meggátoljuk az élet első pillanataiban, óráiban, napjaiban. A korai kapcsolat támogatása alapvető fontosságú minden gyermeknél. Az anya és gyermeke közötti bőrkontaktus elősegíti a szülővé válást és az újszülött egészséges fejlődését. Ez ragaszkodást eredményez, ami a biztonságos, szeretetteljes érzelmi kötődés alapja a családokban és a társadalom egészét is szolgálja. Nincs még egy olyan bensőséges egység, mint az anyáé és a gyermeké, születés előtt és után is jó ideig. Amit a gyermek ekkor tanul, az kapcsolatban bontakozó tudás.

Az apa rendszeres, aktív részvétele a gyermek életében – legyen az fiú vagy lány – előrevetíti a szociális viselkedésbeli, pszichológiai és kognitív fejlődés pozitív kimenetelét. Ily módon tehát az anyaság és az apaság nem két elválasztható, jól meghatározható pszichológiai minőséget jelent, de nem is azonos vagy felcserélhető. Átfedik és kiegészítik egymást.

– *Mindezek tükrében vajon milyen megvalósítások határozzák majd meg az ERGO tevékenységét az elkövetkező években?*

– Sikerült Magyarországra hoznunk a TeenSTAR nemzetközi szexuálpedagógiai személyiségfejlesztő programot, amely segítséget nyújt a fiataloknak kérdéseik megválaszolásában, családi kereteken kívül. A TeenSTAR a szexualitást a testi, lelki, szellemi hatások egységeként közelíti meg, és célja, hogy a fiatalok felismerjék a női és férfi termékenység jeleit, megértsék fizikai és érzelmi

hatásait. Mivel a TeenSTAR tanfolyam a pozitív testképen és a termékenységünk nagyra értékelésén alapul, ezért az érési folyamat lépésenként, az életkornak megfelelően érthető meg, és könnyebbé teszi, hogy a személyiség részévé váljon. Így jutnak el a fiatalok a nemi identitásukhoz és készülnek fel a felelősségteljes szexuális életre. A Linzi Egyházmegye például különösen is támogatja a program iskolákba való eljuttatását. A német nyelvű tananyag nagy részét már lefordítottuk. A program keretében 9-től 19 éves korú fiatalokkal foglalkozó oktatókat képzünk. A tanfolyamokat négy korosztályra bontva ajánljuk fiúknak és lányoknak: gyermekeknek 9-től 11 éves korig – itt több szülői találkozót is szervezünk, hogy tájékoztatást adjunk a képzés felépítéséről, témaköreiről és megerősítsük a szülőket a felelősségteljes nevelésben –, 12–14 éves és 15–17 éves fiataloknak, valamint 18 évesnél idősebb fiatal felnőtteknek. A képzés nyílt légköre a szülők és gyermekeik közötti párbeszéd elősegítéséhez is hozzájárul.

Szeretnénk tehát a TeenSTAR-t kiépíteni és megszilárdítani magyar nyelvterületen. Felvidékről, Kárpátaljáról, Délvidékről már eddig is többen bekapcsolódtak, és abban bízunk, hogy a program pozitívumait a közeljövőben erdélyiek is felfedezik. Kifejezetten transznacionális pályázatot nyújtottunk be erre, osztrák, német, szlovákiai és romániai partnerekkel. Ha sikerül a támogatást elnyernünk, az elkövetkező években ez jelenti majd a tevékenységünk legfőbb területét.

Egy másik pályázatunk a miskolci Nőközpont létrehozására irányul, ahová szeretnénk összpontosítani valamennyi ilyen irányú és tartalmú aktivitásunkat.

Addig is 2017. december 4-én Budapesten a Magyar Tudományos Akadémián a The Centre for the Study of New Security Challenges Ltd (UK) szervezettet közösen *Az emberkereskedelem aktuális kérdései, különös figyelemmel a magyar helyzetre* címmel nemzetközi konferenciát szervezünk, amelyre ezúton is hívjuk az érdeklődőket.

Összességében azt mondhatom, hogy a biztonságukért, a megmaradásunkért dolgozunk. Erre pedig nagy szükség van, mert hagyományos értékeink, amelyek az emberiséget és abban nemzetünket eddig a pillanatig megtartották, napjainkban komoly veszélyben forognak.

Árpád szobor köszönti a Rajkára érkezőket

A Pozsony felől Rajkára érkezőket a település szélén Árpád szobra köszönti annak a lakóparknak a szélén, ahol javarészt nemrégiben áttelepült szlovák állampolgárok élnek. Lapunk Kiss Vince polgármestert kereste meg a szoboravatást követően.

– A Millennium idején több emlékművet állítottak a pozsonyi csata emlékére. Dévényben is állt egy 21 m magas obeliszk, tetején egy harcos figurával. Ezt 1921-ben robbantották le a csehszlovákok. De nem ez volt a rajkai emlékműállítás igazi oka – mondta a község polgármestere. Az ötlet dr. Varga László mosonmagyaróvári ügyvédé volt, ő keresett meg, hogy Magyarországon, a lerobbantott emlékműhöz legközelebbi helyen egy szobrot állítsunk, mert ő úgy gondolja, itt lenne az biztonságban. Ezért egy alapítvány létrehozását kezdeményezi. Mi a kezdeményezést támogattuk, az ügy mellé állt dr. Nagy István országgyűlési képviselő, s létrejött az alapítvány. Bevalom, egy kicsit kilátástalannak véltem az ötlet kivitelezését, hisz az egész megvalósítása nagyobb összegbe kerül, mint ahogyan azt az ember gondolná. De sikerült támogatókat szerezni, s az alapítványtevők jelentős összegeket ajánlottak föl, s magánszemélyek is támogatták az ügyet. Az önkormányzat támogatólag állt a dologhoz, a helyszín biztosítása mellett a talapzat költségét állta.

– Ki készítette az emlékművet?

– Bujtás László lébényi szobrász, aki amúgy tanárember is. Mosonszentmiklóson ő faragta a templom előtti téren lévő Szent Miklós szobrot, de másutt is állnak műalkotásai. Azt szerettük volna, ha figurális alkotás készül.

– S hogyan fogadta Rajka közönsége?

– Az itt lakó magyar közösség teljes elismeréssel fogadta.

– S a szlovák?

– Tőlük még nincsen reakció, de

úgy gondolom, semmi kifogásuk nem lehet Árpád szobrával szemben. Sőt, őket is büszkeség kell, hogy eltöltse, hogy olyan településen élnek, ahol ilyen szép köztéri szobor van.

(A pozsonyi csata 907. július 4-e és 7-e közé tehető időpontban zajlott a mai Pozsony alatt. A honfoglalás után a magyar fennhatóság területe nyugat felé megközelítette a Enns folyó vidékét, ezért akart a Keleti Frank Királyság döntő csapást mérni a magyarokra, hogy viaszorítsa őket a korábbi frank területekről. A csata a keleti frank sereg megsemmisítő vereségével végződött, amiben Luitpold bajor herceg és Theotmár salzburgi érsek is elesett. A magyarok újabb területeket nyertek az Enns folyóig, amely 955-ig a magyar határvonal lett.)

A honfoglalás e sorsdöntő csatával fejeződött be, s egyben ez volt az első honvédő háború is. A csatát sokáig nem értékelte jelentőségéhez mérten a hazai történetírás.)

Böröndi Lajos

Hagyományos kulturális fesztivál Nagyfödémesen

A Csemadok Nagyfödémesi Alapszervezete az idén immár tizenkettedik alkalommal rendezte meg többnapos rendezvénysorozatát, amely Mátyusföldi Fesztivál néven került be község kulturális életébe, s melynek célja, hogy négy napon keresztül a legszelebb tömegek kultúra iránti igényét kielégítse.

A fesztivál július 4-én három kiállítás megnyitójával kezdődött. Az első kiállításon a testvértelépülésről, Jánossomorjáról érkezett festőnő, Glázer Kozma Edit festményeit nézhették meg az érdeklődők, melynek a „Jánossomorja fényei” címet adta. A másik kiállításon a másik testvértelépülésről, Csabrendekről érkezett képzőművész, Turcsi Bernadett „Álmok színes mozaikokból” című alkotásait csodálhatták meg. A harmadik kiállítás, amely a szomszéd községben élő és alkotó fényképész Görföl Jenő „Szegények bibliája” című tárlata volt, már kapcsolódott a megnyitót követő könyvbemutatóhoz. A megnyitót a jánossomorjai Rizikó Faktor együttes szereplése tette hangulatosabbá.

Ezt követően került sor a vetítéssel egybekötött könyvbemutatóra, amelyen Görföl Jenő és Kovács László történész közös alkotásával a „Biblia pauperum – Szegények bibliája” című könyvvel ismerkedhettek meg az érdeklődők.

Július 5-én a több mint százéves tájház udvarán régi mesterségekkel, kézműves-foglalkozásokkal és gazdag népművészeti műsorral folytatódott a fesztivál. A foglalkozásokat a jánossomorjai Szilágyi és az alsószei Szomolai házaspár vezették. Az idelátogatók megismerkedhettek a kemencében készült ételekkel is. Nagy sikere volt a kemencés lángosnak, de mindenki megkóstolhatta a „hamuban sült pogácsát”, a perecet és a finom mákos és diós kiflicskét, a nagyfödémesi marhagulyást és a disznótoros káposztát is. A jó hangulathoz hozzájárult a helyi Aranyeső Nyugdíjasklub éneklőcsoportha, a kismácsédi Gyékényes néptáncscsoport, a csabrendeki KID DANCE táncscsoport, Lakatos István cimbalmos és Szalai Tamás ifjú zenész - énekes fellépése is.

A harmadik nap estéjén a rendkívül méltó környezetbe, a Kálvária udvarára invitálták a szervezők a nagyközönséget, ahol az Acapella For You együttes mutatta be csodálatos műsorát „Aki énekel, az kétszer imádkozik” címmel. A szívet-lelket melengető hangversenyt hosszan tartó vastappsal köszönte meg a hálás közönség.

A fesztivál utolsó napját már a felhőtlen szórakozás jellemezte. A kora esti órákban mesedélutánal kedveskedtek a legkisebbeknek a szervezők, melynek főszereplői a mesemondó fesztiválok sikeres szereplői, Stósz Dorina és Csiba Márió, a helyi magyar iskola két kis diákja voltak. Előadásukat kézműves foglalkozások követték, amelyet a Csemadok fiatal tagjai vezettek.

Ezt követően a somorjai Kis Csali néptáncegyüttes önfeledt táncát és játékát láthattuk a szabadtéri színpadon. Utánuk a csabredneki KID DANCE táncegyüttes műsora következett. Az operett világába a Magnólia Trió – Slezák Erika, Csemez Anikó és Cséfalvay Zsolt - műsora kalauzolt el bennünket.

A Komáromi Jókai Színház művészei Benes Ildikó és Póthe István „Ne vessünk, daloljunk” címmel mutatták be szórakoztató műsorukat.

A rendezvénysorozat minden bizonnyal legvonzóbb műsora a népszerű rockénekes, Kovács Koppany „Egy cowboy élete” című koncertje volt, amely pontot tett az idei fesztivál végére.

Szárazné Manczal Erzsébet

Fotók: Németh Tibor

Zsigárd új arca

„Csak az tudja, hogy meddig mentünk, aki azt látta, hogy honnan indultunk el“. (Jókai Mór)

2017. júniusában XXIII. alkalommal rendezték meg a már hagyományos falunapokat Zsigárdon. Megtiszteltetés és egyben nagy kihívás is volt iskolánk diákjainak a helyi önkormányzat felkérése, hogy képiállítást készítsenek falujukról. A gyerekek nagy igyekezettel és szorgalommal készítették a szebbnél szebb képeket. Nemcsak a tanítási órák keretén belül, hanem szabadidejüket is feláldozva készültek erre az eseményre.

Képeikkel bemutatták a falu azon részeit, nevezetességeit, melyek az utóbbi időben újjátáson, javításra mentek keresztül és lencsevégre kapták a közterületeket, valamint az újonnan készült épületeket is. Az általuk készített alkotások ábrázolják a községben történt jelentős változásokat, ezért a kiállítás a „Zsigárd új arca” címet kapta.

A képiállítást megtekintők büszkékké lehettek a helyi alapiskola ügyes diákjaira, akik a szebbnél szebb képeket készítették, másodsorban pedig arra, hogy a községben az utóbbi években ennyi sok változásra, újjátásra került sor.

A diákok munkáját Görföl Jenő úr és Neszméri Tünde segítette, akik időt szakítottak arra, hogy megvalósuljon a kiállítás, valamint köszönet illeti iskolánk igazgatónőjét, Ziacek Adriannát a támogatásért és biztató szavaiért.

Ez a kiállítás számvetés is, hogy az önkormányzat és Baranyay Alajos polgármester úr vezette község honnan indult, eddig milyen utat járt be, milyen eredményeket tudhat magáénak és a jövőbe tekintve, milyen célokat tűz maga elé. További céljaik, vágyaik teljesüléséhez, munkájukhoz kívánunk sok erőt, derűt és jó egészséget. Bízunk abban, hogy egy év múlva találkozunk egy újabb kiállításon, ahol képekkel újabb átalakulásokat, szépítéseket mutathatunk be.

Mesar Andrea pedagógus

Külhoni Magyarságért Díjakat adtak át augusztusban

Az idén tizenegy ember, illetve szervezet kapta meg a Külhoni Magyarságért Díjat, amelynek alapításáról 2011-ben döntött a kormány.

A díj a külhoni magyar közösségek érdekében a közéletben, az oktatásban, a kultúrában, a nemzet örökségének megőrzésében, az egyházi életben, a tudományban a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszervezőségben kiemelkedő tevékenységet végző magyarországi és a külföldi személyeknek és szervezeteknek adományozható.

Az augusztus huszadikát megelőző díjátadáson Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes hangsúlyozta, hogy a Külhoni Magyarságért Díj annak a szimbóluma, hogy elszakíthatatlan egymástól az anyaországi és a külhoni magyarság. Hangsúlyozta: a külhoni magyarság felelős magáért, a többi elszakított nemzetrésért és az egyetemes magyarságért is, míg a magyar államnak az egyetemes magyarság megmaradása érdekében büszkének és erősnek kell lennie, valamint biztosítania kell a forrásokat az identitás megőrzéséhez és gazdaságilag is a támogatnia kell a külhoni magyarságot.

Díjat kapott Zupko Mária (Szlovákia) gyógypedagógus, Vadkerti Imre (Szlovákia) színész-énekes, Verebes Krnács Erika (Szerbia) előadóművész, Pénzes János (Szerbia) szabadkai megyéspüspök, a Nagydobronyi Irgalmas Samaritánus Református Gyermekotthon (Ukrajna), Cár Anna (Szlovénia) tanár, Lengyel Ferenc és Lengyel Melinda (Ausztria) tanár és a venezuelai magyar közösség. A miniszterelnök díjat adományozott továbbá Horváth Annának, Kolozsvár volt alpolgármesterének, Kató Bélának, az Erdélyi Református Egyházkerület püspökének és Tamási Zsolt Józsefnek, a marosvásárhelyi Római Katolikus Teológiai Líceum volt igazgatójának.

Lengyel Ferenc és Lengyel Melinda az idén harminc éves Bécsi Magyar Iskola életében kifejtett pótolhatatlan munkájért kapta az elismerést. Az erdélyi származású, Bécsben élő pedagógus házaspár hosszú évek óta szervezi a Verőfény címen ismert szavalóversenyt, diákjaik a bécsi magyar ünnepek rendszeres résztvevői, ők maguk szoros kapcsolatokat ápolnak a szél-járás folyóirattal, annak munkatársaival.

MTI – Fotó: Botár Gergely (kormany.hu)

Használjuk hitünket, mint a napsugarat!

Szoboravatás Királyfiakarcsán

A felvidéki Királyfiakarcsán az államalapító Szent István király ünnepe alkalmából szobrot avattak a Magyarok Nagyasszonyának tiszteletére. Az ünnepi szónokok Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke és Csáky Pál európai parlamenti képviselő voltak.

Rieger Tibor szobrászművész szívében hálából született meg az elhatározás, hogy egy alkotásával megajándékozza a királyfiakarcsaikat, akik között gyermekkorát töltötte. A szobor Batta György szavával üzeni: „A Magyarok Nagyasszonya eljött közénk, Tündér Ilona földjére, hogy megsegítsen most is, amikor a világ ismét tele van hazugságokkal és fegyverekkel, s egymásra özönlenek a népek. Elhozta a Szent Koronát, Krisztus törvénytábláját, hogy szavak nélkül is elmondhassa: az élő, egy igaz Isten gyermekeként mi is szeretet vagyunk. Az embert a szeretetre való képessége: a hite alakítja. Olyanná válik, amilyen a hite. Gyógyítsuk meg önmagunkért és minden népért mondott imáinkkal a világot, mi magyarok! Használjuk a hitünket, mint a napsugarat!”

A helyi szervezők külön kiemelték és megköszönték Pogány Erzsébetnek, a Szövetség a Közös Célokért igazgatójának, a Szoborbizottság felvidéki társelnökének jelentős szerepvállalását és személyes elhivatottságát a siker érdekében. „Véleményem szerint a Csallóközben az utóbbi évek legjelentősebb közösségi eseménye volt augusztus 19-én, Királyfiakarcsán Rieger Tibor Magyarok Nagyasszonya szobrának felavatása. Elsősorban azért, mert figyelemreméltó Rieger Tibor gesztusa, hogy a gyermekkor boldog éveit idéző kis csallóközi falunak a szobrot ajándékba adta. Másrészt példaértékű az az összefogás, amellyel a szobor bronzba öntését és az ünnepség megszervezését előkészítették a helyi szervezők, magyarországi és felvidéki széleskörű segítséggel – mondta Pogány Erzsébet az átadást követően.

Lezsák Sándor a Magyarok Nagyasszonya Szoborbizottság fővédnöke is volt. Felidézte a szobor elkészüléséhez vezető eseménysort, majd a kereszténység, a keresztény értékrend megtartó erejéről, az egység fontosságáról beszélt. “Nehéz időt élünk, Istenünket becsmérő és tagadó emberáradat özönlik felénk, amelyet tévelygő európai vezetők, gátlástalan pénzváltók, szellemi kufárok hipnotizálnak (...) de ebben a nehéz időben is nyugodt erőt képviselünk, mert hittel valljuk, hogy az egészséges veszélytudat szervezi a történelmi megbékélést szerte a fenyegetett Európában”. – mondta.

Csáky Pál, a Magyar Közösség Pártjának (MKP) európai parlamenti képviselője, a szoborbizottság másik fővédnöke a rendezvényen arról beszélt, hogy a 21. századra a múltban úgy tekintettek az emberek, mint egy olyan korra, amely majd korrektebb viszonyokat hoz az egyéneknek és a közösségnek. Ehelyett – mutatott rá – ennek éppen az ellenkezője történik, megjelentek a félelmek személyes jövőnk, nemzetünk és Európa jövőjét illetően is.

Ebben a helyzetben a gyenge ember megbújik, azok azonban, akik ma a szoboravatón összejöttek, ezt a hozzáállást elutasítják, és azt vallják: nem lehet feladni, felelősséget kell vállalni egymásért, a jövőért, a közösségért, a magyar nemzetért – mondta Csáky Pál.

A Királyfiakarcán felállított Magyarok Nagyasszonya-szobor az első ilyen témájú alkotás, amely a Felvidéken közterületen kapott helyet az országrész újkori történetében. A több mint két méter magas bronzszobor – amely a Földgolyón állva ábrázolja a Szent Koronát kezében tartó Magyarok Nagyasszonyát – a Magyar Örökség-díjas Rieger Tibor szobrászművész alkotása, akit gyökerei a csallóközi faluhoz kötnek, ahol gyermekéveit töltötte. A Magyarok Nagyasszonya Szűz Mária egyik neve, Magyarországgal való különleges kapcsolatára utal, arra, hogy az utód nélkül maradt államalapító Szent István király halálos ágyán Szűz Máriának ajánlotta fel Magyarországot.

Forrás: felvidek.ma, hirek.sk

Sikeres vetélkedő, emlékezetes tanulmányút

Az idei kettős Kodály-évforduló kapcsán a Csemadok Galántai Területi Választmánya és a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társasága által meghirdetett Kodály-műveltségi vetélkedő nyertesei egy különleges tanulmányúton vehettek részt. Kodály Zoltán emlékei nyomában jártak Veszprém-Székesfehérvár-Kecskemét-Budapest útvonalon. A gyerekek nagy örömmel vettek részt ezen a nem mindennapos úton. Vezetőjük, Mézes Rudolf, a Csemadok galántai járási titkára jól felkészült vezetőnek bizonyult. Már az autóbuszban ismertette az útvonalat, elmondta, milyen kötődése volt Kodálynak az adott városhoz, s amikor kiszálltunk a buszból, felkerestük az említett helyeket, értékeket. Első megállónk Veszprém, a királynék városában volt. A kalauzolást Erdélyi Ágnes, a Veszprém Város Vegyeskarának karnagya vállalta. A történelmi városrész nevezetességei mellett egy érdekes szót ismételgetett: hangvilla. A séta során egy hatalmas üvegépülethez értünk, mely modernségével mindenkinek megkapott. A magyarázatból rövidesen megtudtuk, hogy a Hangvilla Veszprém Kulturális Központja, a többfunkciós épület a város lakóinak egyik büszkesége. Körbevezetett minket, majd a színházteremben kipróbáltuk az akusztikát. A csapatok felálltak a színpadra, s közösen elénekelték az “A csitári hegyek alatt...” kezdetű Kodály gyűjtötte népdalt. Kiválóan szólt a rögtönzött kis koncert. Rövid frissítő után megköszönve a kedves kalauzolást és a vendéglátást, folytattuk utunkat Székesfehérvár felé.

Útközben emlékeztette az utazókat Mézes Rudolf a Kodály-módszer bevezetésére, a kezdeti nehézségekre, de a híres Kodály Iskola megindítására is. Kneifel Imre, az Ének-zene Általános Iskola igazgatója mesélt a híres intézményről. Ebéd után Kecskemétre utaztunk. Kodály szülővárosában a

vasútállomás épületén látható az emléktábla, mely a nagy zeneszerző születési helyét jelöli. A város központjában tett séta során csak kapkodtuk a fejünket a sok látnivaló miatt. Kecskemét neve a mai gyerekeknek gyakran a Csiperó Nemzetközi Gyermek- és Ifjúsági Találkozót juttatja az eszükbe. Így a galántai és a szeli gyerekek is örömmel emlegették az egykori eseményeket. A Főtéren a 0 km érdekes kompozíciója, a monumentális Kossuth-szobor, a trianoni emlékmű, a Bartók- és Kodály-emlékművek mind a magyar kultúra és művelődéstörténet gazdag tárházát vonultatták fel a látogató fiatal diákok előtt. A Városháza impozáns épülete, a díszterem lenyűgözte a résztvevőket. A szervezők nem felejtették el a közös főhajtást Farkas Gábor emléke előtt, aki az imént említett Csipero Találkozó megálmodója és évtizedeken keresztül lelkes megvalósítója volt. Az elszállásolás után az esti Kecskemét hangulatát is ízlelgettük. A kellemes nyári esti koncertek után tele szép élményekkel tértünk nyugovóra, hogy másnap folytathassuk tanulmányutunkat Kodály nyomában.

A Kodály által szorgalmazott, majd Ádám Jenő tollából világot látott zeneoktatási módszer lett az alapja a városban alapított ének-zenei általános iskolának, mai nevén a Kodály Iskolának. Ebbe az intézménybe is élmény volt ellátogatni forró nyári napon. A Mester emléke lépten-nyomon szembeötlött. Majd az iskola dísztermében az egyik végzős hallgató kis koncerttel szórakoztatta a jelenlevőket. Sétánkat a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézetben folytattuk. Az ódon kolostor falai közt az 1975 óta működő létesítmény a nagy magyar zeneszerző és zenepedagógus szellemi hagyatékának megőrzésével és munkásságának népszerűsítésével foglalkozik. Angol és magyar nyelvű kurzusokon sajátíthatják el a hallgatók a világ minden tájáról a zeneoktatás magyar módszerét.

A kerengőn a Kodály életét és munkásságát bemutató kiállítást láthattuk, a gyerekek örvendezve fedezték fel az ismert képeket. Jóleső érzés volt látni a műveket teljes valóságukban. Az intézetet díszítő műalkotások közül megcsodáltuk a bejáratnál elhelyezett Kodály portrészobrot, melyet Bor-sos Miklós alkotott, a földszinti Kodály kiállításnál látható faliszőnyeg Fürtös Ilona műve, melyet a Psalmus Hungaricus ihletésére készített. A zeneteremben szintén énekeltünk egyet, hogy kipróbáljuk az akusztikát. A délelőtt folyamán még ellátogattunk a Cifrapalotába, mely az ismert gyermekdalt juttatja eszünkbe. Azonban ez az elnevezés kicsit megtévesztő, mert ami bent fogadott minket, az egészen más volt. A szecessziós épület a 2004-ben történt felújítás után a magyar festészet bemutatá-

sára törekszik, az időszakos kiállítások pedig a történelem fontos eseményeinek állítanak emléket. A zsúfolt programból nehéz lett volna kihagyni a Bozsó Gyűjteményt, egyrészt az épület történelmi értéke miatt. Vezetőnk elmondta, hogy a fiatal Klapka György, Komárom egykori védője ebben a házban nevelkedett. A későbbi tulajdonos, Bozsó János festőművész hagyatéka lenyűgözte a csoportot. A szépen restaurált lakóházban a magyar néprajz tárgyi emlékeit néztük meg. Cserépedények, faragott, festett kelengyészládák, székek, díszes munkaeszközök, borotvatokok is helyet kaptak a kiállításon. A bátrabbak az utóbbiakat megpróbálták kinyitni, a nem kis kezűgyességet igénylő borotvatok ravasz megoldással nyílt. Ügyes kézművesmunka. Az újabb épületszárnyban láthatóak az európai iparművészet műtárgyaiból kialakított termék. Érdekes volt a Szinnyi-Merse Pál alkotásait eredetiben látni. Miután elfogyasztottuk az ebédet, kis pihenő után Budapestre indultunk. Körutunkat a Kodály Emlékmúzeumban folytattuk, ahol Kodály Zoltánné Péczely Sarolta fogadott bennünket. Megmutatta a múzeumot, elmesélte, miként dolgozott a Mester, láthattuk a hatalmas könyvtárat, az erdélyi szótteseket, a sok szép emléket, melyeket útjai során kapott. A harmadik szobában pedig a kiadványok, kották voltak kiállítva. Az alagsori koncertteremben elénekeltünk néhány zóboralji népdalt, majd közös képet készítettünk. A megvendégelés után megköszöntük a lehetőséget, s élményekkel tele elbúcsúztunk vendéglátónktól, aki látva a lelkes csapatot, örömmel érzékelte, hogy Kodály hagyatéka a határokon túl is ismert és nem fog elveszni, míg a magyar iskolákban a magyar népdal zengeni fog.

Tartalmas és érdekes tanulmányúton vehettünk részt. Témája szerint Kodály és a magyar népzene lett volna, de a magyar irodalom és történelem nagyszerű alakjaival és azok műveivel is találkoztunk. A két nap alatt nemcsak a népdalok színesítették a programot, hanem a sok új ember, aki segített nekünk még jobban megismerni művelődéstörténetünk egy nagyobb szeletjét, a modern magyar zene egyik kiemelkedő alakjának életét. Köszönet Mézes Rudolfnak és Szalay Szilviának, valamint Kazán Józsefnek és Stirber Lajosnak a hasznos tanulmányúrt.

Mészáros Magdolna

„Maradj lámpás!”

Ezt kéri tisztelői a hetvenéves Vencser László teológus-igazgatótól

Vencser László morálteológus, a gyulafehérvári Hittudományi Főiskola volt tanára és vicerektora, az ausztriai idegen nyelvű lelkésziségek országos igazgatója számára az idei esztendő több, a hetvenedik születésnapjával összefüggő program kísért. Ezek némelyikét maga szervezte – szülőfalujában, Ditróban bemutatott hálaadó szentmiséjére a meghívást százhusz paptársa és hívek százai fogadták el –, további alkalmakról tudomása volt, és akadtak olyan köszöntésformák is, amelyek nem kis meglepetést szereztek számára, mint például a kolozsvári Verbum Kiadó negyvenhét személyes hangú köszöntést csokorba foglaló kötete. Ausztria- és Erdély-szerte bármerre járt, a közösségek mindenütt hálájukat fejezték ki gondoskodó szeretetért, és azt kérték tőle, maradjon továbbra is „lámpás” az erdélyi és a külföldi magyarság egésze számára.

Vencser László 1947. június 17-én született Székelyföldön, Ditróban. Hetvenedik születésnapjára idejekorán megkezdte a felkészülést: elhatározta, hogy ez alkalomból ő fogja megajándékozni híveit, tisztelőit és minden érdeklődőt egy új, az alkalomra összeállított könyvkiadvánnyal. Az *Értékeink útján – Szentbeszéd, előadások, írások* című kötet, melynek lapjaira hetvenet válogatott az elmúlt hét évben keletkező szellemi termékeiből, már javában készült, amikor elhangzottak az első köszöntőszavak: lakóvárosában, Linzben a felső-ausztriai magyarok – akikhez burgenlandiak és bécsiek is csatlakoztak – március 5-én a Jó Pásztor-templomban elsőként gratuláltak az ünnepeltnek közelgő

kerek születésnapja alkalmából. Szentmise után a Márton Árpád és Ne-felejts Néptáncgyűttesek jelenlévő tagjai székelypénviselőben énekelték el – a hívekkel együtt, az előre kiosztott szövegek alapján – Vencser atya kedvenc énekét, az *Elindultam szép hazámból* előzetesen átírt, *Elindultam szép Ditróból* kezdetű, személyre szabott változatát, majd az *Ároni áldást*. A csíkkarcfalvi születésű Kiss Irénke és a korondi születésű Kristály Márta saját verssel is köszöntötték az ünnepeltet, az agapéról pedig természetesen a születésnap torta sem hiányzott.

Ezt a jelképes tortát legközelebb május közepén szelték fel a jókívánságaikat megfogalmazók: ezúttal Vencser László bécsi és ausztriai munkatársai, akikhez hatnapos tanulmányútjuk során Erdély-szerte megannyi szíves vendéglátó csatlakozott. Május 15-én a nagyváradi székesegyházban ünnepelt szentmisén a főcelebráns Böcskei László megyéspüspök is köszöntötte volt tanárát, május 17-én pedig Ditróban a szentmisén és az azt követő élőzenés díszbédén mások mellett Baróti László plébános, Puskás Elemér polgármester és Fazakas Szilárd alpolgármester is együtt ünnepelte a község szülöttét az átutazó ausztriai csoport tagjaival. Május 19-én Gyulafehérváron a székesegyházban Jakubinyi György érsek is szívélyes szavakkal köszöntötte „testvérét és barátját” a kerek születésnap alkalmából.

A figyelmesség ilyen jelei után az idő lassan átfordult júniusba. Annak tizenhetedik napján délelőtt olyan helyszínre hívta Vencser László legszűkebb hozzátartozóit és barátait, ahol a legközelebb állhatott az Éghez: Csíksomlyóra. Születése órájában ott, a kegytemplomban, a Szűzanya lábainál akart hálát adni meghitten, alig néhányadmagával az elmúlt hetven évért. Megindító pillanatok után, akárcsak hetven évvel ezelőtt, most is sűrűn hullani kezdtek az esőcseppek, így kísérve át a kis csoportot az egyik legnagyobb Vencser-alkotás, a Jakab Antal Ház falai közé, hogy ott a finom falatok előtt poharak is koccanjának az ünnepelt tiszteletére.

Mindeközben nagy volt a sürgés-forgás Ditróban, a szülőfaluban, hiszen három nap múlva vendégek százait várták a világ különböző irányából. A jubiláns tudniillik még az év elején külön-külön levelet küldött igen sok címzettnek ezzel a tartalommal: „*Szeretettel hívom és várom volt tanítványaimat, paptestvéreimet, rokonaimat és barátaimat, falusfeleimet és kedves ismerőseimet a hetven évemért bemutatandó koncelebrációs hálaadó szentmisére, amelyen köszönetet mondok Istennek és embereknek az elmúlt hét évtizedben kapott kegyelmekért, ajándékokért...*” A meghívást a megszólítottak nagy többsége elfogadta.

Köszönjük, hogy vagy nekünk!

A gyulafehérvári, szatmári, nagyváradai és temesvári egyházmegyékből, Csángóföldről, Felvidékről, Magyarországról, Ausztriából és Németországból nem kevesebb, mint százhusz pap érkezett s mellettük hívek több száza is jelen volt ez év június 20-án Ditróban a Jézus Szíve-nagytemplomban, hogy csatlakozzék a Linzből hazaérkező Vencser László hálaadásához a hetvenedik születésnapja alkalmából szülőfalujában bemutatott és az Erdélyi Mária Rádió által élő egyenes adásban közvetített szentmisén.

Az ünnepi pillanatokban Tempfli Imre egyháztörténész, egyházi író, stuttgarti magyar plébános Albrecht Dürer *Imádkozó kezek* című alkotására épített szentbeszédében elmondta: Vencser László életében is fontos szerepet játszottak a kezek, a pappá szentelése pillanatában éppúgy, mint azelőtt és azután a tanulás, majd a papi hivatás teljesítése alatt, a gyulafehérvári vicerektori munkájához kapcsolódó megvalósítások és az ausztriai igazgatói beosztásával járó sok szervezőmunka során. A szónok kitért arra is, hogy a papi élet áldozatokkal jár, s ezek közül Vencser László életében talán a szülőföld elhagyása volt a legnagyobb, de ő Istenbe kapaszkodva vállalta a nehézségeket, s noha immár huszonhat éve Ausztriában él, lélekben és tettekben szülőföldjén is jelen maradt.

A szentmise végén Csibi Krisztina, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Magyarország Háza igazgatója – aki bukovinai székelyként és kisdorogiként a Bukovinai Székelyek Országos Szövetségét és a Kisdorogért Egyesületet is képviselte – elmondta: ismeretségük Vencser Lászlóval nem túl régi, de a kapcsolat közöttük talán több mint negyed évezredes. A bukovinai székelyek leszármazottaiként ugyanis a családjuk eredetét a név alapján a leírások Gyergyószékhez, közelebbről Gyergyóditróhoz kötik. *„Ez alapján őseink valaha akár ismerhették egymást, én szentül hiszem, hogy rokoni szálak is fűznek bennünket egymáshoz”* – mondta a díszvendég, majd tolmácsolta az ünnepeltnek Potápi Árpád János üzenetét. *„A szülőföld szeretete, a közösségért vállalt cselekedetek a megpróbáltatások idején, a nehézségekben, bizonytalan időkben is megtántoríthatatlan hűség szemtanúi lehetünk, ha életén végignézzünk. Köszönjük a példát, köszönjük a döntés földi megtapasztalásait. Isten éltesse sokáig, köszönjük hűségét szolgálatához, és hogy mintaként tekinthet Önre a jelen és a jövő generáció”* – fogalmazott levelében a nemzetpolitikáért felelős államtitkár.

Szólláth Tibor, Hajdúnánás polgármestere az egész hajdúság, de főként városa üdvözlétét hozta magával. *„Köszönöm azt az elmúlt években megtapasztalt odahajolást hozzánk, amellyel megtiszteltél, Tanár úr, bennünket”* – mondta a városvezető, majd így folytatta: *„Köszönöm református magyarként is ezt a hetven évet és azt a negyvenhat évet, amelyet a papságban eltöltöttél. Azt kívánom, hogy maradj lámpás az erdélyi, a Kárpát-medencei és a diaszpórában élő magyar testvéreink számára!”*

Puskás Elemér, Ditró polgármestere így fogalmazott: *„Van egy ember, akire mindig számíthatunk, és nem egyszerűen csak támaszkodhatunk a barátságára, hanem megerősítést is kaphatunk tőle a harcban éppúgy, mint a kétségeinkben. És szövetségest találunk benne mindig, ha össze kell esküdni a jóra. Vencser László, aki ennyi év után is rendületlen hittel és alázattal szolgálod az egyházat, hazádat, népedet, szerető híveidet, kívánjuk, hogy a Jóisten adjon még erőt, egészséget, kitartást az elkövetkezendő évekre is. Köszönjük, hogy vagy nekünk!”*

A község első emberének szavai után a Gyulafehérvári Főegyházmegye volt Caritas-, majd gazdasági igazgatója, jelenlegi petrozsényi plébános, Szász János, valamint Szőcs Csaba, a kolozsvári Verbum Kiadó igazgatója lépett a mikrofonhoz. Elmondták, hogy ők virág helyett egy ünnepi kötettel jöttek a barátjukat köszönteni. Szász János kezdeményezésére ugyanis *Távol és közel – A hetvenéves Vencser László köszöntése* címmel született egy könyvkiadvány, amelynek lapjain paptársak, egykori tanítványok, barátok és tisztelők – Vencser László születési éve, 1947 nyomán összesen negyvenheten – személyes hangú sorokkal köszöntik az ünnepeltet. Az előszó és a negyvenhét szerző nevének felolvasása után Szőcs Csaba a megjelent ötszáz példányból nyomban átadott hetvenet a meglepett jubilánsnak.

A következő pillanatokban egy költemény is elhangzott a szerző Ferencz Imre papköltő jóvoltából, majd a ditrói egyházközség adta át jókívánságait a helyi egyháztanács nevében.

Vencser László végül arra kérte paptestvéreit, hogy – Sütő András szavaira utalva – legyenek égtartó emberek, ez ugyanis szerintem nemcsak a közszereplők feladata. *„Tartanunk kell az egeket, hogy ne omoljanak híveinkre, népeinkre, nemzetünkre. Legyünk igazi égtartó emberek. Ne várjuk, hogy ezt helyettünk mások tegyék meg, hanem tegyük oda vállainkat, és ne engedjük az eget ránk omlani. Így találkozunk itt Ditróban ebben a templomban, ha Isten éltet, négy év múlva, 2021 szeptemberében, aranymisém alkalmával, és hálálkodva elmondhassuk majd: az omló egek nem borultak ránk, nem temettek maguk alá, mert mi teljesítettük feladatainkat”* – fogalmazott az ünnepelt, aki éppen ilyen égtartó ember.

Vallották ezt mindazok is, akik a szakadó eső ellenére zsúfolásig megtöltötték június 23-án a ditrói Idősek Klubja mintegy százszemélyes nagytermét, hogy ők is átadják virágaikat az ünnepeltnek, ők is elénekeljék neki az *Elindultam szép Ditróból* átiratot és ők is megismerjék közelebbről a frissen megjelent két ünnepi kötetet.

Így kamatoztatja talentumait

A ditrói élményekből Vencser László még fel sem ocsúdott, amikor pár nap múltán, június 25-én, vasárnap reggel, Keresztes Zoltán plébános meghívására, teljesen „gyanútlanul” megjelent Gyergyószentmiklóson a Szent István-templom oltáránál. A szentmise alatt nem történt semmi szokatlan, a végén azonban előkerült egy virágcsokor, felhangzott egy szép köszöntőbeszéd Bajkó Tibor egyháztanács-elnök tolmácsolásában és felzúgott nagy taps is – mindez a plébániaközösség ajándéka-ként a hetvenéves Vencser Lászlónak.

Igazán boldog lehet az, akit ennyire szeretnek, tisztelnek, becsülnék – tűnődhetünk el végighordozva tekintetünket a vázolt eseményeken, de az eseményeknek itt még nincs vége.

Vencser László, falusfele, Balázs Ferenc plébános meghívására június 28-án Marosvásárhelyre utazott, hogy a Szent Kozma és Damján Plébánián nemrég megnyitott Jakab Antal Kulturális Központban a névadó püspökhöz fűződő személyes emlékeiről beszéljen az érdeklődőknek. Előadása után újabb meglepetés-pillanatok következtek: a mikrofonhoz lépett Danguly Berta, az Árpád-házi Szent Margit Nőszövetség elnöke, és többek között ezeket mondta: *„Nagyra becsült Vencser László professzor úr azokat a talentumait kamatoztatja egész papi életében, amelyeket hetven évvel ezelőtt kapott a Jóistentől. Először Gyulafehérváron neveli a rábízott fiatalokat, oktatja és készíti a nehéz, rögzös, mégis szép útjaikra. Missziót teljesít, amikor velünk is igyekszik megismertetni Jakab Antal püspök életét, munkásságát abból a nehéz korszakból, amikor bűn volt Istenről még beszélni is. Köszönjük előadását, köszönjük a törődést az erdélyi magyarok iránt, és azt a küldetést, amit immár negyvenhat éve teljesít. Gyulafehérvár után az élet külföldre küldte. Hívta az Úr ott is hirdetni Krisztus gondoskodó szeretetét. Professzor úr, Ön, aki a Jézus szentséges szívéből kapta a szeretetet, abból osztogat itthon és a távolban élő testvéreinknek. Biztatja őket, hogy az ő szívéből se fogyjon ki soha a szeretet, a piros, fehér és zöld színek, nemzeti szimbólumok tisztelete, a nemzeti öntudat, de elsősorban a hit és a remény. Istennek adunk hálát a Professzor úr hetven évéért, talentumaiért, gondoskodó szeretetért. ...”*

Ezeket a szavakat, gondolatokat vihette haza magával Vencser László Ausztriába. A linzi belvárosi osztrák plébánia közössége, ahová szolgálatával több mint két évtizede besegít, július 9-én szervezett neki születésnap találkozót, és természetesen köszöntötte őt a Linzi Egyházmegye idegen nyelvű pasztorációjáért felelős szakosztálya is, amelyet 1991 óta vezet.

Bécs: pappá szentelési évfordulóval egybekötve

Vencser Lászlót Bécsbe is ünneplésre hívták ott élő barátai: Wurst Erzsébet, a Kaláka-Club elnöke és Varga János, a Pázmáneum rektora. Szeptember 16-án az intézet kápolnájában a házigazdával és Pál László kismartoni püspöki vikáriussal celebrált szentmisén az ünnepelt egyúttal pappá szentelésé-

nek (1971. szeptember 12.) 46. évfordulójáról is megemlékezett, majd a díszteremben – e sorok írójának kérdéseire válaszolva – a születésnapjára megjelent két kötetről beszélt az érdeklődőknek. A rendezvényen, amely egyúttal a XI. Ars Sacra Fesztivál bécsi nyitóeseménye volt, a könyvekből Cseh Csaba, a Kőrösi Csoma Sándor Program új bécsi ösztöndíjasa olvasott fel részleteket.

Egy héttel később, szeptember 24-én Linzben a félévszázados múltra visszatekintő népek vasárnapját ünnepelték a *Mariendombban*, több száz különféle nemzetiségű hívő részvételével. Szentmise végén, az áldás előtt Manfred Scheuer püspök, a Linzi Egyházmegye főpásztora szívélyes köszöntőszavakat intézett Vencser Lászlóhoz, és a domban felzúgott a taps...

Varga Gabriella (Fotó: Laczkó Sándor)

A kecskeméti Csiperósok Zsigárdon

Tavaly Kecskemét adott otthont az Európa Jövője Nemzetközi Gyermekek- és Ifjúsági Találkozó-nak, a Csiperónak. Ott a Felvidéket és egyben Szlovákiát a Zsigárdi Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola képviselte. A zsigárdiak vendéglátói a Kecskeméti Református Általános Iskola tanulói voltak.

2017 júniusában mi fogadtuk Zsigárdon a kecskeméti gyerekeket. Komáromba utaztunk és vendégeinket a Révkomáromi erőd előtt vártuk. A zsigárdi és kecskeméti gyerekek barátokként üdvözölték egymást. Vass Laura, a Csemadok Komáromi Területi Választmányának titkára és idegenvezető segítségével megtekintettük a Révkomáromi erődöt. Városnéző körutunkat a Klapka téren át az Európa-udvarban folytattuk. Az esti órákban érkezünk meg Zsigárdra. Az iskola ebédlőjében elfogyasztott vacsora után családoknál szállásoltuk el a kecskeméti gyerekeket. Másnap a deáki románkori templomban Hajdú Irén nyugdíjas pedagógus avatott be a templom rejtelseibe. Ezt követően a galántai Honismereti Múzeumba vezetett utunk, innen elsétáltunk a Kodály emlékműhöz. Ebéd után látogatást tettünk a zsigárdi Kolozsi ranchra. Friss pogácsával és almalével fogadtak bennünket. Kolozsi János hintót, sétakocsizást és ízletes vacsorát biztosított számunkra. Este a zsigárdi kultúrházban a kecskeméti gyerekek pünkösdlő műsora után iskolánk színjátszó csoportja A dzsungel könyve c. színdarabbal lépett színpadra, amit Varga Lilla tanító néni tanított be. Remekül szórakoztunk.

Ittlétük harmadik napján elvittük vendégeinket a kis falunk szívében található Kaszás Attila tájházba. Tíz órakor Sípos Dávid, Vadkerti Imre és Zsabka Attila zenés műsorát néztük meg a helyi kultúrházban. Az előadásra meghívtuk az óvodásokat, a szlovák- és királyrévi iskola tanulóit is. Ebéd után a Kocsis-csárdában fagyalattal kedveskedtek nekünk. Délután a gyerekek nagy öröme az Aranykárász-tavon kajakoztunk és kenuztunk. Ez igazi kikapcsolódást és pihenést jelentett számunkra az idilli, nyugodt környezetben. Nem mindennapi élményben volt részünk. Míg Takács Zoltán a NaturAqua polgári társulat elnöke és édesanyja a bográcsgulyást főzték, a gyerekek lubickolhattak a családi medencékben.

Pozsonyba is elvittük vendégeinket és a vendégfogadó zsigárdi gyermekeket. Megtekintettük a város főbb történelmi nevezetességeit, a várat, a Koronázó templomot. Megcsodáltuk a Mihály-kapu, az Academia Istropolitana, a Prímás palota, a Vigadó, a Nemzeti Színház épülettömbjeit, összekötve egy rövid történelmi visszatekintéssel. Az ízletes ebédet a Duna Utcai Magyar Tannyelvű Alapiskola és Gimnázium ebédlőjében fogyasztottuk el. Szép, tartalmas napunk volt.

A hét vége felé, pénteken gyermeknapot tartottunk az alapiskola udvarán. Zsibongott az udvar:

sorakoztak a rendőr-, mentő- és tűzoltóautók. Volt rendőrautózás, ismerkedés a rendőr- és tűzoltóautó felszerelésével, elsősegélynyújtás bemutatása. Pintér Gábor négykerekű járművön motoroztatta a gyerekeket. Hatalmas sikoltozás volt, amikor a tűzoltóautók a gyerekek közé vizet spricceltek.

Este a Zsigárdi Kulturális és Információs Központba vittük vendégeinket, ahol jótékonysági gálán megemlékeztünk Kaszás Attila halálának 10.évfordulójáról. A nívós gálán neves magyarországi és felvidéki művészek léptek színpadra.

Szombaton a bősi vízierőműhöz kirándultunk és egy lebilincselő hajóutazáson vettünk részt a zsilipkamrákon keresztül. A kilátótoronyból páratlan panoráma nyílt a Dunára, a zsilipkamrákra és a környékre. Ez a nap szintén maradandó élményt nyújtott számunkra.

Vasárnap kecskeméti vendégeink részt vettek az istentiszteleten a református templomban. A fogadó családnál elfogyasztott ebéd után az iskola előtti téren gyülekeztünk és könnyes szemmel vettünk búcsút kecskeméti barátainktól.

Ziacek Adrianna

Szenczi Molnár Albertre emlékeztek

Október 6-án hivatalosan is kezdetét vette a Szenczi Molnár Albert Napok idei, sorrendben a negyvennyolcadik rendezvénysorozata. A költő, zsoltárfordító szobránál tartott ünnepségen Neszméry Előd Bódás János Zsoltáros prédikátor című versével adózott a város szülötte emlékének. Az ünnepi szónok az idén Fazekas László református püspök volt.

Fazekas László Szenczi Molnár Albert nagyságát méltatta beszédében. A püspök történelmi kitekintőjében elmondta, hogy a tudós korában *„Magyarország tartja pajzsként a hátát a török előtt a nyugat számára. Itt láthatunk egy olyan kapcsolódást korunkkal, amely figyelmünket önkéntelenül arra irányítja, hogy észrevegyük, amit a bibliai prédikátor mond: Nincs semmi új a nap alatt. Csak figyeljünk oda az élet tanítómesterére, a történelemre, s az Isten kegyelme által munkált lehetőségeinkre, és azonnal világossá válik számunkra az út, amelyen haladnunk kell”* – mondta. Fazekas László beszéde után a civilszervezetek, oktatási intézmények és a pártok képviselői elhelyezték az emlékezés virágait, majd a rendezvény a művelődési házban folytatódott.

A művelődési házban a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa adott hangversenyt. Az 1964-ben alakult kórus felvidéki magyar pedagógusokból áll. Jelenlegi művészeti vezetőjük Józsa Mónika. Műsorukat a reformáció ötszázadik évfordulójának tiszteletére készített lemezükből válogatták.

Kanyó Ervin vajdasági grafikusművész kiállítása *Az aranykor vége* címmel a hangverseny után nyílt meg a művelődési ház kiállítótermeiben. Dudás Károly a kiállítás megnyitóján elmondta, évekig volt a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség, a Csemadok testvérszervezetének elnöke, így külön öröm számára, hogy olyan értékeket is közvetíthet a felvidéki magyarságnak, mint Kanyó Ervin alkotásai.

Bedi Katalin esztéta, a Petőfi Sándor Program ösztöndíjasa szerint Kanyó Ervin névtelen városokba kalauzol, 19. századi szecessziós épületeket látunk az alkotásokon. Kanyó Ervin nem fest embereket, csak árnyakat, amelyek varázslatosabbá teszik a képeket, amelyeken megjelenik az idő, az elmúlás is.

Nagy érdeklődés övezte a megnyitót megelőzően október ötödikén Dudás Károly vajdasági író, újságíró, politikus könyvbemutatóját a szenci Városi Múzeumban. Dudás Károlynak nemrégiben jelent meg a *Nem éltünk gyöngyszigeten* című könyve, melyben az elmúlt évtizedek eseményeiről ír. Ezzel kapcsolatosan megjegyezte: nemcsak a vajdaságiak, hanem a felvidékiek sem éltek gyöngyszigeten, példaként a kitelepítés és a vajdasági tömegmészárlások borzalmait említette.

Neszméri Tünde

Emlékpróba

Bő egy éve tartom táskámban Péntek Imre Emlékpróba című kötetét, s alig akad olyan nap, hogy egy-egy verset el ne olvassék. Korábban gyorsan átolvastam a kapott versesköteteket, aztán hosszú idő után nyúltam újra fel értük a polcra, hogy egy-egy belém ragadt sor után újra a teljes verset élvezzem.

Az Emlékpróba nem ilyen kötet. Nyugtalanít, megszólít, önvizsgálatra készítet, a lezárt, lepecsételt magán-és közmúlt újragondolására. Pedig sokat segít a máskor át is alig olvasott fülszöveg, Zsille Gábor remek kis tanulmánya, amely rávilágít arra, hogy az átrostált idő hordalékai között mindig található valami a ma embere számára.

Az első ciklus – Történelmi mező(ny) – az alászállás, Zrínyi dilemmái Kanizsa sikertelen ostroma után, s Mindszenty letartóztatása előtti és utáni gondolatai kerestetik velünk arra az örök kérdésre a választ, amelyet a XIX. század nagyjai is kerestek, s amelyre pontos válasz soha nem lelhető. Hogy mi dolgunk a világon? És, hogy van-e valami rejtett értelme annak a létezésnek, amely több igazodásnál, sodródásnál? Miközben Péntek Imrével együtt is tudjuk, hogy kell lennie, szeretnénk pontos bizonyosságot kapni róla.

Az Isten foglya az a vers, amitől nem szabadul az ember. Mintha Péntek Imre is olvasta volna Mindszenty levelezését az amerikai követségről, amelyet nemrégiben adott ki a Veritas Történetkutató Intézet. Amelyből egy végtelenül tiszta, a nem embernek való világba taszított ember megőrzött hite és tisztasága ragyog ki. Ha lehetne még – akárcsak hobbiból – az elmúlt ötven év szép verseit összeválogatni, az első tíz között szerepelne az isten foglya. „Ha nem szólhatnék, akkor is, / Uram, ígédet hirdetem, / nem lehet rabbá tenni azt, / akin nem fog a félelem. / Pásztor, nyáj nélkül, így halok meg, / nincs ennél fájdalom nagyobb, / de zárhatnak engem bárhová – / Uram, a te foglyod vagyok.”

Péntek Imre, aki sokszor menekült a vershez az elmúlt fél évszázad alatt szerkesztői tevékenysége, az ipar lélekrontó gondoljai elől, mindent tud a versről, legyen az akár kötött, akár szabadon áradó. Azt is tudja, amit sors-és kortársai közül nem sokan, hogy a szabadvers kötöttségei milyen veszélyekkel járnak. Hogy a személyiség hitelesíti a gondolatokat, hogy a habarcs, a lélek.

Számomra a látszólag könnyedén fogalmazott szonettjei is olyan súlyosak, mint akár több oldalas prózaversei. Gondolok itt a dikta-túránk tizennégy sorára, vagy akár a kötetzáró szonettre, a Nyűgös vendégre. Amelyben visszakanyarodunk az alapgondolathoz: „Csak érteném, mit kezdesz s végzel / azzal is, hogy megszülettem ...”

(Péntek Imre: *Emlékpróba*, Magyar Napló Kiadó, 2015.)

Böröndi Lajos

Orosz fegyverekkel Ferenc Józsefért

Nem csupán komoly történelmi munka, megkerülhetetlen tanulmánygyűjtemény Rosonczy Ildikó az Orosz fegyverekkel Ferenc Józsefért című könyve az 1849-es beavatkozásáról, hanem érdekes, a kor hangulatát, annak emberi oldalát is bemutató könyv.

Talán azért is fontos ezt hangsúlyozni, mert a magyar szabadságharc bukásáról meglehetősen sematikus elképzelése van a közembernek, s nem igazán rögzült az a tény, hogy e beavatkozás nélkül más irányt vehetett volna a magyar történelem. S hogy az orosz szerepvállalás nélkül a bukás elkerülhető lett volna.

Rosonczy Ildikó a Klebelsberg-ösztöndíjnak köszönhetően kutathatott Moszkvában az Oroszországi Hadtörténeti Levéltárban, s vethetett össze dokumentumokat, nyílt lehetősége olyan tényeket feltárni, amelyek ismeretlenek voltak eddig. A feltáratlanság oka volt egyrészt a szovjet levéltárak anyagához való hozzá nem férés, másrészt az akarat hiánya is. Hisz a marxista történetírás igyekezett ugyanúgy jelentéktelennek beállítani az orosz intervenciót, mint ahogyan annak győzelmét ki-sajátítani.

A kéretlen recezenst leginkább Panyutyin hadosztályának sorsa fogta meg, amely az osztrák főváros megsegítésére indult el, de oda végül éppen az osztrákok ijedt felismerése miatt nem vonulhatott be: a birodalom roppant gyengeségét jelezte volna orosz katonák masírozása a császárvárosban.

E fejezet kapcsán érdemes megjegyezni, hogy külön értéke a könyveknek a korhangulat feljegyzések, levelek, újságcikkek általi érzékelése, a vasút szerepének hangsúlyozása, s logisztika rejtelmibe való bepillantás. Végig úgy érzi az olvasó, hogy orosz oldalról részese a történetnek, szláv lélekkel követi az eseményeket. Látja, hogy esélye sincs a magyar győzelemnek, de az orosz lélek elismerése mégis tetten érhető a magyarokkal szemben. Az ellenfél haditetteinek elismerése egyértelmű.

Finoman érzékelteti a szerző a szövetségesek közti fenntartásokat, az orosz cár nagyhatalmi játszmáit, s fenntartásait az osztrákokkal szemben.

A segesvári ütközet feldolgozása külön kiemelendő, s a szerző tudja, hogy az olvasó e településnév kapcsán Petőfire asszociál, s talán ezért is zárja a könyvet az Oroszországi hadifogságban című fejezettel. Ebből megtudhatjuk azt, hogy az oroszok tartották magukat az osztrákokkal kötött hadifogoly egyezményhez. S azt is, hogy milyen kényes kérdés volt a lengyel származású – orosz állampolgárságú foglyok sorsa. S érezzük, hogy ezt a hadjáratot is finom szálakkal átszövi a lengyel-orosz „ellentét”, míg a másik oldalról a szláv összetartozás élménye is megfogalmazódik. Az ettől való osztrák félelem is tetten érhető.

Rosonczy Ildikó a fogolykérdés alapján leszögezi: „I. Miklós hadserege nem vitt magával magyar foglyokat.” S azt is hangsúlyozza, hogy a közelmúltban a Szovjetunióba hurcolt, málenkij robotra kényszerített tömegek és az 1849-es beavatkozás következtében hadifogságba kerültek sorsa nem mosható össze. Az oroszok tartották magukat az 1849. június 10-i megállapodáshoz a foglyok átadására vonatkozólag. S az orosz adminisztráció olyan jól működött, hogy mindenkit lenyomoztak, s az osztrák alattvalókat átadták az osztrák hatóságoknak.

A szerző egyetlen Oroszországba elhurcolt hadifogolyról tud, Szydłpwskiról, aki lengyel anyanyelvűként állította magáról, hogy orosz alattvaló. Az orosz hatóságok róla is kiderítették, hogy állítása megkérdőjelezhető. Petőfi tehát nem eshetett orosz hadifogságba, ha akarta volna, akkor sem állíthatta volna magáról, hogy lengyel. Az orosz adminisztráció leleplezte volna.

„Remélhetőleg mára pont került ennek a minden alapot nélkülöző botránykrónikának a végére, amely ráadásul egy anyanyelvét, hitét, elveit és hazáját megtagadó Petőfit kívánt elénk példaképként állítani.” – írja a szerző.

A tanulmánykötet kötelező olvasmány minden, a kor iránt érdeklődő számára. Izgalmas, érdekes kortörténet, amely átrajzolja eddigi ismereteinket a bukásról, amelyet nevezhetünk akár dicsőségesnek is, de heroikus küzdelem utáninak mindenképpen.

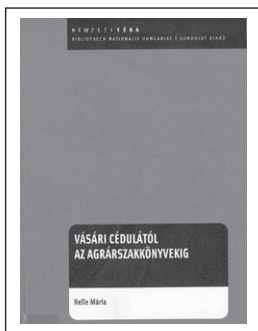
(Rosonczy Ildikó: *Orosz fegyverekkel Ferenc Józsefért, Tanulmányok I. Miklós 1849-es Magyarországi beavatkozásáról. Magyar Napló, Budapest, 2016.*)

Böröndi Lajos

A magyaróvári Czéh nyomda története

„... hogy szegény magyar népeink is kapjanak mulattatót szájok íze szerint, ...”

A fenti idézet Czéh Sándor (1813-1883) magyaróvári nyomdász leveléből való, amit Ipolyi Arnoldnak (1823-1886), a neves művészet- és művelődéstörténészhez írt. Hogy ki volt ő, aki olvasóként tekintett még az egyszerű népfaira is, azt Helle Mária új könyvéből tudhatjuk meg. Helle Mária, családi kötődése okán is több évtizede foglalkozik Magyaróvár első nyomdájának történetével. 1998-ban jelent meg az az igényes kiállítású kötete, amiben az 1836-1875 között készült kiadványokat kutatta fel és mutatatta be a nyomda illusztrációs mintakönyvének felhasználásával. Mindehhez bevezető tanulmányt is írt a nyomda történetéről.

Új munkájában nem vállalkozott kevesebbre, mint e nyomda hetvenöt évének bemutatására 1836-tól 1909-ig, annak megszűnésig. A könyv első része bemutatja a Czéh család jeles tagjait, olvashatunk a vállalkozás megindulásáról, működéséről és buktaíróiról. Büszkék lehetünk, arra, hogy egy magyaróvári nyomdász pozsonyi és bécsi nyomdászokkal állt konkurencia harcban, és arra is, hogy Magyarországon az elsők között itt létesült kölcsönkönyvtár. A Czéh családnak is köszönhetően került fel Magyaróvár Magyarország kulturális térképére, és ez a pont Pozsony és Bécs közelségének ellenére is jól látható volt. Pozsonyi kötődésű volt Hermann Höchell (1817-1879) újságíró, aki 1848-ban az első helyi lap szerkesztője volt. A „*Der emancipirte Satanas*” című német nyelvű, alcíme szerint szatirikus-politikai népszerűség kiadása azonban Czéh Sándor számára, a nagy összegű letét, a kaució befizetési kötelezettsége csaknem teljes csőddel zárult. Bécs és Magyaróvár kapcsolatában érdemes megemlíteni azt a művelődéstörténeti érdekességet, hogy 1846 és 1847 farsangján is nagy sikerrel lépett itt fel ifjú Johann Staruss (1825-1899), sőt mindkét alkalommal egy-egy új zenedarabbal örvendeztette meg az itt élőket („Altenburger Walzer”, „Irenen-Walzer”).

A nyomdatörténeti tanulmányt dokumentumtár követi, amelyben a hatóságokhoz intézett, és a tőlük kapott hivatalos levelek mellett, a szerződéseken át néhány magánlevélbe is betekintést nyerhetünk. Ezek a levelek, hasonlóan a nyomdaalapítót méltató újságcikkekhez, Czéh Sándorhoz, a könyves kultúrát támogató vállalkozóhoz visznek közelebb.

Helle Mária munkájának kétharmad részét a megjelent könyvek, évkönyvek, újságok és folyóiratok bibliográfiája teszi azok megjelenési időrendjében. Mutatványként néhány kisnyomtatvány, plakát és színházi címlap is helyet kapott itt. Az összeállító a nyomtatványok jegyzékénél a lelőhelyek (gyűjtemények, bibliográfiák) mellett megjegyzésként a műfajt is megjelöli a használók munkáját nagyban segítve. Összesen 1207 tétel, cím szerepel itt, ehhez járul még 11 tétel az újságokról és folyóiratokról. A témakörök az élet egész területét átfogják a hivatalos iratoktól a vallási irodalomtól a szépirodalmi olvasmányokig. Érdekes megfigyelni, hogyan változott az idő múlásával a kiadványok nyelvi megoszlása: a magyar nyelvűek fokozatosan háttérbe szorítják a német nyelvűeket. Magyaróvárból (Ungarisch-Altenburg) az alig kétezer lakost számláló német-magyar kisvárosból rövid idő elteltével magyar-német kisváros lett magyarrá vált oktatási intézményekkel (gazdasági tanintézet, piarista gimnázium), magyar nyelvű gazdasági (takarékpénztárak) és társadalmi (egyesületek, egyletek) szervezetekkel. A kiadványok műfajának összetétele is változott az idők folyamán. A 19. század közepéig a vallásos irodalom mellett a német és magyar nyelvű kalendáriumok, a mesék, és egyéb históriák, valamint a daloskönyvek voltak a legkelendőbb termékek, amelyeket

vásárokon ponyvákra árultak. Később fő megrendelőként a vármegyei közigazgatás, a város civil szervezeti és a gazdasági akadémia léptek elő. Az itt tanító tudós tanárok szakkönyvei országszerte keresettek voltak, hasonlóan az kiadott mezőgazdasági szakfolyóiratokhoz.

Az agrártörténet, a vallástörténet, az irodalom- és művelődéstörténet kutatói is haszonnal forgathatják ezt a könyvet, a helytörténet művelői számára ez kötelező. A bibliográfia összeállítása nagy szorgalmat és gondosságot igényelt, ennek ellenére elképzelhető, hogy újabb nyomtatványok bukkanhatnak még fel a közgyűjteményekben, de ez nem kisebbíti a szerző hiánypótló munkájának érdemeit.

(Helle Mária: *A vásári cédulától az agrárszakkönyvekig: A magyaróvári Czéh nyomda kiadványainak bibliográfiája 1836-tól 1909-ig.* Bp., Országos Széchényi Könyvtár-Gondolat Kiadó, 2015. 316 p.)

Kimlei Péter

Szerzőink

Bedi Kata esztéta (Pozsony / Bratislava) • **Bobory Zoltán** költő (Székesfehérvár) • **Böröndi Lajos** tanár, szerkesztő (Feketeerdő) • **Duba Gyula** író (Pozsony/Bratislava) • **Fehér Márta** szerkesztő, újságíró (Szabadka/Subotica) • **Gál Sándor** író, költő (Buzita) • **Helle Mára** tudományos kutató (Budapest) • **Kerék Imre** költő (Sopron) • **Kimle Péter** könyvtáros (Mosonmagyaróvár) • **Nagy Ildikó** újságíró (Pozsony/Bratislava) • **Mészáros Magdolna** művelődés-szervező (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Murányi Veronika** kulturális antropológus, néprajzos (Budapest) • **Neszméri Tünde** újságíró (Sáp-Újfalu/Nova Dedinka) • **Péntek Imre** költő Zalaegerszeg • **Szárazné Mancal Erzsébet** művelődésszervező (Nagyfödémes/Velky Úlany) • **Tönköl József** költő (Győr) • **Varga Gabriella** újságíró (Budapest) • **Ziacek Adrianna** tanár (Zsigárd/Ziharec)